julio cortázar

ISBN 973-21-0371-X

1408

Lei 1148
TL 2
Total 1150

editura minerva

Rafinamentul literar al lui Julio Cortázar (1914—1984), unul din marii scriitori contemporani, tradus în peste 30 de limbi, îl înscrie pe prozatorul sud-american în galeria de nume nemuritoare cu care ne-a obişnuit literatura argentiniană, alături de Jorge Luis Borges, Ernesto Sábato, Adolfo Bioy Casares ş.a.

Povestirile reunite în volumul de faţă, aparţin „realismului magic", îmbogăţind lumea experienţei cu o serie de figurimituri şi imagini ce încearcă a reflecta disperata dorinţă a omului de a se regăsi integrat în armonia cosmică.

BIBLIOTECA ALEPH

1408

fondată în 1895 bpt serie nouă

julio cortázar

autostrada din sud

julio cortázar

bpt

CLUBUL CĂRŢII DIGITALE

Ilustrația copertei : reproducere după Salvador Dalí, *Primele zile ale primăverii* (fragment)

JULIO CORTÁZAR
Todos los fuegos, el fuego, Editorial Pocket Edhasa, 1980, Romanyà/Valls, Verdaguer, 1, Capellades, Barcelona, España

julio cortázar

autostrada din sud

POVESTIRI

TRADUCERE DE LUMINIȚA VOINA-RĂUȚ
PREFAȚĂ DE ADRIANA POPESCU
TABEL CRONOLOGIC DE LUMINIȚA VOINA-RĂUȚ ȘI
ADRIANA POPESCU

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1994
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

Pentru această versiune toate drepturile rezervate
Editurii Minerva (BPT)

ISBN 973-21-0371-X

PREFAȚĂ

A scrie despre Julio Cortázar este un lucru extrem de dificil, pentru că nu știi despre care Julio să scrii mai întîi. Despre acela care a umanizat romanul, după cum scriau revistele de specialitate în urma publicării celebrului *Șotron ?* Despre cel care ne-a arătat că șansa noastră de a nu ne dezumaniza este reimaginarea realității ? Despre psihologul care demonstrează insuficiența mijloacelor psihologice în analiza comportamentului uman ? Despre umoristul Cortázar, care a știut să arate că nu există subiecte mari și mici ? Despre inventatorul tehnicilor românești ce au produs o adevărată revoluție în arta de a scrie și de a citi o ficțiune ?

Julio Cortázar înglobează toate aceste fațete și, mult mai mult decît atît, prezentarea lui și a operei sale necesită o lucrare de sine stătătoare pentru că, așa cum spunea Eduardo Galeano, „în timp ce scria cuvintele care iubeau oamenii, Julio Cortázar călătorea îndărăt prin tunelul timpului, mergînd de la sfîrșit către început, de la descurajare spre entuziasm, de la indiferență spre pasiune, de la singurătate spre solidaritate. La cei aproape șaptezeci de ani ai săi, era un copil de toate vîrstele."

Formîndu-se sub influența lui Poe, Kafka, Michaux, Borges, Cortázar construiește un univers cu totul nou, după cum el însuși mărturisește : „Știam că asemenea povestiri

nu s-au mai scris în spaniolă, cel puțin nu în țara mea. Existau, desigur, minunatele povestiri ale lui Borges, dar eu făceam altceva."

Avînd ca laitmotiv definirea eului raportat la o întreagă scară a umanului, precum și descoperirea în datele concrete a prezenței lumii imaginare, creația lui abordează latura existențialistă, în care umorul, fantasticul, dragostea și ura, duioșia și compasiunea sînt folosite pentru a pune în evidență condiția umană a individului din ultima jumătate a secolului nostru.

O dată cu publicarea în 1963 a romanului *Șotron (Rayuela)*, cel care i-a adus consacrarea, Cortázar scrie o pagină nouă în istoria literaturii universale. Romanul începe cu un tabel de instrucțiuni adresat cititorului, indicînd cel puțin două modalități de lectură : cea obișnuită și o alta, în care capitolele se parcurg într-o ordine prestabilită, conform listei indicate de autor, ceea ce evidențiază ideea că romanul e o metamorfoză continuă, inventîndu-se, scriindu-se singur, implicînd cititorul în actul creator.

Dintre operele experimentale ale lui Cortázar face parte *62 : Model de inarmare (62 : Modelo para armar)*, roman bazat pe capitolul 62 din *Șotron*, al cărui personaj, Morelli, este expresia propriei dorințe a autorului de a crea un nou tip de roman. „Dacă ar fi trebuit să scriu această carte, spune Morelli, comportamentul obișnuit ar fi fost inexplicabil prin intermediul metodelor obișnuite ale psihologiei." Aici, Cortázar își pune în practică ideile. Timpul și spațiul devin inutile : deși acțiunea se desfășoară la Paris, Londra și Viena, totul converge către un spațiu continuu, ce trebuie asamblat de către cititor, după lectura fragmentată a capitolelor (scurte scene disparate). Scriitorul însuși mărturisește în introducere că, de fapt, cititorul trebuie să-l ajute în crearea romanului : e opțiunea sa, felul lui personal de a asambla elementele povestirii, ceea ce înseamnă, pentru fiecare cititor în parte, o nouă interpretare a cărții.

Cartea lui Manuel (El libro de Manuel) duce această operă experimentală mai departe. Un subiect în aparență banal — răpirea unui diplomat sudamerican de către un grup de teroriști — este privit dintr-o dublă perspectivă : a unui membru al grupului de răpitori și a altcuiva, din afară, suprapunînd celor două imagini fragmente disparate de narațiune, articole culese de autor din diferite surse și incluzînd statistici publicate de Departamentul American al Apărării.

Alte experimente stilistice pot fi regăsite în *Ultima rundă (Ultimo round)*, o colecție de eseuri, poezii și povestiri care, potrivit afirmațiilor criticilor, nu pot fi citite în mod convențional.

În eseul *Cîteva aspecte ale povestirii* scriitorul explică ideile lui referitoare la modalitățile stilistice folosite. Opera sa, declară Cortázar, este „o alternativă a falsului realism ce presupune că totul poate fi descris în termenii filozofiei din secolul al XVIII-lea."

Indiferent de metodele sau formele narative, Cortázar își scoate cititorul din tiparele obișnuite, implicîndu-l în actul creator, făcîndu-l să se îndoiască de propria-i percepție asupra lumii. Cea mai lungă ficțiune a sa, *Un oarecare Lucas (Un tal Lucas)* este un fel de eșantion al concepțiilor lui narative, mergînd de la parabolă la parodie, de la povestiri folclorice la meta-ficțiune. Incluzînd capitole intitulate, de pildă, „Lucas la cumpărături", „Lucas și bătaia cu hidra", „Lucas și pianiștii" cartea este o succesiune de scheciuri umoristicc, în care accentul pare să cadă pe dublul înțeles al frazelor.

Confruntîndu-și cititorii cu cele mai neașteptate forme narative din care nu lipsesc umorul, fantezia, fantasticul, Cortázar apare publicului în postura unui gînditor profund, sentimental, complicat, un filozof exploatînd aparențele, în ciuda realității cotidiene, într-un fel în care psihologii n-au îndrăznit niciodată s-o facă.

Romancierului care le-a oferit cititorilor o multitudine de stiluri, implicîndu-i în tot atîtea experimente, obligîndu-i să participe la actul creator, i se adaugă povestitorul de excepție, destul de puțin cunoscut publicului românesc *(Sfîrșitul jocului — Final de juego ; Fețele medaliei — Las caras de la medalla ; Cîștigătorii — Los premios)*, dar înscriindu-se evident în categoria autorilor pentru care proza scurtă este o voluptate continuă.

Mărturisind cîndva că dificultatea majoră în a scrie o povestire e reprezentată, în viziunea lui, de prima frază, ce trebuie să conțină, asemeni sîmburelui, germenele întregii acțiuni, prozele lui Cortázar sînt de fapt o povestire continuă, pe care autorul n-a părăsit-o niciodată, fiind în realitate epopeea infinitei sale nostalgii după acea dimensiune interioară „capabilă să ne salveze de transformarea noastră în roboți ascultători, schimbare pe care atît de mulți tehnocrați o doresc și pe care n-o vom accepta niciodată."

În lumina acestei mărturisiri trebuie privită toată opera lui Cortázar și în special povestirile. Subordonînd fantasticul, scriitorul nu face decît să adauge o nouă coordonată spațiului tridimensional, pătrunzînd prin infinitele fațete ale personalității umane pînă la cea mai adîncă, cea mai misterioasă.

Confruntînd cititorul cu ficțiuni ce palpită de infinitele vibrații ale vieții, cu existențe mărunte și idealuri înălțătoare, povestirile din volumul de față alătură crîmpeie de trăire de pe multiple lungimi de undă ale sufletului, în căutarea nesfîrșitei bogății a sensurilor vieții.

Erijîndu-se în comentarea evenimentelor obișnuite generate de blocarea circulației pe autostrada din sud, autorul face un demers mult mai adînc, o sondare a conștiinței noastre, a teritoriului ambiguu situat în zona de incidență a cotidianului, dincolo de care fantasticul face loc speranței, inocenței. Izolată pe autostradă, comunitatea umană e

nevoită să-și organizeze propria subzistență. Atunci cînd natura le este potrivnică, (soare reflectat de parbrizuri colorate, frigul ce se lasă brusc, zăpada adunată între mașini), cînd fermierii le sînt ostili (noaptea densă și neagră ca un zid, pustietatea dezolantă a cîmpurilor, securea ce izbește la un moment dat capota mașinii DKW), atunci cînd civilizația nu mai slujește la nimic, automobiliștii sînt nevoiți să găsească mijloace proprii de supraviețuire. Demersul acesta — dincolo de bogata tipologie prezentată, de inocența copiilor ce nu cunosc foamea, jucîndu-se în mașini ce duc în portbagaj cadavrele stăpînilor care au abandonat această cursă cu viața însăși — reprezintă o investigare a însăși conștiinței umane. O altă Geneză, o reevaluare a sensurilor, o evidențiere a faptului că totul în jurul nostru este încărcat de semnificații ascunse, care, de cele mai multe ori, scapă ochiului, obișnuit să vadă numai ce trebuie văzut — investigarea aceasta în subconștient reprezintă de fapt un semnal de alarmă asupra procesului de degradare a valorilor morale ale acestui secol, în care oamenii se grăbesc, fără a fi interesați de ceilalți, „privind înainte, numai și numai înainte". Orașul este văzut aici *(Autostrada din Sud — La autopista del Sur)* ca o metropolă în adevăratul sens al cuvîntului și nu ca un labirint de străduțe singuratice, păstrînd savoarea timpurilor imemoriale, romantismul celor care „au optat pentru un cer mai apropiat" — *Celălalt cer (El otro cielo).* Mergînd pe aceleași căi ale demersului psihologic, povestirea relevă ceea ce se află dincolo de convențional și neconvențional, un adevăr sublim și dramatic al omului însingurat, ce trăiește drama neintegrării în societatea pe care n-a acceptat-o niciodată. Localizarea spațio-temporală nu face decît să accentueze această pendulare între două lumi antagonice. Apropierea războiului și crimele lui Laurent (a cărui decapitare înseamnă, în concepția scriitorului, sfîrșitul unui mod de viață, maturizarea și acceptarea unui convenționalism ostil), măresc tensiunea, ritmul propriu secolului nostru. *Celălalt cer* re-

prezintă o dedublare a eului, o capitulare formală (ghirlanda nu e definitiv încheiată) în fața unei epoci ce nu face concesii, sugerată nu numai de abandonarea unui mod de existență ce nu se poate înscrie în coordonatele acceptate, ci și de prezența aproape mistică a sudamericanului, pe care toți îl bănuiesc la un moment dat a fi Laurent și care sfîrșește în camera lui de hotel, însingurat, ca unul ce s-a opus fățiș normelor și convențiilor sociale.

Păstrînd pesimismul acestei povestiri, circumscris unei suprapuneri temporale a planurilor, *Toate focurile, focul (Todos los fuegos el fuego)* este o metaforă a morții ca pedeapsă divină. Element principal în mitologiile lumii, venerat adesea ca zeu important, focul are aici multiple ipostaze : focul lăuntric, focul purificator și focul subteran, infernul mitologiei creștine. În acest sens trebuie privite titlul și similaritatea acțiunilor care, deși se suprapun la o asemenea distanță temporală, își găsesc incidența în momentul culminant al incendiului.

Incursiunea în mitologie, opoziția antichitate-contemporan, susținută de o impecabilă tehnică stilistică, accentuează ideea efemerității, a zădărniciei acțiunilor, a continuității ființei umane supuse acelorași pasiuni, cînd singura șansă de supraviețuire este puritatea sau purificarea, întoarcerea spre noi înșine, la focul lăuntric, considerat cauză și motor al vieții.

Credința autorului într-o realitate ce îmbogățește existența cotidiană este punctul de plecare în descifrarea semnificației povestirii *Sănătatea celor bolnavi (La salud de los enfermos)*. Din acest punct de vedere, povestirea oferă dubla perspectivă a convenționalului devenit adevăr, în ipostaza unei famili ce depune toate eforturile pentru ca mama suferindă să nu afle despre moartea fiului ei. Eforturile lor converg în a regiza și juca un spectacol, complicat ulterior de moartea mătușii Clelia, spectacol în care

ajung să creadă cu toții, chiar dacă, pe patul de moarte, mama le mărturisește că a ghicit adevărul, de unde dubla ipostază a adevărului devenit convențional.

Alt scenariu neobișnuit apare în *Instrucțiuni pentru John Howell (Instrucciones para John Howell)*: destinul unui om ce nu respectă regulile jocului pe care hazardul i-l scoate în cale și al cărui scop nu e transparent publicului spectator (nimeni nu sesizează schimbarea actorului ce-l interpretează pe Howell). Unealtă a destinului ce nu admite abdicări de la scenariul stabilit, Howell este de fapt simbolul incompatibilității dintre artă (scenariul destul de slab) și realitatea unor vremuri bîntuite de teroare, frică și moarte (străzi înguste, urît mirositoare).

Ideea urmăririi obsesive a unui ideal ce se dovedește în cele din urmă iluzoriu, situat fiind într-un sistem de coordonate inaccesibile omului contemporan, stă la baza povestirii *Insula la amiază (La isla a mediodia)*. Eșecul, imposibila întoarcere în paradisul pierdut (o insulă căreia specialiștii îi prevăd dispariția), transpare nu numai din accidentul avionului în care Marini fusese steward, ci mai ales din eforturile lui de a salva un rănit, care moare sub ochii lui, pe plajă, distrugînd astfel atmosfera aceea ireală, văzută de atîtea ori prin hubloul avionului ce tocmai se prăbușise.

Ca o argumentare a afirmației unui critic american din „Washington Post Book World", conform căreia Cortázar încearcă „să-i facă pe cititori să se îndoiască de propria lor definiție asupra lumii", povestirea *Domnișoara Cora (La señorita Cora)* este construită pe drama unui copil de cincisprezece ani, ce moare în spital, din cauza adevăratei boli descoperite după o banală operație de apendicită. Apelînd la un registru de emoții de o mare încărcătură simbolică, povestirea se constituie de fapt într-o parabolă a incapacității de comunicare a oamenilor. Închise în propria

lor carapace, personajele nu receptează semnalele celorlalți (mama — ființa autoritară ce nu-și înțelege fiul ; sora care nu comunică cu pacientul ; doctorul, situat undeva într-un plan izolat) și tocmai această izolare, această lipsă de comunicare duce în final la deznodământul tragic.

Prefigurînd înclinația politică a lui Cortázar, povestirea *Întîlnire (Reunión)* sintetizează ideile pe care scriitorul avea să le exprime ulterior în eseul *Literatura în revoluție și revoluția în literatură*, alăturînd curajului, mizeriei, stăpînirii de sine, credinței neclintite în idealurile revoluției, conceptul de „artă", ca necesitate, ca factor ordonator, singurul ce poate oferi un sens luptei cu un dușman invizibil și cu sine însuși.

Utilizînd un larg spectru stilistic, mînuit de autor cu mult rafinament, povestirile din volumul *Toate focurile, focul* au, fiecare în parte, propria lor existență, propria lor individualitate, accentuată de titlul original al volumului, a cărui semnificație o împrumută. Asemeni notelor muzicale, alăturarea dă naștere unei simfonii ce acoperă aria generalumanului, mergînd pe căi specifice către esența eului, către zona inexplicabilului care devine accesibil.

Într-un mod aluziv, prozele lui Julio Cortázar atrag atenția asupra altor dimensiuni a lucrurilor, aflate dincolo de conștient, fiecare în parte reprezentînd o scînteie, capabilă să declanșeze Focul Purificator.

Vitalitatea povestirilor lui Cortázar, întreținută de o sensibilitate, un simț al observației și un talent ieșit din tiparele obișnuinței, este expresia unei efervescențe, a unei combustii interne, a unui foc creator stins mult prea devreme, dar a cărui căldură o simțim și o vor simți, cu siguranță, multe generații de acum înainte.

Este meritul traducătoarei, Luminița Voina-Răuț, de a fi știut să conserve specificitățile acestei limbi, făcută parcă

pentru a vorbi direct cu Dumnezeu ; de a fi știut să ni-l restituie pe Cortázar, cu toată bogăția lumii sale interioare ; de a ne face să vibrăm în ritmul ecourilor, în căutarea vocii ; de a elibera focul ascuns în fiecare din noi, de a ne purifica sufletele prin flăcările acestui foc unic care a fost, este și va fi Julio Cortázar.

ADRIANA POPESCU

TABEL CRONOLOGIC

1914 *26 august* Se naște Julio Cortázar la Bruxelles (Belgia), ca fiu al lui Julio José Cortázar și al Mariei Herminia (Descotte) Cortázar.

Izbucnește primul război mondial.

1918 Sfîrșitul primului război mondial.
În Argentina are loc reforma universitară.

1919 Cortázar revine împreună cu familia în Argentina, instalîndu-se în Banfield, foarte aproape de Buenos Aires.

În Argentina are loc represiunea cunoscută sub numele de „săptămîna tragică".

1930 În Argentina are loc lovitura de stat a generalului Uriburu.

1932 Cortázar începe cursurile Facultății de Litere a Universității din Buenos Aires.

Generalul Justo este ales președintele Argentinei.

1935 Apare *Istoria universală a infamiei* de J.L. Borges.

1936 Grevă generală în Argentina. Manifestații. „Rebeliunea generalilor" din Spania, ce va duce la declanșarea războiului civil.

1937 Cortázar termină studiile universitare. Pînă în 1944 predă literatură în două sate din provincia Buenos Aires (Bolivar și Chilvilcoy). După propriile declarații, este perioada celor mai multe lecturi, în lipsa unor interlocutori.

1938 Debut editorial al lui Cortázar, cu volumul de poeme *Prezențe (Presencias)* la editura El Bibliofilio din Buenos Aires, carte semnată cu pseudonimul Julio Denis. Pînă în 1940 colaborează la revistele „Sur" (condusă de Victoria Ocampo) și „Realidad".

1939 Izbucnește cel de-al doilea război mondial.

1940 Apare *Invenția lui Morel* de Adolfo Bioy Casares.

1943 Lovitură militară de stat în Argentina. Dizolvarea partidelor politice și crearea „secretariatului de lucru și previziune" sub conducerea generalului Peron.

1944 Cortázar se mută la Mendoza, unde ține cursuri de literatură franceză la Universitatea din Cuyo.

Apare volumul *Ficțiuni* de J.L. Borges.
Generalul Farrel este ales președintele Argentinei; Peron devine ministru de război.

1946 În revista „Analele orașului Buenos Aires", condusă de Borges, apare povestirea *Casa ocupată (Casa tomada)* sub semnătura lui Cortázar, povestire ce va face parte ulterior din volumul *Bestiario*.
Fiind antiperonist, scriitorul refuză să mai predea la Universitate. Reîntors în capitală, lucrează la „Asociația Publicațiilor din Argentina" pînă în 1948.

În Argentina puterea este preluată de formula Peron-Quijano.
Apare *Tunelul* de Ernesto Sábato.

1948 Cortázar lucrează ca traducător pînă în 1951.

1949 Colaborează cu oarecare regularitate la revistele „Cabalgata", „Sur" și „Realidad". În timpul verii scrie *Divertisment (Divertimiento)*, care va vedea lumina tiparului după moartea sa.
Publică poemul dramatic *Regii (Los Reyes)*.

În Argentina se adoptă o nouă Constituție.
Apare *Aleph* de J.L. Borges.

1950 Cortázar scrie romanul *Examenul (El Examen)*. Traduce din Alfred Stern *Filosofia rîsului și a plînsului (La filosofia de la risa y del llanto)*.

1951 Pleacă la Paris cu o bursă UNESCO, unde va rămîne pînă la sfîrșitul vieții. Lucrează ca traducător din franceză și engleză. Traduce din operele lui G.K. Chesterton, A. Gide, Jean Giono, iar din E.A. Poe volumul *Povestiri complete (Cuentos completos)*.
Publică volumul de povestiri *Bestiario*.

1953 Se căsătorește cu scriitoarea și traducătoarea Aurora Bernárdez, sora poetului Francisco Luis Bernárdez.

William Faulkner și François Mauriac primesc premiul Nobel pentru literatură.
Apar *Scaunele* de Eugen Ionescu și *Așteptîndu-l pe Godot* de Samuel Beckett.
Moartea lui Stalin.

1954 În Argentina se intensifică tensiunea dintre regimul peronist și Biserica Catolică.
Apare *Visînd la eroi* de A.B. Casares.
1955 Lovitură militară în Argentina — răsturnarea președintelui Peron.

1956 Cortázar publică *Sfîrșitul jocului (Final de juego)*, povestiri. Traduce din Edgar Allan Poe : *Opere în proză*, 2 volume.

1957 Criză economică în Argentina. Divizarea Uniunii Civice Radicale înaintea alegerilor.
Apare *Invitați în Paradis* de Manuel Mujica Lainez.

1958 Alegeri prezidențiale în Argentina. Peronismul este proscris.

1959 Îi apare volumul de povestiri *Armele secrete (Las armas secretas)*, la editura Sudamericana.

Revoluția cubaneză.
Conflicte militare și sociale în Argentina.

1960 Cortázar dă publicității *Premiile (Los Premios)*, roman.

1961 Apare volumul *Alte inchiziții* de Jorge Luis Borgers.

Fidel Castro devine președintele Cubei.
Apare *Despre eroi și morminte* de Ernesto Sábato.

1962 Cortázar călătorește în Cuba. Publică *Povești cu cronopi și glorii (Historias de cronopios y de famas)*, fragmente umoristice.

Apar : *Bomarzo* de Manuel Mujica Lainez, *Dormind la soare* de Adolfo Bioy Casares.

Lovitură militară în Argentina.

1963 Lui Cortázar îi apare romanul *Șotron (Rayuela)* la editura Sudamericana din Buenos Aires. Publică, în traducere proprie, un volum de povestiri de Edgar Allan Poe.

Asasinarea lui J.F. Kennedy.

1964 Editura „Casa de las Americas" din Havana îi publică volumul intitulat *Povestiri (Cuentos)*.

Noi alegeri prezidențiale în Argentina.

1966 Cortázar încredințează tiparului volumul de povestiri *Toate focurile, focul (Todos los fuegos, el fuego)*.

1967 Publică o culegere de eseuri, poezii și povestiri : *Înconjurul zilei în 80 de lumi (La vuelta al día en ochenta mundos)*. Dă publicității volumul *Urmăritorul și alte povestiri (El perseguidor y otros cuentos)*.

Antonioni regizează filmul *Blow-up*, inspirat după nuvela *Balele diavolului (Las babas del diablo)* de Julio Cortázar.

Apare *Un veac de singurătate* de G. García-Márquez.

1968 Vede tiparul culegerea de povestiri *Ceremonii (Ceremonias)* și romanul *62 : model de înarmare (62 : modelo para armar).*

Cortázar traduce *Aventurile lui Arthur Gordon Pym* de E.A. Poe.

1969 Încredințează tiparului volumul de eseuri, poezii și povestiri *Ultima rundă (Ultimo round).*

1970 Sub titlul *Povestiri (Relatos),* Cortázar publică un volum la editura Sudamericana din Buenos Aires.

Îi apare *Călătorie în jurul mesei (Viaje alrededor de la mesa),* povestiri.

În colaborare cu Oscar Collazos și M.M. Llosa publică volumul de eseuri : *Literatura în revoluție și revoluția în literatură (Literatura en la revolución y la revolución en la literatura).*

Salvador Allende devine președinte în Chile.

Apare *Raportul lui Broglie* de J.L. Borges.

1971 Cortázar dă publicității *Insula la amiază și alte povestiri (La isla a mediodía y otros cuentos).* La editura Estela din Barcelona apare volumul de eseuri *Literatura și arta nouă în Cuba (La literatura y el arte nuevo en Cuba),* printre ai cărui autori se numără și Julio Cortázar.

I se tipărește volumul de poezii *Pameos y meopas.*

Atentat împotriva lui Castro în Cuba.

1972 Apare, în traducerea lui Cortázar, volumul lui E.A. Poe *Evrika.*
Publică *Prosa del Observatorio,* volum de povestiri.

1973 Dă publicității romanul *Cartea lui Manuel (El libro de Manuel).*
Publică volumele de eseuri *Căsuța familiei Morelli (La casita de la familia Morelli)* și *Convergențe, divergențe, incidențe (Convergencias, divergencias, incidencias).*

1974 Vede lumina tiparului volumul de povestiri *Octaedrul (El Octaedro),* la editura Sudamericana din Buenos Aires.

Apare *Abaddon Exterminatorul* de Ernesto Sábato.

1975 Publică *Fantomas contra vampirilor multinaționali (Fantomás contra los vampiros multinacionales),* roman.

Tulburări sociale în Argentina. Represiuni sîngeroase ale poliției.

1976 Îi apare volumul de povestiri *Humanario* la editura La Azotea din Buenos Aires.
I se publică o culegere de povestiri, căreia îi vor urma altele trei în intervalul 1976—1985.

Lovitură de stat în Argentina și reinstaurarea dictaturii militare care va guverna prin teroare și represalii sîngeroase pînă în 1983.

1977 Publică *Cineva în trecere pe aici (Alguien que anda por ahí),* povestiri.

1978 Îi apare volumul *Teritorii (Territorios).*

1979 Publică romanul *Un oarecare Lucas (Un tal Lucas).*

1980 Încredințează tiparului romanul *Iubind-o atît de mult pe Glenda (Amando tanto a Glenda).*

1981 Apare traducerea în spaniolă a romanului *Robinson Crusoe* de Daniel Defoe, semnată de Cortázar.
I se tipăresc volumele de impresii : *Paris, ritmurile unui oraș (Paris, los ritmos de una ciudad)* și *Paris, esența unei imagini (Paris, la esencia de una imagen).*
Cortázar primește cetățenia franceză.

1982 Publică volumele de povestiri *Ceasuri nepotrivite (Deshoras)* și *Autonauții de pe cosmopistă (Los autonautos de la cosmopista).*
Editura Nueva Nicaragua îi tipărește culegerea de eseuri *Nicaragua, cea violent de dulce (Nicaragua, la violentemente dulce).*

Începutul conflictului din insulele Malvine.
Gabriel García Márquez primește premiul Nobel pentru literatură.

1984 Cortázar publică volumul de povestiri *Argentina : ani de rătăciri culturale (Argentina : años de descaminos culturales).*
I se tipărește volumul de teatru *Nada a pehuaio, un actor, Adios Robinson.*
Îi apare culegerea de poeme *Exceptînd crepusculul (A excepción del crepúsculo).*
La 12 februarie moare în urma unui atac de cord.

1985 Lui Cortázar i se publică postum volumul *Texte politice (Textos políticos).*

1986 Îi apare, postum, volumul *Divertisment (Divertimiento)* la editura Sudamericana.

1989 Editura Norton îi tipărește, postum, volumul *Nicaraguan sketches.*

AUTOSTRADA DIN SUD

„Gli automobilisti accaldati sembrano non avere storia... Come realtà un ingorgo automobilistico impressiona ma non ci dice gran che" *

Arrigo Benedetti, „L'Espresso", Roma, 21/6/1964.

La început, fata din automobilul Dauphine insistase să țină socoteala timpului, deși inginerului din Peugeot-ul 404 îi era deja totuna. Fiecare putea să-și privească ceasul, dar era ca și cum timpul acela, țintuit la încheietura mîinii drepte sau bip-bip-ul radioului ar fi măsurat altceva, timpul celor ce nu făcuseră greșeala de-a se întoarce la Paris pe autostrada din sud într-o duminică după-amiază. Abia ieșiți din Fontainebleau, au trebuit să încetinească, să se oprească în șase șiruri pe fiecare parte (se știe deja că duminica autostrada este rezervată în întregime celor care se-ntorc în capitală), să pornească motorul, să înainteze trei metri, din nou să se oprească, să sporovăiască cu cele două călugărițe din automobilul 2HP din dreapta, cu fata din mașina Dauphine din stînga, să-l privească prin oglinda retrovizoare pe bărbatul palid ce conduce o Caravelle, să invidieze ironic bunăstarea avicolă a soților din Peugeot-ul 203 (din spatele fetei din Dauphine) care se joacă cu fetița lor, glumesc și mă-

* Automobiliștii epuizați nu par să aibă trecut. În realitate, un blocaj de circulație impresionează, dar nu ne spune mare lucru... (it.) (n.t.).

nîncă brînză, ori să suporte din cînd în cînd ieșirile exasperate ale celor doi tinerei din Simca aflată în fața Peugeot-ului 404, și chiar să coboare din mașină cînd se opresc și să vadă ce se-ntîmplă, fără a se îndepărta prea mult (căci nu se știe niciodată cînd vor porni din nou mașinile din față și va trebui să alerge pentru ca cei din spate să nu înceapă războiul claxoanelor și al insultelor), și să ajungă în felul ăsta în dreptul unui Taunus aflat în fața fetei din Dauphine, care se uită întruna la ceas, și să schimbe mucalit cîteva cuvinte cu cei doi bărbați care călătoresc cu băiețelul blond ce se distrează teribil, chiar și-n momentele astea, cu mașinuța care acum se deplasează pe locurile și pe partea din spate a Taunus-ului, ori să-ndrăznească chiar să avanseze, pentru că mașinile din față par să nu mai pornească, și să-i privească oarecum cu milă pe soții aceia în vîrstă din Citroën-ul ID ce pare o uriașă cadă violetă unde plutesc cei doi bătrîni, el odihnindu-și brațele pe volan cu un aer obosit, dar răbdător ; ea mușcînd mai degrabă sîrguincios, decît cu poftă, dintr-un măr.

După ce a repetat toate astea de patru ori, inginerul s-a hotărît să nu mai iasă din mașină și să aștepte ca poliția să rezolve cumva blocajul de circulație. Căldura lunii august făcea ca staționarea asta în mașini să devină tot mai enervantă. Totul era miros de benzină, țipete scoase de tinerii din Simca, soare reflectat în geamuri și în borduri colorate și mai ales senzația stranie de izolare într-o pădure de mașini de curse. Peugeot-ul 404 al inginerului ocupa cel de-al doilea loc pe banda din dreapta, socotind de acolo de unde începeau să se despartă cele două sensuri și avea deci patru mașini în dreapta și șapte în stînga ; de fapt, putea distinge numai cele opt mașini care-l înconjurau și pe ocu-

panții acestora, pe care-i studiase pînă cînd obosise. Vorbise cu toți, în afară de băieții din Simca pe care-i găsea antipatici ; treptat, discutaseră situația în cele mai mici detalii, și impresia generală era că pînă la Corbeil-Essones vor avansa numai cîte puțin, dar că între Corbeil și Juvisy ritmul se va accelera de îndată ce elicopterele și motocicliștii vor reuși să străpungă nodul de trafic. Căzură de acord cu toții că se produsese un accident grav în zonă, aceasta fiind unica explicație pentru incredibila încetineală cu care înaintau. Și mai erau guvernul, căldura, impozitele, drumurile publice, o oprire și apoi încă una, trei metri, altă oprire, cinci metri, o frază sentențioasă ori o înjurătură reținută.

Cele două călugărițe din mașina 2HP ar fi vrut să ajungă la Milly-la-Fôret înainte de opt, căci îi aduceau bucătăresei un coș cu zarzavaturi proaspete. Cuplul din Peugeot-ul 203 voia mai ales să nu piardă jocurile televizate de la nouă și jumătate, în timp ce fata din Dauphine îi spusese inginerului că-i era totuna dacă ajungea mai tîrziu la Paris ; se plîngea însă din principiu, părîndu-i-se inuman să supui mii de persoane unui ritm de caravană de cămile. În aceste ultime ore (trebuie să fi fost aproape cinci, însă căldura devenise insuportabilă) avansaseră vreo cincizeci de metri după socoteala inginerului, deși unul dintre bărbații din Taunus, care se apropiase să converseze ținîndu-l de mînă pe puștiul cu mașinuța, indică ironic coroana unui platan solitar și fata din Dauphine își aminti că platanul (dacă nu cumva era un castan) se aflase mult timp în dreptul mașinii ei, așa încît nu mai avea nici un rost să te uiți la ceasul de mînă, spre a te pierde doar în calcule inutile.

Nu se mai însera și soarele reflectat pe șosea și pe caroserii transforma amețeala în greață. Ochela-

rii fumurii, batistele cu apă de colonie pe cap, mijloacele de protecție improvizate împotriva soarelui puternic ori a fumului scos de țevile de eșapament la fiecare înaintare, se organizau și se perfecționau, erau obiect de comentariu și mijloc de comunicare. Inginerul mai coborî o dată să-și dezmorțească picioarele, schimbă cîteva cuvinte cu perechea de țărani din automobilul Ariane, aflat în fața 2HP-ului călugărițelor. În spatele 2HP-ului era un Volkswagen cu un soldat și o fată ce păreau proaspăt căsătoriți. Al treilea șir din exterior nu-l mai interesa, căci asta însemna să se îndepărteze primejdios de mult de 404 ; vedea culori, forme, Mercedes Benz, ID, 4R, Lancia, Skoda, Morris Minor, toată gama. La stînga, pe banda opusă se aflau alte tipuri de mașini : Renault, Anglia, Peugeot, Porsche, Volvo ; atît era de monoton, încît în cele din urmă, după ce sporovăi cu cei doi bărbați din Taunus și încercă fără succes să schimbe cîteva impresii cu solitarul șofer din Caravelle, realiză că lucrul cel mai bun pe care-l putea face era să se-ntoarcă la 404 spre a discuta din nou despre oră, distanțe și filme cu fata din Dauphine.

Uneori sosea cîte un necunoscut, alunecînd printre mașinile de pe banda cealaltă sau din șirurile exterioare din dreapta, aducînd cîte o veste probabil falsă, repetată de la o mașină la alta de-a lungul kilometrilor fierbinți. Străinul savura succesul repurtat de știrile sale, zgomotul ușilor trîntite cînd pasagerii se grăbeau să comenteze cele întîmplate, după un timp însă se auzea un claxon sau un motor pornit și străinul se îndepărta în fugă, îl vedeai alergînd în zigzag printre mașini spre a ajunge la ai săi și a nu se expune furiei justificate a celorlalți. În timpul după-amiezii s-a aflat astfel de ciocnirea dintre o Floride și un 2HP în apropiere de Corbeil,

cu trei morți și un copil rănit, dubla ciocnire a unui Fiat 1500 cu o furgonetă Renault care turtise un Austin plin cu turiști englezi, răsturnarea unui autocar de Orly înțesat cu pasageri proveniți din avionul de Copenhaga. Inginerul era sigur că totul sau aproape totul era fals, deși probabil se întîmplase ceva grav lîngă Corbeil și chiar în apropiere de Paris pentru ca un asemenea blocaj de circulație să fie posibil. Țăranii din Ariane, care aveau o fermă pe lîngă Montereau și cunoșteau bine regiunea, vorbeau despre o altă duminică cînd traficul fusese oprit timp de cinci ore, dar acest răstimp părea neînsemnat acum cînd soarele, apunînd în partea stîngă a șoselei, se răsfrîngea portocaliu pe fețele tuturor, încingînd metalele și întunecînd privirile, fără ca vreodată umbra coroanei unui copac să ajungă în spate, fără ca vreo altă umbră abia întrezărită la distanță să se apropie pentru a putea simți într-adevăr că se deplasează coloana, oricît de puțin, deși trebuia să oprești, să pornești din nou motorul, apoi să frînezi brusc și să nu ieși niciodată din viteza întîi, din penibila deziluzie de a fi trecut încă o dată de la prima viteză la punctul mort, frînă de picior, frînă de mînă, stop, și așa încă o dată și încă o dată.

Uneori, plictisit de atîta inerție, inginerul profita de cîte o oprire mai lungă și se plimba printre șirurile din stînga, trecînd dincolo de Dauphine și ajungînd în dreptul unui DKW, al unui alt 2HP, al unui Fiat 600 și oprindu-se lîngă un De Soto, spre a schimba cîteva impresii cu turistul neliniștit din Washington, care nu știa aproape deloc franceza, dar care trebuia să ajungă la opt fix în Place de l'Opéra, neapărat, *you understand, my wife will be awfully*

anxious, damn it [1], și se vorbeau de toate, cînd un bărbat cu alură de comis-voiajor coborî din DKW pentru a le spune că venise cineva puțin mai înainte cu vestea că un Piper Cub se prăbușise în plină autostradă și că erau mai mulți morți. Americanului prea puțin îi păsa de soarta Piper Cub-ului, la fel și inginerului care, auzind un cor de claxoane, se grăbi să se întoarcă la 404, spunîndu-le în treacăt noutățile celor doi bărbați din Taunus și cuplului din 203. Pregăti o explicație mai detaliată pentru fata din Dauphine, în timp ce mașinile înaintau încet cîțiva metri (acum Dauphine rămăsese ușor în urma Peugeot-ului, iar mai tîrziu avea să fie invers ; de fapt cele douăsprezece șiruri se deplasau practic în bloc, de parcă un jandarm invizibil, aflat la capătul autostrăzii, ar fi dirijat această avansare simultană, în care nimeni nu putea fi în un vreun fel avantajat). Piper Cub, domnișoară, este un mic avion de agrement. Ah ! Și proasta inspirație de a se prăbuși în plină autostradă într-o duminică după-amiază. Și lucruri de-astea. Dacă măcar ar fi fost mai puțină zăpușeală în mașinile astea blestemate, dacă pomii ăștia din dreapta ar rămîne odată în urmă, dacă ar cădea odată ultima cifră de la kilometraj în spațiul care-i este destinat, în loc s-atîrne, suspendată de codiță, la infinit.

La un moment dat (începea să se întunece, orizontul de capote se transforma în violet), un fluture mare, alb, se așeză pe parbrizul mașinii Dauphine ; fata și inginerul îi admirară aripile în scurta, dar perfecta suspendare în odihnă ; îl văzură îndepărtîndu-se cu exasperată nostalgie, zburînd deasupra Taunus-ului, deasupra ID-ului violet al bătrînilor,

[1] Înțelegi, nevastă-mea o să fie teribil de îngrijorată, la naiba (engl.) (n.t.).

îndreptîndu-se spre Fiat-ul 600, invizibil deja din 404, întorcîndu-se spre Simca unde o mînă iute zadarnic încercă să-l prindă, filfîind ușor din aripi deasupra automobilului Ariane al celor doi țărani care păreau că gustă ceva, și dispărînd apoi undeva în dreapta. La căderea nopții, coloana avansă ceva mai mult, aproape patruzeci de metri ; cînd inginerul privi distrat kilometrajul, jumătate din cifra 6 dispăruse și un presupus 7 începea să se desprindă din partea superioară. Aproape toată lumea asculta radioul, cei din Simca îl dăduseră la maxim, făcînd să vibreze caroseria în ritmul unui twist ; călugărițele înșirau mătănii, copilul din Taunus își lipise în somn obrazul de geam, fără ca mașinuța să-i scape din mînă. La un moment dat (era întuneric bine) au venit niște străini cu vești noi, contradictorii, precum celelalte, uitate deja. Nu fusese un Piper Cub, ci un planor pilotat de fata unui general. Era adevărat că o furgonetă Renault se ciocnise cu un Austin, dar nu în Juvisy, ci chiar la intrarea în Paris ; unul dintre străini explică soților din 203 că pavajul autostrăzii cedase la Igny și cinci mașini se răsturnaseră, ajungînd cu roțile din față în crăpătură. Ideea unei catastrofe naturale ajunse pînă la urechile inginerului, care dădu însă din umeri, fără nici un comentariu. Mai tîrziu, gîndindu-se la aceste prime ore de întuneric cînd respiraseră ceva mai ușor, își aminti că la un moment dat scosese brațul pe geam și bătuse încet cu degetele în caroseria mașinii Dauphine spre a o trezi pe fata ce adormise la volan, fără a-i păsa de un nou avans. Era pesemne miezul nopții cînd una din călugărițe îi oferi timid un sandviș cu șuncă, bănuind că-i era foame. Inginerul îl acceptă din politețe (în realitate îi era rău) și ceru voie să-l împartă cu fata din Dauphine, care primi, înghițind cu poftă sandvișul

și bucățica de ciocolată pe care i-o dăduse bărbatul din DKW, vecinul ei din stînga. Mulți coboriseră din mașini transpirați, căci trecuseră iarăși ore întregi fără să avanseze ; din nou le era sete, odată ispravite sticlele de vin, de limonadă ori de cocacola, aflate la bordul mașinilor. Prima care se plînse fu fetița din 203, iar soldatul cu inginerul coborîră din mașini împreună cu tatăl fetiței, să caute apă. În fața Simcăi, unde radioul cînta în continuare, inginerul descoperi un Beaulieu ocupat de o femeie în vîrstă, cu o privire neliniștită. Nu, nu avea apă, dar le putea da niște caramele pentru fetiță. Soții din ID se consultară o clipă înainte ca femeia să bage mîna în poșetă și să scoată de acolo un suc de fructe. Inginerul mulțumi și vru să știe dacă le era foame și dacă le putea fi util în vreun fel ; bătrînul dădu negativ din cap, femeia însă părea să consimtă fără cuvinte. Ceva mai tîrziu, inginerul și fata din Dauphine cercetară împreună șirurile din stînga, fără a se-ndepărta prea mult ; reveniră cu cîțiva biscuiți pentru bătrîna din ID și ajunseră la timp ca să alerge grăbiți, sub ploaia de claxoane.

În afară de aceste scurte ieșiri nu se putea face mare lucru, așa încît orele începură să se suprapună, deveniră o singură oră în amintire ; la un moment dat, inginerul se gîndi să-și șteargă ziua asta din agendă și abia își putu stăpîni un hohot de rîs. Ceva mai tîrziu însă, cînd bărbații din Taunus, călugărițele și fata din Dauphine începură să se contrazică în privința calculelor, înțelese cît de bine le-ar fi prins o socoteală exactă. Posturile locale de radio își întrerupseseră emisiunile și numai pasagerul din DKW avea un aparat cu unde scurte, care se încăpățîna să transmită știri de la bursă. Pe la trei noaptea căzură de acord cu toții să se odihnească și pînă-n zori coloana să nu se mai miște. Băieții

din Simca scoaseră niște saltele și se întinseră pe ele lîngă mașină ; inginerul coborî spătarele scaunelor din față ale Peugeot-ului 404 și-și oferi cușetele călugărițelor, care-l refuzară ; pînă să adoarmă, inginerul se gîndi o clipă la fata din Dauphine, ce rămăsese nemișcată la volan, și-i propuse, așa ca din întîmplare, să facă schimb de mașini pînă-n zori ; ea refuză, motivînd că putea dormi foarte bine în orice poziție. Un timp, îl auzi plîngînd pe copilul din Taunus, culcat pe locurile din spate, unde îi era pesemne mult prea cald. Călugărițele încă se mai rugau, cînd inginerul se întinse în cușetă și atîpi, somnul îi fu însă ca o veghe și se trezi transpirat și neliniștit, fără să-nțeleagă în primul moment unde se află ; ridicîndu-se, începu să perceapă mișcările confuze din exterior, umbre alunecînd printre mașini, îndreptîndu-se spre marginea autostrăzii ; ghici motivele și mai tîrziu ieși și el din mașină, fără zgomot, ducîndu-se să se ușureze la marginea șoselei ; nu erau tufișuri, nici copaci, numai cîmpul negru ca un zid abstract, decupînd, sub un cer fără stele, banda albă a asfaltului cu vehicule în nemișcare. Aproape că se izbi de țăranul din Ariane, care bîigui o frază inteligibilă ; mirosul de benzină, persistent pe autostrada supraîncălzită, se adăuga acum celui instalat prin prezența omului, iar inginerul se întoarse cît putu de repede la mașină. Fata din Dauphine dormea cu capul pe volan, părul acoperindu-i ochii ; înainte de a se urca în automobilul 404, inginerul se amuză privindu-i umbra profilului, ghicindu-i unduirea buzelor și respirația domoală. Din cealaltă parte, bărbatul din DKW privea și el fata, fumînd în tăcere.

Dimineața avansară foarte puțin, dar destul pentru a spera că spre seară vor putea intra în Paris. La nouă veni un străin cu vești bune : astupaseră

gropile și în curînd se va putea circula normal. Băieții din Simca deschiseră radioul și unul dintre ei se sui pe capota mașinii, strigînd și cîntînd. Inginerul își spuse că vestea era tot atît de nesigură ca și cele din ajun și că străinul profitase de bucuria grupului pentru a cere și a obține o portocală de la soții din Ariane. Sosi apoi alt necunoscut, folosind același truc, dar nimeni nu-i mai dădu nimic. Era din ce în ce mai cald și oamenii preferau să rămînă în mașini, așteptînd ca veștile bune să se adevereasc-că. La prînz, fetița din 203 începu să plîngă din nou și fata din Dauphine se duse să se joace cu ea, împrietenindu-se astfel cu întreaga familie. Cei din 203 n-aveau noroc : la dreapta lor se afla bărbatul tăcut din Caravelle, străin de tot ce se petrecea în jur, iar din stînga erau obligați să suporte indignarea continuă a șoferului unei Floride, pentru care blocajul de circulație reprezenta un afront personal în exclusivitate. Cînd fetița începu din nou să plîngă de sete, inginerul se duse să stea de vorbă cu țăranii din Ariane, fiind sigur că în mașina lor se aflau ceva provizii. Spre surprinderea lui, țăranii se dovediră foarte amabili ; înțelegeau că în situația de față trebuiau să se ajute între ei și se gîndeau că, dacă cineva prelua conducerea grupului (și femeia făcu un gest circular cu mîna, cuprinzînd duzina de mașini ce-i înconjura), nu vor duce lipsă de nimic pînă vor ajunge la Paris. Pe inginer îl deranja ideea de a se erija în organizator, așa încît preferă să-i cheme pe bărbații din Taunus, ca să discute cu ei și cu perechea din Ariane. Ceva mai tîrziu, îi consultară, pe rînd, pe toți din grup. Tînărul soldat din Volkswagen fu imediat de acord, iar cuplul din 203 oferi puținele provizii care le mai rămăseseră (fata din Dauphine obținuse un pahar cu sirop de rodii pentru fetița care rîdea și se juca). Unul dintre bărbații din

Taunus, care se duse să discute cu băieții din Simca, primi o încuviințare ironică ; bărbatul cel palid din Caravelle dădu din umeri și spuse că-i era totuna, să facă așa cum credeau ei că e mai bine. Bătrînii din ID și doamna din Beaulieu se arătară vizibil încîntați, ca și cum s-ar fi simțit mai protejați. Șoferii din Floride și din DKW nu avură nici o obiecție, iar americanul din automobilul De Soto îi privi uimit și spuse ceva despre voia Domnului. Inginerului îi fu ușor să-i propună unuia dintre ocupanții Taunus-ului, cel în care avea o încredere instinctivă, să se ocupe de coordonarea activităților. Nimănui nu-i va lipsi mîncarea pe moment, era însă necesar să facă rost de apă ; șeful, căruia băieții din Simca îi spuneau pur și simplu Taunus, ca să se amuze, le ceru inginerului, soldatului și unuia dintre băieți să cerceteze zona dimprejurul autostrăzii și să ofere alimente în schimbul băuturilor. Taunus, care știa evident să comande, socotise că trebuia acoperit necesarul pentru o zi și jumătate maxim, în cazul cel mai puțin fericit. În 2HP-ul călugărițelor și în automobilul Ariane se aflau provizii suficiente pentru acest interval de timp, iar dacă bărbații plecați găseau și apă, problema era rezolvată. Numai soldatul se întoarse cu un bidon plin, în schimbul căruia stăpînul ceruse mîncare pentru două persoane. Inginerul nu găsi pe nimeni care să-i ofere apă, plimbarea îi servi însă spre a observa că dincolo de grupul său se alcătuiau alte celule cu probleme asemănătoare ; la un moment dat, ocupantul unui Alfa Romeo refuză să discute cu el, îndrumîndu-l spre reprezentantul grupului său, aflat cu cinci mașini mai în spate, pe același șir. Mai tîrziu veni și băiatul din Simca, tot fără apă, Taunus însă calculă că aveau deja suficientă apă pentru cei doi copii, pentru bă-

trîna din ID și celelalte femei. Inginerul îi povestea fetei din Dauphine ce văzuse în plimbarea făcută (era ora unu după-amiază, și soarele îi ținea închiși în mașini), cînd ea îl întrerupse cu un gest, arătîndu-i automobilul Simca. Dintr-un salt, inginerul fu lîngă mașină și-l prinse de cot pe unul din băieți, care se tolănise pe scaun să bea pe săturate din sticla ce-o adusese ascunsă în jachetă. Inginerul răspunse gestului său furios, strîngîndu-l și mai tare de braț ; celălalt băiat coborî din mașină și se năpusti asupra inginerului, care se dădu doi pași înapoi, așteptîndu-l aproape cu milă. Soldatul sosea în goană, iar țipetele călugărițelor îi alertară pe Taunus și pe prietenul acestuia ; Taunus ascultă cele întîmplate, se apropie de băiatul cu apa și-l pălmui. Băiatul țipă și protestă smiorcăindu-se, în vreme ce celălalt se mulțumi să bombăne, fără a îndrăzni să intervină. Inginerul îi luă sticla din mînă și i-o dădu lui Taunus. Se auziră claxoane și fugiră cu toții spre mașini, zadarnic însă, întrucît coloana avansă doar cinci metri.

La vremea siestei, sub un soare și mai torid ca în ajun, una din călugărițe își scoase toca, iar cealaltă îi răcori tîmplele cu apă de colonie. Femeile își improvizau treptat activități caritabile, deplasîndu-se de la o mașină la alta, ocupîndu-se de copii, pentru ca bărbații să fie mai liberi ; nimeni nu se plîngea, dar buna-dispoziție era forțată, se repetau aceleași jocuri de cuvinte, într-un scepticism de bon-ton. Inginerul și fata din Dauphine sufereau cel mai mult din pricina transpirației și a murdăriei : aproape că îi înduioșa indiferența cuplului de țărani față de neplăcutul miros axilar pe care-l răspîndeau ori de cîte ori se duceau să vorbească cu ei ori să le repete vreo veste de ultimă oră. Pe înserat, inginerul privi din întîmplare în oglinda retrovizoare și, ca

de obicei, dădu de fața palidă și de trăsăturile încordate ale bărbatului din Caravelle, care, asemeni șoferului solid din Floride, rămăsese străin de tot ce se-ntîmpla în jur. I se păru că se subțiase și mai mult la față și se-ntrebă dacă nu era cumva bolnav. Apoi însă, cînd se duse să stea de vorbă cu soldatul și cu nevastă-sa, putu să-l privească mai de aproape și-și spuse că omul nu era bolnav ; era altceva la mijloc, poate o despărțire... Soldatul din Volkswagen îi spuse ceva mai tîrziu că bărbatul acesta tăcut, ce nu se desprindea deloc de la volan și părea să doarmă cu ochii deschiși, îi inspira teamă nevestei lui. Apăreau ipoteze și tot felul de presupuneri, în lupta împotriva plictiselii. Copiii se împrieteniseră între ei, se certaseră și apoi se împăcaseră iar ; părinții lor se vizitau și fata din Dauphine se ducea din cînd în cînd să vadă cum se mai simțeau bătrîna din ID și doamna din Beaulieu. Cînd, spre seară, începu să bată vîntul și soarele dispăru în spatele unor nori la apus, oamenii se bucurară la gîndul că se va răcori. Căzură cîteva picături care coinciseră cu un avans extraordinar de aproape o sută de metri ; undeva, departe, fulgeră și se făcu și mai cald. Era atîta electricitate în atmosferă, încît Taunus, cu un instinct pe care inginerul îl admiră fără comentarii, lăsă grupul în pace pînă la căderea nopții, ca și cum s-ar fi temut de efectele oboselii și ale căldurii. La ora opt femeile începură să împartă proviziile ; se hotărîse ca automobilul Ariane să devină magazinul principal, iar 2HP-ul călugărițelor să servească drept depozit suplimentar. Taunus se dusese personal să discute cu șefii celor patru sau cinci grupuri vecine, după care, cu ajutorul soldatului și al bărbatului din 203, duse o parte din alimente celorlalte grupuri, întorcîndu-se cu apă și ceva vin. Hotărîră ca bă-

ieții din Simca să cedeze saltelele pneumatice bătrînei din ID și doamnei din Beaulieu ; fata din Dauphine le aduse două pături, iar inginerul își oferi mașina — căreia îi spuneau în glumă *wagon-lit* — celor care aveau nevoie de ea. Spre surprinderea lui, fata din Dauphine acceptă propunerea și în noaptea aceea dormi în Peugeot-ul 404 împreună cu una din călugărițe ; cealaltă se culcă în 203 împreună cu fetița și mama ei, în vreme ce bărbatul ei își petrecu noaptea jos, pe asfalt, înfășurat într-o cuvertură. Inginerului nu-i era somn și jucă zaruri cu Taunus și prietenul acestuia ; la un moment dat li se alătură țăranul din Ariane și discutară politică, trăgînd cîteva înghițituri din rachiul pe care țăranul i-l dăduse lui Taunus în dimineața aceea. Fu o noapte plăcută ; se răcorise și printre nori străluceau cîteva stele.

Spre dimineață li se făcu somn și fură brusc copleșiți de tristețe, simțind mai acut ca oricînd lipsa unui acoperiș deasupra capului. În timp ce Taunus se culcă lîngă copil pe locurile din spate, prietenul lui și inginerul se odihniră un timp pe cele din față. Între două imagini de vis, inginerului i se păru că aude niște strigăte și zări ceva strălucitor ; șeful celuilalt grup veni să le spună că avusese loc un început de incendiu cu vreo treizeci de mașini mai în față, într-o Estafette, provocat de cineva care voise să-și fiarbă pe ascuns niște legume. Taunus glumi pe seama celor întîmplate și trecu pe la fiecare mașină spre a vedea cum dormiseră cei din grupul lui, dar cu toții înțeleseră ce voia de fapt. În dimineața aceea, coloana începu să se miște foarte devreme și trebuiră să alerge și să se agite spre a-și recupera saltelele și păturile, însă cum peste tot se-ntîmpla același lucru, aproape nimeni nu se impacienta și nici nu claxona. La prînz avan-

saseră mai mult de cincizeci de metri și umbra unei păduri începea să se deseneze în dreapta șoselei. Invidiau norocul celor care în clipa asta puteau profita de umbra copacilor ; pesemne găsiseră și vreun pîrîu sau un izvor cu apă potabilă. Fata din Dauphine închise ochii și se-nchipui făcînd duș, apa curgîndu-i pe piept și pe spate, prelingîndu-i-se pe picioare ; inginerul, care o privea cu coada ochiului, văzu două lacrimi rostogolindu-i-se pe obraz.

Taunus avea nevoie de tinerele din grup ca s-o îngrijească pe bătrîna din ID, care nu se simțea prea bine. Într-un grup din spate se afla un medic și soldatul alergă după el. Inginerul, care urmărise cu ironică bunăvoință eforturile făcute de băieții din Simca pentru a li se ierta greșeala, înțelese că era momentul să li se ofere ocazia s-o facă. Băieții acoperiră cu pînză de cort geamurile Peugeot-ului 404 și mașina se transformă în ambulanță, pentru ca bătrîna să se poată odihni în întuneric. Soțul ei se întinse lîngă ea, ținînd-o de mînă, și-i lăsară singuri cu medicul. După aceea, se ocupară călugărițele de bătrîna care se simțea ceva mai bine, iar inginerul își petrecu după-amiaza cum putu, plimbîndu-se pe la alte mașini și odihnindu-se în cea a lui. Taunus cînd soarele devenea prea necruțător, numai că de trei ori trebui să alerge spre mașina lui, unde bătrînii trăgeau parcă să moară, ca să avanseze împreună cu coloana pînă aveau să oprească din nou. Se făcu noapte fără să fi reușit să ajungă în dreptul pădurii.

Pe la două dimineața temperatura coborî și cei care aveau pături se bucurară că se puteau învelì cu ele. Cum coloana n-avea să se mai deplaseze pînă în zori (era ceva care se simțea în aer, care venea

dinspre șirul de mașini nemișcate în noapte), inginerul și Taunus se așezară să fumeze și să sporovăie cu țăranul din Ariane și cu soldatul. Calculele lui Taunus nu se mai potriveau cu realitatea și o spuse deschis ; în zori vor trebui să facă ceva pentru a obține mai multe provizii și băuturi. Soldatul se duse să-i caute pe șefii grupurilor vecine, care nu dormeau nici ei, spre a discuta împreună problema în șoaptă, fără a trezi femeile. Șefii vorbiseră cu responsabilii grupurilor mai îndepărtate, pe o distanță de optzeci pînă la o sută de mașini, și aveau certitudinea că se aflau cu toții în aceeași situație. Țăranul cunoștea bine regiunea și propuse ca doi sau trei bărbați din fiecare grup să caute în zori provizii pe la fermele din jur, iar Taunus să se ocupe cu desemnarea șoferilor pentru mașinile rămase fără șofer în decursul expediției. Ideea era bună și nu fu prea greu să se strîngă bani de la cei prezenți ; se hotărî ca țăranul, soldatul și prietenul lui Taunus să meargă împreună, cu toate pungile, plasele și sticlele disponibile. Șefii celorlalte grupuri s-au întors la locurile lor să organizeze expediții asemănătoare, iar în zori le explicară femeilor situația și făcură tot ce era necesar pentru avansarea coloanei. Fata din Dauphine îi spuse inginerului că bătrîna se simțea acum mai bine și că insista să se întoarcă la mașina ei ; la opt veni medicul, care permise celor doi bătrîni să se-ntoarcă la ID-ul lor. Oricum, Taunus hotărî ca Peugeot-ul 404 să fie în continuare folosit pe post de ambulanță ; băieții, pentru a se distra, desenară o cruce roșie pe un steguleț, pe care-l fixară pe antena mașinii. De la o vreme, lumea prefera să iasă cît mai puțin posibil din mașini ; temperatura continua să scadă, iar spre prînz începu să plouă ; în depărtare chiar fulgeră. Nevasta țăranului se grăbi să strîngă apă într-un bidon de

plastic cu ajutorul unei pîlnii, spre amuzamentul teribil al băieților din Simca. Cu ochii la toate astea, aplecat peste volanul pe care se afla o carte deschisă care nu-l prea interesa, inginerul se întreba de ce întîrzie atît cei plecați în căutare de provizii ; ceva mai tîrziu, Taunus îl chemă discret la mașina lui și-i spuse că nu izbutiseră nimic. Prietenul lui Taunus oferi amănunte : ori fermele erau părăsite ori oamenii nu voiau să le vîndă nimic, invocînd reglementările referitoare la vînzările către particulari și temîndu-se să nu aibă cumva de-a face cu niște inspectori care profitau de împrejurări spre a-i pune la încercare. Cu toate astea, reușiseră să aducă puțină apă și cîteva provizii, furate pesemne de soldatul care zîmbea, fără a da amănunte. Firește că blocajul de circulație nu mai putea dura mult, dar alimentele de care dispuneau nu erau tocmai potrivite pentru cei doi copii și pentru bătrînă. Medicul, sosit pe la patru și jumătate s-o vadă pe bolnavă, făcu un gest de exasperare și oboseală și-i spuse lui Taunus că și în grupul său și în toate grupurile vecine se întîmpla același lucru. La radio vorbiseră despre niște măsuri urgente de degajare a autostrăzii, dar în afara unui elicopter ce și-a făcut pentru scurt timp apariția pe înnoptat, nu s-a mai întîmplat nimic deosebit. În tot cazul, era din ce în ce mai frig și oamenii păreau că așteaptă să se-ntunece, ca să se învelească în pături și să se mai elibereze prin somn de cîteva ore bune de așteptare. Din mașina lui, inginerul asculta sporovăiala fetei din Dauphine cu cel din DKW, care-i tot povestea ceva, făcînd-o să rîdă, fără prea mare chef. Se miră văzînd-o pe doamna din Beaulieu care nu-și părăsea aproape niciodată mașina, și coborî s-o întrebe dacă are nevoie de ceva, însă aceasta voia numai să afle ultimele vești și intrase în vorbă cu cele două călu-

gărițe. O oboseală cumplită puse stăpînire pe ei la căderea nopții ; așteptau mai mult de la somn decît de la veștile contradictorii, dezmințite în permanență. Prietenul lui Taunus veni discret să-i caute pe inginer, pe soldat și pe bărbatul din 203. Taunus îi anunța că șoferul din Floride dispăruse ; unul dintre băieții din Simca văzuse mașina goală, și după o vreme începuse să-l caute, neavînd altceva mai bun de făcut. Nimeni nu-l cunoștea prea bine pe bărbatul cel solid din Floride, ce protestase atît de mult în prima zi, ca apoi să devină la fel de tăcut ca șoferul din Caravelle. Cînd pe la cinci dimineața înțeleseră că Floride — cum îi spuneau, amuzîndu-se, băieții din Simca — dezertase, luînd cu el o sacoșă și lăsînd o alta plină cu cămăși și lenjerie de corp, Taunus hotărî ca unul din băieți să se ocupe de mașină, pentru a nu fi imobilizată coloana. Pe toți îi deranjă oarecum dezertarea în întuneric și se întrebară pînă unde ar fi putut ajunge Floride în fuga lui peste cîmpuri. Mai mult, aceasta părea să fie noaptea marilor decizii : întins în cușeta lui din 404, inginerului i se păru că aude un geamăt, se gîndi însă la soldat și la nevastă-sa, considerînd că în fond, era normal să se întîmple asta, în plină noapte și-n împrejurările actuale. Se gîndi apoi serios și trase perdeluța geamului din spate ; la lumina cîtorva stele zări eternul parbriz al mașinii Caravelle, și în spate, lipită de geam și puțin înclinată într-o parte, fața convulsionată a șoferului. Fără să facă zgomot, ieși pe partea stîngă ca să nu le trezească pe călugărițe și se apropie de Caravelle. Îl căută apoi pe Taunus, iar soldatul alergă să-l prevină pe medic. Cu siguranță, omul se sinucisese luînd vreo otravă ; cele cîteva rînduri mîzgălite cu creionul într-o agendă o confirmau, la fel și scri-

soarea adresată unei oarecare Yvette, ce-l părăsise la Vierzon. Din fericire, obiceiul de a dormi în mașini era bine stabilit (nopțile erau acum atît de friguroase, că nu i-ar fi trecut nimănui prin cap să rămînă afară) și pe oameni îi interesa prea puțin că unii se strecurau printre mașini spre a se ușura pe marginea autostrăzii. Taunus convocă un consiliu de război și medicul fu de acord cu propunerea. Dacă lăsau cadavrul la marginea autostrăzii ar fi însemnat să-i supui unei penibile surprize pe cei ce veneau pînă aici ; dacă îl duceau ceva mai departe, în plin cîmp, puteau să provoace violentul refuz al localnicilor, care, cu o noapte înainte, amenințaseră și bătuseră un tînăr din alt grup, care căutase ceva de mîncare. Țăranul din Ariane și șoferul din DKW aveau strictul necesar pentru a închide ermetic portbagajul mașinii Caravelle. Cînd s-au apucat de treabă, fata din Dauphine veni să asiste și ea, agățîndu-se, tremurînd toată, de brațul inginerului. Acesta îi explică încet ce se întîmplase și o aduse, ceva mai liniștită acum, înapoi la mașina ei. Taunus și oamenii lui băgaseră corpul în portbagaj și bărbatul din DKW folosi scotchul și cleiul lichid la lumina lanternei soldatului. Cum soția celui din 203 știa să conducă, Taunus îl rugă pe bărbat să treacă la volanul mașinii Caravelle, aflată în dreapta automobilului 203 ; astfel, în zori, fetița din 203 descoperi că tatăl ei avea altă mașină și se jucă ore în șir, trecînd dintr-o mașină într-alta și instalîndu-și jucăriile în Caravelle.

Pentru prima oară era frig ziua și nimeni nu se gîndea să renunțe la pulovere. Fata din Dauphine și călugărițele făcură inventarul hainelor disponibile din grup. Erau cîteva pulovere găsite din întîmplare în mașini sau în valize, jachete, vreun pardesiu ori

vreo vestă ușoară. S-a făcut o listă de priorități, au fost împărțite puloverele. După o vreme au rămas iarăși fără apă și Taunus și-a trimis trei din oamenii săi, printre care și inginerul, să încerce să cadă cumva de acord cu localnicii. Fără ca nimeni să înțeleagă de ce, rezistența din exterior era totală ; cum încercai să treci dincolo de autostradă, plouau pietre din toate părțile. În timpul nopții, cineva aruncă o coasă care izbi capota automobilului DKW, căzînd apoi lîngă Dauphine. Șoferul din DKW nu se clinti, albindu-se la față, însă americanul din De Soto (care nu făcea parte din grupul lui Taunus, dar pe care-l apreciau cu toții pentru umorul și buna sa dispoziție) coborî din mașină și puse mîna pe coasă, aruncînd-o cu toată forța, undeva, departe în cîmp, strigînd și blestemînd. Cu toate astea, Taunus nu credea că e bine să se-ntindă prea tare coarda cu ostilitățile ; poate se găsea totuși o soluție pentru a obține apă. Nimeni nu mai ținea socoteala cît avansaseră astăzi sau în zilele anterioare ; fata din Dauphine credea că între optzeci și două sute de metri ; inginerul era mai puțin optimist, dar se distra, prelungind și complicînd calculele împreună cu vecina sa, vrînd astfel s-o îndepărteze de șoferul din DKW care-i făcea curte, în modul său profesional. Chiar în seara aceea, băiatul care se ocupa de mașina Floridă îl anunță pe Taunus că un Ford Mercury oferea apă contra cost. Taunus nici nu vru s-audă, dar la căderea nopții una din călugărițe îi ceru inginerului un strop de apă pentru bătrîna din ID, care suferea în tăcere, strîngîndu-l de mînă pe soțul ei, și era îngrijită cînd de călugărițe, cînd de fata din Dauphine. Mai rămăsese o jumătate de litru de apă, pe care femeile îl împărțiră bătrînei și doamnei din Beaulieu. În aceeași noapte, Taunus plăti din buznarul lui doi

litri de apă ; proprietarul mașinii Ford Mercury promise să obțină a doua zi mai multă apă, la preț dublu însă.

Era greu să discuți cu ceilalți, pentru că se făcuse așa de frig, încît nimeni nu-și mai părăsea mașina decît pentru motive extrem de importante. Bateriile începeau să se descarce și nu puteau da tot timpul drumul la căldură ; Taunus decise ca două mașini, dintre cele mai bine dotate, să rămînă la dispoziția bolnavilor. Înfășurați în pături (băieții din Simca își scoseseră tapițeria de la mașină ca să facă din ea haine și șepci, iar ceilalți începeau să-i imite), fiecare din ei încerca să deschidă cît mai puțin posibil ușile, spre a menține căldura. Într-una din nopțile astea geroase, inginerul o auzi plîngînd înăbușit pe fata din Dauphine. Fără zgomot, deschise încet portiera și, pe dibuite, atinse în întuneric un obraz ud de lacrimi. Aproape fără să opună rezistență, fata se lăsă atrasă în Peugeot-ul 404 ; inginerul o ajută să se întindă, o înveli cu singura pătură existentă în mașină, peste care-și puse pardesiul. Se făcuse și mai întuneric în vehicolul-ambulanță, cu gemuletele lui acoperite cu pînză de cort. La un moment dat, inginerul coborî cele două parasoluri și-și agăță de ele cămașa și un pulover, izolîndu-și astfel complet mașina. În zori, fata îi șopti la ureche că, înainte de a-ncepe să plîngă, i se păruse că vede, în depărtare, undeva în dreapta, luminile unui oraș.

Putea fi un oraș, însă din cauza ceții de dimineață, nu se vedea nimic nici pînă la douăzeci de metri. Și, ciudat, în ziua aceea coloana avansă destul de mult, vreo două sau trei sute de metri. Acest lucru coincise cu noi anunțuri la radio (pe care aproape nimeni nu le mai asculta, în afară de Taunus, care se simțea obligat să fie la curent) ; crainicii vorbeau cu emfază despre metodele excepționale folosite la

degajarea autostrăzii și se refereau la munca epuizantă a echipelor de muncitori de la drumuri și a echipajelor de poliție. Brusc, una din călugărițe începu să delireze. În timp ce prietena ei o privea îngrozită, iar fata din Dauphine îi umezea tîmplele cu un rest de parfum, călugărița vorbea despre Armagedón, despre ziua a noua, despre chinovar. Medicul întîrzie, croindu-și cu greu drum prin zăpada care începuse să cadă de la prînz, îngropînd treptat toate mașinile. Regretă lipsa unei injecții calmante și ceru ca bolnava să fie transportată într-o mașină unde funcționa încălzirea. Taunus o instală în mașina lui și copilul trecu în Caravelle, unde se afla și prietena lui, fetița din 203 ; se jucară cu mașinuțele și se distrară de minune, pentru că erau singurii care nu știau ce e foamea. În zilele următoare a nins fără încetare, iar atunci cînd coloana avansa cîțiva metri, trebuiau să dea la o parte așa cum puteau, cu mijloace improvizate, zăpada care se aduna între mașini.

Nimeni nu se mai mira de felul cum se obțineau proviziile și apa. Singurul lucru pe care-l mai putea face Taunus era să administreze fondurile comune și să obțină cît mai multe, prin diverse trocuri. Șoferul din Ford Mercury împreună cu cel al unui Porsche veneau în fiecare noapte să facă negoț cu merindele ; Taunus și inginerul se ocupau cu împărțirea lor, în funcție de condiția fizică a fiecăruia. În mod incredibil, bătrîna din ID supraviețuia, aflîndu-se într-o stare de somnolență, din care femeile încercau întruna s-o scoată. Doamna din Beaulieu, care avusese, timp de cîteva zile, grețuri și ameteli, își revenise, o dată cu răcirea vremii și era una din cele care o ajutau mai mult pe călugăriță — acum slăbită și puțin dezorientată — să-și îngrijească prietena. Nevasta soldatului și femeia din 203 se ocu-

pau de cei doi copii ; pasagerul din DKW, spre a se consola, probabil, pentru faptul că fata din Dauphine îl preferase pe inginer, petrecea ore întregi spunîndu-le povești copiilor. Noaptea, grupurile intrau într-o altă viață, secretă și intimă ; portierele se deschideau încet, pentru a lăsa să intre ori să iasă vreo siluetă înghețată de frig ; nimeni nu se uita în jur, ochii erau la fel de orbi ca însuși întunericul. Sub pături murdare, cu unghii crescute la mîini, cu un miros greu, de lenjerie neschimbată, pe ici, pe colo exista un dram de fericire. Fata din Dauphine nu se înșelase : în depărtare străluceau luminile unui oraș, de care se apropiau puțin cîte puțin. În fiecare seară, băiatul din Simca — santinelă incorigibilă — se urca pe capota mașinii, înfășurat în resturi de tapițerie și stupă verde. Obosit să tot exploreze inutil orizontul, privea pentru a mia oară mașinile ce-l înconjurau ; cu oarecare invidie o descoperea pe Dauphine în Peugeot-ul 404 al inginerului, un gît sub mîngîierea mîinii, sfîrșitul unui sărut. Ca să glumească, acum cînd recîștigase prietenia lui 404, le striga că peste puțin timp coloana se va mișca ; atunci Dauphine trebuia să-l părăsească pe 404 și să se urce în mașina ei, dar îndată începea să simtă acut frigul și se întorcea, iar băiatului din Simca i-ar fi plăcut tare mult să-și aducă în mașină o fată dintr-alt grup, dar nici nu putea fi vorba de așa ceva, cu frigul și foametea asta, fără a mai vorbi de faptul că grupul din față îi era ostil lui Taunus din pricina unei întîmplări cu o cutie de lapte condensat, și în afară de tranzacțiile oficiale cu Ford Mercury și cu Porsche, nu existau relații cu alte grupuri. Atunci, băiatul din Simca ofta nemulțumit și se-ntorcea la paza lui, pînă cînd zăpada și frigul îl obligau să se retragă, dîrdîind, în mașină.

Se termină însă și cu frigul, iar după o perioadă de ploaie și vînt, care-i exasperă pe toți și mări dificultățile în aprovizionare, urmară zile răcoroase, dar însorite, care le permiseră tuturor să coboare din mașini, să se viziteze, să reia legăturile cu grupul din față. Se vorbi mult despre brusca dispariție a lui Ford Mercury, fără ca oamenii să înțeleagă ce i se-ntîmplase în realitate, noroc însă cu Porsche, care venea să controleze în continuare bursa neagră. Nu duseseră niciodată lipsă de apă și de conserve, cu toate că fondurile grupului se micșorau, iar Taunus și inginerul se întrebau ce se va întîmpla în ziua cînd nu vor mai avea bani pentru Porsche. Se vorbi despre un atac prin care l-ar putea face prizonier și l-ar obliga să le arate de unde se aprovizionă, dar în zilele acelea coloana avansase ceva mai mult și șefii preferau să mai aștepte, decît să riște să piardă totul, folosind violența. Inginerul, care ajunsese indiferent la toate, tresări o clipă la anunțul timid al fetei din Dauphine, dar înțelese apoi că nu putea face nimic spre a evita lucrul acela și ideea de a avea un copil cu ea i se păru, în cele din urmă, la fel de firească precum împărțirea nocturnă a alimentelor ori deplasările pe furiș pînă la marginea autostrăzii. Nici moartea bătrînei din ID nu mai surprinse pe nimeni. Trebuiră din nou să lucreze noaptea și să stea alături de soțul neconsolat, care refuza să înțeleagă ce se întîmplase. Între două grupuri din față izbucni o ceartă la care Taunus fu arbitru, punînd capăt disputei. Evenimente aveau loc în orice moment, dar brusc se întîmplă ceea ce nimeni nu mai spera și vestea porni de la cine te-ai fi așteptat mai puțin. De pe capota mașinii Simca, paznicul vesel avu impresia că orizontul se schimbase (spre seară, un soare gălbui își lăsa ușor să alunece razele palide)

și că se întîmpla ceva neverosimil la cinci sute de metri, la trei sute, la două sute cincizeci. Îl strigă pe 404 și acesta îi spuse ceva lui Dauphine, care trecu repede în mașina ei, în timp ce Taunus, soldatul și țăranul începură să alerge, iar de pe capota Simcăi, băiatul arăta ceva în față și repeta la nesfîrșit anunțul, de parcă ar fi vrut să se convingă că ceea ce vedea era adevărat ; urmă apoi zguduirea, o mișcare greoaie, dar nestăvilită, ca o trezire dintr-o nesfîrșită toropeală ce-i punea pe toți la încercare. Taunus le strigă tuturor să se întoarcă la mașini ; Beaulieu, ID, Fiatul 600 și De Soto porniră în același timp. Acum 2HP, Taunus, Simca și Ariane porneau la rîndul lor, iar băiatul din Simca, mîndru ca de un triumf personal, se întorcea spre 404 agitîndu-și brațul, în timp ce 404, Dauphine, 2HP-ul călugărițelor și DKW-ul demarau și ele. Dar totul consta în a ști cît timp avea să dureze asta ; inginerul își puse întrebarea aproape din obișnuință, în timp ce se menținea în dreptul mașinii lui Dauphine surîzîndu-i fetei, ca să-i dea parcă, curaj. În spate, Volkswagen-ul, Caravelle, 203 și Floride porneau și ele încet, la început cu viteza întîi, apoi cu a doua, mereu cu a doua, fără să debreieze ca alte dăți, fără să ridice piciorul de pe accelerație, sperînd întruna să treacă la viteza a treia. Scoțînd pe geam brațul stîng, inginerul căută mîna fetei din Dauphine, o atinse abia cu vîrful degetelor, văzu înflorindu-i pe buze un zîmbet neîncrezător și se gîndi că vor ajunge la Paris și că se vor spăla, că vor merge împreună oriunde, la el sau la ea acasă, vor face o baie, vor mînca, și din nou se vor spăla, și iarăși vor mînca și vor bea, și vor exista mobile, va fi un dormitor cu mobile și o baie cu un săpun de ras adevărat, și closete ; mîncare și closete și cearșafuri,

Parisul era o baie și două cearșafuri și apa caldă pe piept și pe picioare, și o foarfecă de unghii, și vin alb, vor bea vin alb înainte de a se săruta și de a-l simți fiecare pe celălalt cum miroase a colonie și a lavandă, înainte de a se cunoaște cu adevărat pe lumină, în cearșafuri curate, și din nou să se spele în joacă, să se iubească, să se spele și să bea, să se coafeze, să meargă la baie, să mîngîie cearșafurile și să se mîngîie în cearșafuri și să se iubească între spumă, lavandă și perii, înainte de a se gîndi ce vor face, la copil și la problemele din viitor, și toate astea cît timp nu se vor opri, cît timp coloana va înainta, deși nu puteau folosi încă viteza a treia, înaintau tot cu a doua, dar înaintau. Cu bara de protecție lipită de Simca, 404 își trase scaunul mai în spate, simți că prinde viteză, simți că putea accelera fără să riște să intre în Simca, și că Simca accelera, fără pericol de a se ciocni cu Beaulieu, și că din spate venea Caravelle și că toți accelerau mai tare și mai tare, și că puteau trece deja la viteza a treia fără ca motorul să sufere, și maneta ajunse, în mod incredibil, într-a treia și înaintă ușor și apoi putu accelera mai mult, și 404 privi înduioșat și fericit în stînga, căutînd ochii lui Dauphine. Era firesc ca șirurile să nu se mențină paralele din pricina vitezei, Dauphine o luase înainte cu aproape un metru și 404 îi văzu ceafa și puțin din profil, tocmai cînd ea se-ntoarse spre el, surprinsă că-l vede rămînînd din ce în ce mai în urmă. Liniștind-o cu un zîmbet, 404 acceleră brusc, însă aproape imediat trebui să frîneze, fiindcă era gata să atingă Simca ; claxonă scurt, dar băiatul din Simca îl privi prin oglinda retrovizoare și făcu un gest de neputință, arătîndu-i cu stînga mașina Beaulieu lipită de a sa. Dauphine se afla cu trei metri mai în față, în dreptul Simcăi, și fetița din 203,

aflată în dreptul lui 404, dădea din mîini, arătîndu-i păpușa. O pată roșie în dreapta îl zăpăci pe 404 ; în locul 2HP-ului călugărițelor sau al Volkswagen-ului soldatului, văzu un Chevrolet necunoscut, și aproape îndată Chevrolet-ul avansă, urmat de o Lancia și de un Renault 8. La stînga lui se ivi un ID, care se depărta de el metru cu metru, dar înainte de a fi înlocuit cu un 403, 404 izbuti s-o distingă pe Dauphine în fața lui 203, care deja o acoperea. Grupul se disloca, nu mai exista, Taunus se afla probabil cu vreo douăzeci de metri mai în față, urmat de Dauphine ; al treilea șir din stînga rămăsese și el în urmă, pentru că, în locul DKW-ului, 404 distingea partea din spate a unei vechi furgonete negre, un Citroën sau probabil un Peugeot. Mașinile înaintau cu viteza a treia, avansînd sau pierzînd teren, după ritmul șirului respectiv, iar de-o parte și de alta a autostrăzii se vedeau copacii alergînd, cîteva case dispărînd între ceață și întuneric. Urmară apoi luminile roșii pe care le aprindeau toți, urmînd exemplul celor din față, și noaptea care se lăsa brusc. Din cînd în cînd se auzeau claxoane, acele kilometrajelor urcau din ce în ce mai mult, unele șiruri înaintau cu șaptezeci de kilometri la oră, altele cu șaizeci și cinci, altele cu șaizeci. 404 tot sperase ca înaintarea ori rămînerea în spate a șirurilor să-i permită s-o ajungă încă o dată din urmă pe Dauphine, dar cu fiecare minut care trecea, se convingea că era zadarnic, că grupul se împrăștiase irevocabil, că nu vor mai exista întîlnirile obișnuite, micile ritualuri, consiliile de război din mașina lui Taunus, mîngîierile Dauphinei în liniștea dimineții, rîsetele copiilor jucîndu-se cu mașinuțele lor, imaginea călugăriței înșirînd mătănii. Cînd se aprinseră luminile de frînă ale Simcăi, 404 reduse viteza cu un sentiment absurd de speranță,

și, după ce puse frîna de mînă, coborî din mașină și alergă în față. În afară de Simca și de Beaulieu (ceva mai în spate se afla Caravelle, dar prea puțin îl interesa) nu mai recunoscu nici o mașină ; prin diferite geamuri era privit cu surprindere de fețe scandalizate pe care nu le mai văzuse niciodată. Toți claxonau și 404 trebui să se întoarcă la mașina lui ; ca și cum l-ar fi înțeles, băiatul din Simca îi făcu un gest prietenos cu mîna, arătîndu-i încurajator Parisul. Coloana se puse din nou în mișcare, la început mai încet, și apoi prinzînd viteză, ca și cum autostrada s-ar fi eliberat definitiv. În stînga lui 404 se afla un Taunus, și, preț de o secundă, inginerului i se păru că grupul se refăcea, că exista o ordine, că puteau înainta liniștiți, fără să distrugă nimic. Era însă un Taunus verde, iar la volan se afla o femeie cu ochelari fumurii, care privea fix înainte. Nu-i mai rămînea decît să conducă, să se adapteze mecanic vitezei mașinilor ce-l înconjurau, să nu se mai gîndească la Volkswagen-ul soldatului, în care îi rămăsese jacheta de piele. La Taunus, unde rămăsese romanul pe care îl citise în primele zile. Sticluța lui cu lavandă, aproape goală, rămăsese în 2HP-ul călugărițelor. Și lîngă el, atingîndu-l cîteodată cu mîna dreaptă, se afla ursulețul de pluș pe care Dauphine i-l dăruise ca mascotă. Se încăpățînă în mod absurd să creadă că la nouă și jumătate se vor împărți alimentele, vor vizita apoi bolnavii, va analiza situația împreună cu Taunus și țăranul din Ariane ; și, în sfîrșit, va fi din nou noapte, va fi Dauphine urcînd în taină în mașina lui, vor fi stelele și norii și viața toată. Da, trebuia să fie așa, era cu neputință să se fi terminat totul pentru totdeauna. Poate soldatul va obține rația de apă, căci el o drămuise în ultimele ore ;

oricum, contau pe Porsche, atîta timp cît îi plăteau prețul pe care-l cerea. Și pe antena radioului flutura înnebunitor steguleţul cu cruce roșie, în timp ce înaintau cu optzeci de kilometri la oră spre luminile ce străluceau mai mult și mai mult, fără a înțelege prea bine pentru ce atîta grabă, pentru ce această goană în noapte printre mașini necunoscute, în care nimeni nu știa nimic despre ceilalți, în care toată lumea privea fix înainte, numai și numai înainte.

SĂNĂTATEA CELOR BOLNAVI

Cînd, pe neașteptate, mătușa Clelia se simți rău, în familie s-a creat un moment de panică și cîteva ore nimeni nu fu în stare să reacționeze sau să discute vreun plan de acțiune, nici măcar unchiul Roque, care găsea întotdeauna soluția cea mai potrivită. Pe Carlos îl sunară la birou, Rosa și Pepa dădură drumul elevilor care studiau pianul și solfegiul, pînă și mătușa Clelia se preocupă mai mult de mama decît de ea însăși. Erau siguri că nu era ceva grav, dar mamei, cu tensiunea și diabetul ei, nu-i puteau da vești îngrijorătoare, ba mai mult, știau cu toții că doctorul Bonifaz fusese primul de părere că trebuie să i se ascundă mamei adevărul în legătură cu Alejandro. Dacă mătușa Clelia trebuia să stea în pat, nu le rămînea decît să inventeze ceva, ca mama să nu bănuiască faptul că era bolnavă, dar povestea cu Alejandro devenise deja o problemă și acum se mai adăuga și asta ; cea mai mică greșeală, și mama va afla pînă la urmă adevărul. Deși casa era mare, trebuiau să țină cont de auzul ei atît de fin și de îngrijorătoarea ei capacitate de a ghici unde se afla fiecare dintre ei. Pepa, care îl sunase pe doctorul Bonifaz de la telefonul de sus, își anunță frații că medicul va sosi cît de repede posibil și

hotărîră să lase ușa de afară întredeschisă, pentru ca acesta să intre fără să mai sune. În timp ce Rosa și unchiul Roque o îngrijeau pe mătușa Clelia, care leșinase de două ori și se plîngea de o insuportabilă durere de cap, Carlos rămase cu mama pentru a-i povesti despre conflictul diplomatic cu Brazilia și ca să-i citească ultimele știri. Mama era bine dispusă în seara aceea și n-o durea nici mijlocul, cum se întîmpla aproape întotdeauna cînd își făcea siesta. Îi întrebă pe toți ce aveau de par atît de nervoși, și atunci ei vorbiră despre presiunea atmosferică scăzută și despre efectele nefaste ale pîinii fabricate cu substanțe chimice.

La ora ceaiului veni și unchiul Roque să sporovăiască puțin cu mama, iar Carlos putu să facă o baie și să rămînă să-l aștepte pe medic. Mătușa Clelia se simțea mai bine, dar în pat se mișca anevoie, și aproape că n-o mai interesa acel ceva care o neliniștise atîta cînd își revenise din primul leșin. Pepa și Rosa stătură lîngă ea, oferindu-i ceai și apă ; în casă se făcu liniște o dată cu venirea serii și frații își spuseră că probabil mătușa Clelia nu avea ceva grav, și că în seara următoare o vor vedea cu toții intrînd în dormitorul mamei, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat.

În privința lui Alejandro, a fost mai rău, pentru că Alejandro murise într-un accident de mașină, la puțin timp după ce ajunsese la Montevideo, unde fusese invitat de un prieten inginer. Trecuse aproape un an de atunci, dar pentru frați și unchi parcă toate s-ar fi petrecut ieri, numai pentru mama nu, fiindcă mama știa că Alejandro era în Brazilia, unde o firmă din Recife îl însărcinase cu instalarea unei fabrici de ciment. Ideea de a o pregăti pe mama, de a-i sugera că Alejandro avusese un accident și că era ușor rănit au abandonat-o, ținînd

cont de precauțiile impuse de doctorul Bonifaz. Chiar și María Laura, la început, departe de a înțelege ceva, admisese că nu era posibil să-i spună ceva mamei. Carlos și tatăl Maríei Laura plecaseră în Uruguay, pentru a aduce corpul lui Alejandro, în timp ce familia se îngrijea, ca de obicei, de mama, care în ziua aceea era suferindă și dificilă. Priveghiul avu loc la clubul inginerilor, și Pepa, cea mai ocupată cu mama, nici măcar nu ajunse să vadă sicriul lui Alejandro, în vreme ce ceilalți se schimbau din oră în oră ca să stea cu biata María Laura, răvășită de durere. Și, ca de obicei, unchiul Roque fu cel care trebui să hotărască. Dis-de-dimineață vorbi cu Carlos, care-și plîngea încetișor fratele, cu capul sprijinit pe masa din sufragerie, unde de atîtea ori jucaseră cărți împreună. Li se alătură apoi și mătușa Clelia, pentru că mama dormea pînă mai tîrziu și nu aveau de ce să-și facă griji din pricina ei. De comun acord cu Rosa și Pepa, luară primele măsuri, începînd cu ascunderea ziarului „La Nación" — cîteodată mamei îi făcea plăcere să citească cîteva minute ziarul — și cu toții fură de acord cu hotărîrea unchiului Roque. Astfel, Alejandro încheie un contract cu o întreprindere braziliană pentru un an în Recife și fu nevoit să renunțe după cîteva ore la scurtul său concediu petrecut în casa prietenului inginer, să-și facă valiza și să ia primul avion. Mama trebuia să înțeleagă că sînt alte vremuri, că industriașii nu țin cont de sentimente, dar că Alejandro va găsi el cum să-și ia o săptămînă de concediu la mijlocul anului și să vină la Buenos Aires. Mamei îi păru bine de toate astea, deși plînse puțin și au trebuit să-i dea repede sărurile. Carlos, care știa s-o facă să rîdă, îi spuse că era o rușine să plîngă atunci cînd era vorba des-

pre primul succes al mezinului familiei, și că lui Alejandro nu i-ar place să afle că așa era primită vestea despre contractul său. Atunci mama se liniști și spuse că ar bea puțin vin de Málaga în sănătatea lui Alejandro. Carlos ieși brusc din cameră să caute vinul, dar Rosa fu cea care-l aduse și ciocni paharul cu mama.

Viața mamei nu era prea ușoară, și, deși rareori se plîngea, trebuiau să facă tot ce le stătea în putință ca s-o distreze. Cînd, a doua zi după înmormîntarea lui Alejandro, uimită că María Laura nu venise s-o viziteze ca în fiecare joi, Pepa se duse după-amiază la familia Novalli să stea de vorbă cu María Laura. La ora aceea, unchiul Roque se afla în biroul unui prieten avocat, explicîndu-i cum stăteau lucrurile ; avocatul promise să-i scrie imediat fratelui său care lucra în Recife (orașele nu erau alese la întîmplare în casa mamei) și să se ocupe el de corespondență. Doctorul Bonifaz o vizită ca din întîmplare pe mama și, după ce-i examină ochii, o găsi destul de bine, dar îi ceru să se abțină cîteva zile și să nu mai citească ziarele. Mătușa Clelia promise să-i comenteze știrile cele mai interesante ; din fericire, mamei nu-i plăceau anunțurile mortuare și nici așa-zisele leacuri pentru diverse boli.

María Laura veni vineri după masă și-i spuse cît de mult trebuia să învețe pentru examenele de arhitectură.

— Bineînțeles, fetița mea, spuse mama, privind-o cu afecțiune. Dar ai ochii obosiți de atîta citit, și asta-i rău. Pune-ți niște comprese cu mușețel, o să-ți facă bine.

Rosa și Pepa erau de față pentru a interveni în orice clipă în conversație, și María Laura putu să reziste și chiar surîse cînd mama aduse vorba des-

pre strengarul ăsta de logodnic care plecase atît de departe, aproape fără să spună nimic. Așa-i tineretul în ziua de azi, lumea a înnebunit de-a dreptul, toți sînt grăbiți și nu mai au timp de nimic. Și apoi mama spuse din nou aceleași anecdote cu părinți și bunici, și se servi cafeaua și Carlos veni cu glume noi și la un moment dat unchiul Roque se opri în pragul ușii de la dormitor și-i privi cu aerul său bonom și totul se petrecu așa cum plănuiseră, pînă la ora cînd mama trebuia să se odihnească.

Familia se obișnui încetul cu încetul, Maríei Laura îi era cel mai greu, în schimb ea venea numai joia s-o vadă pe mama ; într-o bună zi sosi și prima scrisoare de la Alejandro (mama se mirase deja de două ori de tăcerea lui) și Carlos i-o citi mamei, pe cînd ea se odihnea. Alejandro era încîntat de Recife, vorbea despre port, despre vînzătorii de papagali și despre răcoritoare, cu toții se entuziasmară cînd aflară că ananasul costa o nimica toată, iar cafeaua era naturală și avea o aromă... Mama vru să vadă plicul, și spuse că ar trebui să-i dea timbrul copilului familiei Marolda, care era filatelist, deși ei nu prea-i plăcea cum umblă copiii cu timbre și apoi băiatul nu se spală pe mîini și timbrele astea circulă prin toată lumea.

— Dau cu limba să le lipească, spunea mereu mama, și microbii rămîn acolo, e lucru știut, dar totuși dă-i-l, are atîtea, încît unul în plus...

În ziua următoare, mama o chemă pe Rosa și-i dictă o scrisoare pentru Alejandro, întrebîndu-l cînd va putea să-și ia un concediu și dacă drumul nu l-ar costa prea mult. Îi spuse cum se simțea și-i vorbi despre avansarea lui Carlos și despre premiul obținut de unul dintre elevii care studiau pianul cu Pepa. Îi mai spuse de asemenea că María Laura o vizita în fiecare joi, dar că învăța prea

mult și că asta nu era bine pentru ochi. Cînd termină scrisoarea, mama o semnă cu un creion și sărută cu duioșie hîrtia. Pepa se ridică brusc, pretextînd că trebuie să caute un plic, și mătușa Clelia aduse pastilele de la ora cinci și cîteva flori pentru glastra de pe comodă.

Nimic nu era ușor, pentru că tocmai atunci mamei îi creșcu tensiunea și familia se întrebă dacă nu exista cumva vreo influență inconștientă, ceva ce rezulta din felul cum se comportau ei toți, o stare de neliniște și de apăsare care-i făceau rău mamei, în ciuda tuturor precauțiilor și a falsei lor veselii. Dar nu putea fi asta, pentru că, tot prefăcîndu-se că rîd, ajunseseră să rîdă de-adevărat cu mama și adesea glumeau, chiar cînd nu era ea de față, pentru ca apoi să se uite unul la altul ca și cum s-ar fi trezit brusc, și Pepa se înroșea foarte tare și Carlos își aprindea o țigară, abătut. În fond, cel mai important era să treacă timpul fără ca mama să-și dea seama de ceva. Unchiul Roque vorbise cu doctorul Bonifaz, și cu toții căzuseră de acord că trebuiau să continue la nesfîrșit comedia asta neverosimilă, după cum o califica mătușa Clelia.

Mai erau însă vizitele Mariei Laura, cînd mama insista bineînțeles să vorbească despre Alejandro, voia să știe dacă se vor căsători de îndată ce se va întoarce el din Recife sau dacă trăsnitul ăsta de copil va accepta oare vreun alt contract tot atît de departe și pentru o perioadă la fel de îndelungată. Nu mai aveau altă soluție decît să intre întruna în dormitor și s-o distragă pe mama, ajutînd-o cumva pe María Laura, care stătea foarte tăcută pe scaunul ei, cu mîinile atît de încleștate încît o dureau, într-o zi însă mama o întrebă pe mătușa Clelia de ce se repezeau cu toții așa cînd venea María Laura

s-o vadă, ca și cum era singura ocazie cînd ar putea să stea cu ea. Mătușa Clelia izbucni în rîs și-i spuse că, într-un fel, îl vedeau cu toții pe Alejandro în persoana Mariei Laura, și că de aceea le plăcea atîta să stea cu ea cînd venea.

— Ai dreptate, María Laura e atît de bună, spuse mama. Nesăbuitul ăsta de băiat n-o merită, crede-mă.

— Ia te uită cine vorbește, spuse mătușa Clelia. Parcă nu văd cum te luminezi toată numai cînd îi rostești numele.

Mama începu și ea să rîdă, și-și aminti că zilele astea trebuia să sosească o scrisoare de la Alejandro. Scrisoarea sosi și unchiul Roque o aduse împreună cu ceaiul de la ora cinci. De astă dată mama vru să citească ea scrisoarea și ceru ochelarii. Citi sîrguincioasă, ca și cum fiecare frază era o îmbucătură pe care o ții mai mult în gură ca s-o savurezi pe deplin.

— Băieții din ziua de azi nu mai au pic de respect, spuse ea, fără să acorde prea multă importanță faptului în sine. Bine că pe vremea mea nu se foloseau mașinile de scris ; oricum, eu n-aș fi îndrăznit niciodată să-i scriu așa tatălui meu, și cred că nici voi.

— Mai încape vorbă, spuse unchiul Roque. Cu firea pe care o avea bătrînul...

— Nu-i mai spune așa, Roque. Știi bine că nu-mi place cînd te aud vorbind astfel, dar ție ți-e totuna. Adu-ți aminte cum se supăra mama.

— Bine, e-n regulă. „Bătrînul" — e un fel de a spune, care n-are nimic de-a face cu respectul.

— E foarte ciudat, zise mama, dîndu-și jos ochelarii și privind cerul fără nici un nor. Am primit deja cinci sau șase scrisori de la Alejandro, și în

nici una nu-mi spune... Ah, dar e un secret între noi doi... E ciudat, știi. De ce nu mi-a spus așa, măcar o singură dată ?

— Poate că băiatului i se pare o copilărie să-ți scrie așa. Una e să-ți spună personal... cum ziceai că-ți zice ?

— E un secret, răspunse mama. Un secret numai al nostru.

Nici Pepa, nici Rosa nu știau acest nume, și Carlos ridică din umeri cînd îl întrebară.

— Ce vrei, unchiule ? Tot ce pot face e să-i falsific semnătura. Cred că mama o să uite de asta, nu mai pune totul la inimă.

Peste patru sau cinci săptămîni, după ce primi o scrisoare de la Alejandro în care acesta îi motiva ce mult are de lucru (deși era mulțumit, fiindcă era o mare ocazie pentru un inginer tînăr), mama insistă, zicînd că venise vremea să-și ia un mic concediu și să vină la Buenos Aires. Rosei, care scria răspunsul, i se păru că mama dictează mai încet, ca și cum ar fi cîntărit mult fiecare frază în parte.

— Să vedem dacă va putea veni, — comentă ca din întîmplare Rosa. Ar fi mare păcat să se pună rău cu cei de la întreprindere, chiar acum cînd îi merge atît de bine și e atît de mulțumit.

Mama continuă să dicteze, ca și cînd nu auzise. Sănătatea ei lăsa mult de dorit și tare ar fi vrut să-l vadă pe Alejandro, fie chiar și pentru cîteva zile. Alejandro ar trebui să se gîndească și la María Laura, nu din pricină că ea, mama, credea că el își neglija logodnica, dar iubirea nu înseamnă doar cuvinte frumoase și promisiuni de la distanță. În fine, aștepta ca Alejandro să-i scrie cît de curînd și să-i dea vești bune. Rosa observă că mama nu sărută hîrtia după ce a semnat, în schimb privea fix scri-

soarea, de parcă voia să și-o întipărească în memorie. „Bietul Alejandro", gîndi Rosa, și-și făcu repede cruce, fără ca mama s-o vadă.

— Uite ce e, îi spuse unchiul Roque lui Carlos în seara aceea, cînd rămaseră singuri să joace domino, cred că lucrurile se înrăutățesc. Va trebui să inventăm ceva plauzibil, altfel pînă la urmă își dă seama.

— Nu știu, unchiule. Cel mai bine ar fi ca Alejandro să-i scrie în așa fel încît răspunsul lui s-o mai mulțumească o vreme. Biata de ea, e atît de fragilă, nici nu ne putem gîndi să...

— Nimeni n-a zis asta băiete. Dar eu îți spun că mama ta nu se va lăsa cu una cu două. Asta-i din familie, dragul meu.

Mama citi fără vreun comentariu răspunsul evaziv al lui Alejandro, care scria că va încerca să obțină cîteva zile de concediu numai după ce se va fi instalat primul sector al fabricii. Seara, cînd veni María Laura o rugă să intervină ca Alejandro să vină măcar pentru o săptămînă la Buenos Aires. María Laura îi spuse apoi Rosei că mama i-a cerut asta cînd au rămas un moment singure. Unchiul Roque fu primul care sugeră ceea ce gîndiseră cu toții pînă atunci, fără a avea curajul s-o spună clar, iar atunci cînd mama îi dictă Rosei o altă scrisoare pentru Alejandro, insistînd ca băiatul să vină acasă, hotărî că nu-i mai rămînea decît să încerce, să vadă dacă mama era în stare să primească o primă veste neplăcută. Carlos îl consultă pe doctorul Bonifaz, care îi prescrise mamei cîteva picături și multă prudență. Lăsară să treacă timpul necesar, și într-o seară unchiul Roque veni să se așeze pe marginea patului mamei, în timp ce Rosa făcea o

infuzie de ceai *mate* [1] și se uita pe fereastra de la balcon, fără să se îndepărteze de comoda unde se aflau medicamentele.

— Închipuie-ți că abia acum înțeleg de ce nepotul ăsta împielițat nu se hotărăște să vină să ne vadă, spuse unchiul Roque. Adevărul e că n-a vrut să te necăjească, știind că nu te simți încă prea bine.

Mama îl privi ca și cum nu înțelegea.

— Azi a telefonat familia Novalli ; se pare că María Laura a primit vești de la Alejandro. E bine, dar nu va putea călători cîteva luni.

— Cum adică, nu va putea călători ? întrebă mama.

— Se pare că are ceva la un picior. La gleznă, parcă. Trebuie s-o întrebăm pe María Laura ce s-a întîmplat. Bătrînul Novalli spunea că e vorba de o fractură sau așa ceva.

— Fractură la gleznă ? întrebă mama.

Pînă să răspundă unchiul Roque, Rosa și adusese flaconul cu săruri. Doctorul Bonifaz sosi imediat, și totul dură cîteva ore ; timpul se scurse însă grozav de încet și medicul plecă abia către miezul nopții. Două zile mai tîrziu, mama se simți ceva mai bine și-i ceru Pepei să-i scrie lui Alejandro. Cînd Pepa aduse ca de obicei hîrtia și stiloul, mama închise ochii și dădu din cap.

— Nu, scrie-i tu. Spune-i să se îngrijească.

Pepa făcu întocmai, neștiind prea bine de ce scria o frază după alta, din moment ce mama tot nu avea să citească scrisoarea. În seara aceea, îi spuse lui Carlos că, în timp ce scria, era convinsă că mama nu va citi și nici nu va semna scrisoarea. Mama stătu cu ochii închiși pînă la ora ceaiului ; părea să fi uitat de toate, gîndindu-se la cu totul altceva.

---

[1] Infuzie argentiniană specifică, preparată din semințe de dovleac (n.t.).

Alejandro răspunse cu tonul cel mai firesc din lume, explicînd că n-a vrut să-i vorbească despre fractură, ca să n-o îngrijoreze. La început greșiseră și-i puseseră un ghips care a trebuit apoi schimbat, dar acum se simțea mai bine și în cîteva săptămîni va putea umbla din nou. În total, trebuia să stea două luni cu ghipsul, deși partea proastă era că rămînea în urmă cu lucrul în momentul cel mai nepotrivit...

Carlos, care citea scrisoarea cu voce tare, avu impresia că mama nu mai asculta ca altădată. Privea ceasul din cînd în cînd, în semn de nerăbdare. La ora șapte, Rosa trebuia să-i dea picăturile de la doctorul Bonifaz, și acum era șapte și cinci.

— Ei, spuse Carlos, împăturind scrisoarea. Vezi că totul e-n regulă, băiatul n-are nimic grav.

— Desigur. spuse mama. Știi ce, spune-i te rog Rosei să se grăbească.

Pe María Laura, mama o ascultă cu atenție cînd îi povesti despre fractura lui Alejandro, și chiar îi recomandă fetei să-i scrie să-și facă niște frecții care-l ajutaseră atît de mult pe tatăl lui, atunci cînd căzuse de pe cal, în Matanzas.

Întrebă apoi, fără nici o legătură, dacă-i puteau aduce puțină apă cu floare de lămîi, care o ajuta să-și limpezească mintea.

Prima care se gîndi la asta a fost María Laura, chiar în aceeași seară. I-o spuse Rosei în salon, înainte de a pleca, și Rosa o privi uimită, ca și cum nu-i venea să creadă ce auzise.

— Te rog, zise Rosa. Cum poți să-ți imaginezi una ca asta ?

— Nu-mi imaginez nimic, ăsta-i adevărul, răspunse María Laura. Eu una nu mai vin, Rosa, oricît m-ați ruga ; și în camera aceea nu mai intru niciodată.

În fond, nimănui nu i se păru prea absurdă ipoteza Mariei Laura. Clelia spuse însă că nu trebuiau să uite niciodată că în familia lor datoria e mai presus de orice. Fu rîndul Rosei să se ducă la familia Novalli, dar María Laura făcu o criză de isterie atît de puternică, încît trebuiră să-i respecte hotărîrea ; Pepa și Rosa începură chiar din seara aceea să comenteze cît de mult avea de învățat biata fată și cît de obosită era. Mama nu spuse nimic, și în joia următoare nu întrebă de María Laura. În joia aceea se împlineau zece luni de la plecarea lui Alejandro în Brazilia. Întreprinderea era atît de mulțumită de serviciile lui, încît peste cîteva săptămîni îi propuneau o reînnoire a contractului pentru încă un an, dacă accepta, bineînțeles, să plece imediat la Belén, pentru a instala altă fabrică. Unchiului Roque i se părea că e formidabil, un mare succes pentru un băiat atît de tînăr.

— Alejandro a fost întotdeauna cel mai deștept, spuse mama. Iar Carlos, cel mai încăpățînat.

— Ai dreptate, zise unchiul Roque, întrebîndu-se de îndată ce o fi apucat-o în ziua aceea pe María Laura de nu venise. Adevărul e că ai niște copii minunați, surioară.

— O, da, nu mă pot plînge. Tatălui lor i-ar fi plăcut să-i vadă mari. Fetele, așa de bune, și bietul Carlos, așa de atașat de ai săi.

— Și Alejandro, cu un viitor atît de promițător.

— Ah, da, spuse mama.

— Gîndește-te numai la noul contract ce i se oferă... În fine. cînd o să te simți mai bine o să-i răspunzi băiatului ; cred că nu prea i-ar conveni să știe că nu te bucuri de vestea asta bună.

— Ah, da, repetă mama, privind cerul fără nici un nor. Spune-i Pepei să-i scrie, știe ea ce.

Pepa îi scrise, fără să știe prea bine ce trebuia să-i spună lui Alejandro, fiind însă convinsă că era mai bine să existe o legătură între scrisori, pentru a se evita eventualele contradicții din răspunsuri. Alejandro, la rîndul lui, se bucură mult că mama a înțeles ce șansă i se oferea. Cu glezna se simțea bine, dar va încerca să obțină un mic concediu, ca să vină să stea cu ei două săptămîni. Mama dădu ușor din cap și întrebă dacă venise „La Razón", ca să-i citească Carlos telegramele. În casă, toate decurgeau normal, acum cînd se părea că au terminat cu emoțiile și sănătatea mamei era neschimbată. Copiii stăteau pe rînd în camera ei ; unchiul Roque și mătușa Clelia erau într-un du-te vino permanent. Carlos îi citea mamei ziarul seara, iar Rosa i-l citea dimineața. Rosa și mătușa Clelia își beau ceaiul de două sau trei ori pe zi în camera ei. Mama nu stătea niciodată singură, nu întreba niciodată de María Laura ; la fiecare trei săptămîni primea, fără vreun comentariu, vești de la Alejandro ; îi spunea Pepei să-i răspundă și schimba vorba, mereu cu gîndul în altă parte.

Cam în perioada aceea unchiul Roque începu să-i citească ultimele vești despre conflictul cu Brazilia. Primele noutăți le scrisese pe marginea ziarului, dar mama nu se arătă prea interesată de lectură și cu timpul, unchiul Roque ajunse să inventeze de la el cînd citea. La început, însoțea telegramele îngrijorătoare cu vreun comentariu legat de greutățile pe care le-ar fi putut întîmpina Alejandro și ceilalți argentinieni aflați în Brazilia ; cum pe mama nu părea însă s-o intereseze prea mult, nu mai insistă, deși din cînd în cînd mai agrava puțin situația. În scrisorile lui, Alejandro menționa posibilitatea unei

rupturi de relații între cele două țări, deși băiatul era același optimist dintotdeauna și era convins că părțile vor rezolva cumva litigiul.

Mama nu făcea nici un fel de comentariu, probabil pentru că mai era mult pînă cînd Alejandro o să poată cere un scurt concediu, dar într-o seară îl întrebă brusc pe doctorul Bonifaz dacă situația cu Brazilia era atît de gravă cum spuneau ziarele.

— Cu Brazilia ? Ei bine, da, lucrurile nu merg prea bine, răspunse medicul. Să sperăm însă că diplomația oamenilor de stat...

Mama îl privi oarecum surprinsă că i-a răspuns fără să șovăie. Suspină ușor și schimbă vorba. În seara aceea era mai bine dispusă ca alte dăți, și doctorul Bonifaz se retrase satisfăcut. A doua zi se îmbolnăvi mătușa Clelia ; leșinurile ei păreau lipsite de importanță, însă doctorul Bonifaz vorbi cu unchiul Roque și-l sfătui s-o interneze pe mătușa Clelia într-un sanatoriu. Mamei, care tocmai asculta stirile pe care i le citea Carlos din ziarul de seară, îi spuseră că mătușa Clelia avea o migrenă cumplită și că se întinsese puțin. Aveau toată noaptea la dispoziție să ia o hotărîre, unchiul Roque era însă atît de abătut după discuția avută cu doctorul Bonifaz, încît Carlos și fetele au hotărît ce era de făcut. Rosa își aminti de casa de la țară a Manolitei Valle și de aerul curat ; în ziua care a urmat după migrena mătușii Clelia, Carlos conduse cu atîta abilitate discuția încît parcă însăși mama venise cu propunerea ca mătușa să stea o vreme în casa Manolitei, unde se va simți desigur foarte bine. Un coleg de birou de-al lui Carlos se oferi s-o ducă el cu mașina, deoarece trenul ar fi fost prea obositor pentru migrena ei. Mătușa Clelia a venit să-și ia rămas bun de la mama, care-i recomandă să aibă

grijă să nu răcească, că știi cum sînt mașinile astea, și să nu uite să consume fructe în fiecare seară.

— Clelia era foarte congestionată, îi spuse mama Pepei, în seara aceea. Știi, mi s-a părut că nu arăta prea bine.

— O, cîteva zile la țară și va fi alta. S-a cam obosit lunile astea și Manolita a invitat-o să meargă cu ea la țară.

— Zău ? E ciudat, mie nu mi-a spus nimic.

— Ca să nu te mîhnească, presupun.

— Și cam cît o să stea acolo ?

Pepa nu știa, dar avea să-l întrebe pe doctorul Bonifaz, căci el îi recomandase să schimbe puțin aerul. Mama nu mai vorbi despre asta cîteva zile (mătușa Clelia tocmai avusese o sincopă în sanatoriu, și mergeau la ea s-o vadă cînd Rosa, cînd unchiul Roque.

— Mă întreb cînd se va întoarce Clelia, spuse mama.

— Ei, a plecat și ea o dată, săraca, să schimbe puțin aerul...

— Da, dar voi spuneați că n-are nimic grav.

— Bineînțeles că n-are nimic. Poate că mai stă pentru că se simte bine, sau ca să-i facă plăcere Manolitei ; doar știi cum sînt prietenele între ele.

— Sună la Manolita și află cînd vine, zise mama.

Rosa sună și i se spuse că mătușa Clelia era ceva mai bine, dar tot se simțea puțin slăbită, și de aceea voia să mai profite puțin ; era o vreme splendidă în Olavarría.

— Nu prea-mi place asta, spuse mama, Clelia ar fi trebuit să se întoarcă de mult.

— Ei, și tu, mamă, nu-ți mai face atîtea probleme. De ce nu lupți să te înzdrăvenești și tu puțin, să mergi și tu să stai la soare, la țară, cu Clelia și Manolita ?

— Eu ? îl întrebă mama pe Carlos, oarecum uimită și scandalizată în același timp. Carlos izbucni în rîs, mai mult pentru a ascunde ceea ce simțea (mătușa Clelia se simțea foarte rău, Pepa tocmai telefonase) și o sărută pe obraji, ca pe un copil răsfățat.

— Mămicuța mea, zise, încercînd să nu se gîndească la nimic.

În noaptea aceea, mama dormi prost și de cum răsări soarele întrebă de Clelia, ca și cum la ora aceea puteau telefona la țară (tocmai aflaseră că mătușa Clelia murise și hotărîseră să-i facă priveghiul la capelă). La ora opt sunară la țară de la telefonul din salon, pentru ca mama să poată auzi și ea conversația, și, din fericire, mătușa Clelia dormise destul de bine, dar medicul Manolitei spunea că ar trebui să mai rămînă o vreme. Carlos era foarte mulțumit de închiderea biroului pentru inventar și bilanț și veni în pijama să-și bea ceaiul pe marginea patului mamei.

— Uite ce m-am gîndit, spuse mama, cred că ar trebui să-i scriem lui Alejandro să vină s-o vadă pe mătușă-sa. A fost întotdeauna preferatul ei, și mi se pare normal să vină.

— Dar din moment ce mătușa n-are nimic grav, mamă... Dacă Alejandro n-a putut să vină să te vadă pe tine...

— Nu contează, zise mama. Tu scrie-i și spune-i că mătușa e bolnavă și că ar trebui să vină s-o vadă.

— Dar de cîte ori vrei să-ți repet că mătușa Clelia n-are nimic grav ?

— Dacă nu e grav, cu atît mai bine. Doar nu te costă nimic să-i scrii.

Îi scriseră chiar în seara aceea și-i citiră mamei scrisoarea. În zilele cînd așteptau răspunsul lui Alejandro (mătușa Clelia se simțea mult mai bine, dar medicul Manolitei insista ca ea să beneficieze cît mai mult de aerul curat de la țară), situația diplomatică cu Brazilia se înrăutăți și mai mult, iar Carlos îi spuse mamei că s-ar putea ca scrisorile lui Alejandro să întîrzie.

— Parcă e un făcut, răspunse mama. Și să vezi că nici el n-o să poată veni.

Nici unul dintre ei nu se hotăra să-i citească scrisoarea de la Alejandro. Adunați în sufragerie, priveau locul gol lăsat de mătușa Clelia, se priveau unul pe altul, șovăind.

— E absurd, vorbi Carlos. Ne-am obișnuit atîta cu comedia asta, încît o scenă în plus sau în minus...

— Atunci du-i-o tu, spuse Pepa, în timp ce ochii i se umpleau mereu de lacrimi și-i ștergea cu un șervețel.

— Ce vreți, e ceva care nu merge. Acum, de cîte ori intru în camera ei aștept să se întîmple ceva, e ca și cum mi s-ar întinde o cursă...

— E vina Mariei Laura, interveni Rosa. Ea ne-a băgat ideea asta-n cap și nu ne mai putem purta natural. Și, colac peste pupăză, mătușa Clelia...

— Știi ce, în timp ce vorbeai, mă gîndeam că poate ar fi cazul să vorbim cu María Laura, zise unchiul Roque. Cel mai firesc ar fi să vină după ce-și dă examenele și să-i spună mamei că Alejandro nu va putea călători.

— Dar ție nu-ți îngheață sîngele-n vine cînd vezi că mama nu mai întreabă nimic de María Laura, deși Alejandro o pomenește în toate scrisorile ?

— Nu-i vorba de temperatura sîngelui meu, răspunse unchiul Roque. Sînt lucruri care se fac și lucruri care nu se fac, și cu asta basta.

Rosei i-au trebuit două ore s-o convingă pe María Laura, dar era prietena ei cea mai bună și María Laura ținea foarte mult la ei toți, chiar și la mama, de care-i era puțin frică. Trebuiră să pregătească o altă scrisoare, pe care María Laura o aduse împreună cu un buchet de flori și cîteva mandarine, care-i plăceau atît de mult mamei. Da, din fericire terminase cu examenele cele mai grele, și putea să meargă cîteva zile să se odihnească la San Vicente.

— Aerul de țară îți va face bine, îi zise mama. În schimb Cleliei... Astăzi ai sunat la țară, Pepa? Ah, da, mi-aduc aminte că mi-ai spus... Da, au trecut trei săptămîni de cînd s-a dus Clelia, și voi...

María Laura și Rosa mai vorbiră puțin despre asta, se servi ceaiul, după care María Laura îi citi mamei cîteva paragrafe din scrisoarea lui Alejandro, cu vestea despre reținerea provizorie a tuturor tehnicienilor străini și despre cît de bine se simțea în splendidul hotel unde stătea pe cheltuiala guvernului, pînă cînd diplomații aveau să aplaneze conflictul. Mama nu mai adăugă nici un cuvînt, își bău ceaiul de tei și adormi. Fetele continuară să sporovăiască în salon, ușurate. María Laura tocmai se pregătea de plecare, cînd îi aminti Rosei de telefon. Rosei i se părea că și Carlos se gîndise la asta, mai tîrziu însă, cînd vorbiră cu unchiul Roque, el nu făcu altceva decît să ridice din umeri. Așa stînd lucrurile, nu le mai rămînea decît să aștepte, citind ziarul. Dar Rosa și Pepa vorbiră și cu Carlos, care nu găsi nici o explicație, numai dacă acceptai ceea ce nimeni n-ar fi vrut să accepte.

— Vom vedea, spuse Carlos. Încă se mai poate să-i treacă prin cap și să ne roage asta.

Mama însă nu ceru niciodată să i se aducă telefonul să vorbească ea personal cu mătușa Clelia. În

fiecare dimineață întreba dacă aveau vești de la țară, apoi se întorcea iarăși la tăcerea ei, în care timpul părea că se măsoară prin doze de medicamente și prin cești de ceai. Nu-i displăcea că unchiul Roque venea cu „La Razón" să-i citească ultimele știri despre conflictul cu Brazilia, deși nici nu părea prea îngrijorată dacă ziarul sosea tîrziu sau dacă unchiul Roque se amuza mai mult ca de obicei cu o problemă de șah. Rosa și Pepa ajunseră la concluzia că pe mama n-o mai interesau nici știrile, nici să telefoneze la țară, nici scrisorile de la Alejandro. Dar nu puteai fi niciodată sigur, pentru că uneori mama se uita la ei cu privirea aceea adîncă dintotdeauna, în care nu se citea nici vreo schimbare și nici resemnare. Totul devenise rutină, Rosa se obișnuise să vorbească la telefon fără ca nimeni să-i răspundă de la celălalt capăt al firului, unchiul Roque continua să citească false telegrame printre alte anunțuri și știri sportive, Carlos povestea noi anecdote după vizitele făcute la vila din Olovarría, pînă și fructele pe care le trimiteau Manolita și mătușa Clelia soseau cu regularitate. Nici măcar în ultimele luni din viața mamei nu-și schimbară obiceiurile, deși acum avea prea puțină importanță. Doctorul Bonifaz le spuse că, din fericire, mama nu va suferi deloc și că se va stinge aproape fără să simtă. Mama însă fu lucidă pînă la sfîrșit, cînd copiii o înconjurau fără a mai putea ascunde acum ceea ce simțeau.

— Cît de buni ați fost toți cu mine, spuse mama cu duioșie. Și toată munca asta la care v-ați înhămat, de teamă să nu sufăr.

Unchiul Roque, care stătea lîngă ea, îi mîngîie jovial mîna, tratînd-o ca pe un copil. Pepa și Rosa, prefăcîndu-se că se uită după ceva în comodă, își

dădeau seama că María Laura avusese dreptate; ceea ce, într-un anumit fel, știuseră tot timpul.

— Să mă îngrijiți atîta... spuse mama, iar Pepa strînse mîna Rosei, pentru că, la urma urmei, aceste cîteva cuvinte puneau iarăși lucrurile în ordine, puteau reveni la vechea comedie, atît de necesară. Carlos însă, stînd la capătul patului, o privea pe mama, ca și cum știa că avea să mai zică ceva.

— Acum o să puteți să vă odihniți, vorbi mama. N-o să vă mai dăm mult de furcă.

Unchiul Roque se grăbi să protesteze, să spună ceva, dar Carlos se apropie și-l strînse cu putere de umăr. Mama se pierdea puțin cîte puțin într-un somn adînc, și era mai bine să n-o deranjeze.

Trei zile după înmormîntare sosi ultima scrisoare de la Alejandro, care, ca de obicei întreba de sănătatea mamei și a mătușii Clelia. Rosa, care o primise, o deschise și începu s-o citească fără să se gîndească la nimic, și cînd ridică privirea pentru că o orbiseră lacrimile, își dădu seama că-n timp ce o citea se gîndea de fapt cum îi va aduce la cunoștință lui Alejandro vestea despre moartea mamei.

ÎNTÎLNIRE

Mi-am amintit de o veche povestire de Jack London, unde protagonistul, sprijinit de trunchiul unui copac, se hotărăşte să-şi sfîrşească demn viaţa.

Ernesto „Che" Guevara,
în *Muntele şi cîmpia*, Havana, 1961

Nici că se putea mai rău, cel puţin scăpasem însă de blestemata aceea de şalupă, printre vărsături şi rafale şi bucăţi de pesmet muiat, printre mitraliere şi bale, scîrbiţi, consolîndu-ne cum puteam cu puţinul tutun rămas uscat pentru că Luis (care de fapt nu se numea Luis, însă juraserăm să nu ne amintim numele noastre pînă ce va veni vremea) avusese fericita idee de a-l păstra într-o cutie de tablă pe care o deschideam cu mai multă grijă decît dacă ar fi fost plină de scorpioni. Dar ce tutun sau înghiţituri de rom în şalupa asta afurisită, clătinîndu-se cinci zile ca o ţestoasă ameţită, înfruntînd un nord ce lovea fără milă, şi val după val, găleţile de piele jupuindu-ne mîinile, eu cu astmul meu nenorocit şi jumătate dintre noi bolnavi, vomitînd, îndoindu-ne de parcă ne-am fi rupt în două. Pînă şi Luis, în cea de-a doua noapte, vărsînd o fiere verde ce l-a făcut să-i piară cheful de rîs, între asta şi nordul care ne împiedica să vedem farul de la Cabo Cruz, un dezastru pe care nimeni nu şi l-ar fi putut imagina ; şi să numeşti asta o expediţie de debarcare era ca şi cum ai fi continuat să vomiţi, dar de tristeţe. În

fine, orice, numai să părăsim odată șalupa, orice, indiferent de ce ne aștepta pe uscat — știam însă că eram așteptați și de-asta nu prea ne păsa —, timpul care se compune în momentul cel mai nepotrivit și trosc avioneta de recunoaștere, nu-i nimic de făcut, să umbli prin mocirlă sau pe unde poți, cu apa pînă la șale, și vîntul pășunilor murdare, al manglierilor, iar eu ca un idiot cu pulverizatorul meu de adrenalină pentru a putea merge înainte, cu Roberto care-mi ducea carabina Springfield ca să mă ajute să înaintez mai ușor prin mlaștină (dacă într-adevăr era o mlaștină ; la un moment dat ne-am gîndit că ne-am rătăcit pesemne, în loc să ajungem pe uscat nimeriserăm prostește pe o stîncă noroioasă aflată în mijlocul mării, la vreo douăzeci de mile de insulă...) ; și totul așa, prost conceput și mai greu de vorbit despre asta, într-o continuă confuzie de acte și noțiuni, un inexplicabil amestec de veselie și ciudă împotriva vieții ăsteia blestemate, cu avioanele care ne așteaptă de-o parte a drumului dacă aveam să ajungem vreodată, dacă ne aflam într-o mlaștină de pe coastă, și nu învîrtindu-ne ca bezmeticii într-un circ noroios, spre distracția maimuțelor aflate la ele acasă.

Nimeni nu mai știe cît a durat, pe cînd luminișurile măsurau scurgerea timpului, răstimpul în care mulți dintre noi puteau fi uciși, urletul din stînga mea, undeva departe, al lui Roque cred (pe el pot să-l numesc, sărmanul lui schelet între broaște și liane), din planurile toate rămînînd doar scopul final, întîlnirea cu Luis în Sierra — dacă și el reușea să ajungă ; în ce privește nordul totul se isprăvise, debarcarea improvizată, mlaștinile. Să fim totuși drepți : ceva se potrivea, atacul avioanelor dușmane. Fusese prevăzut și provocat : n-a dat greș.

Iată de ce, chiar dacă mă durea încă țipătul lui Roque, felul meu răutăcios de a înțelege lumea mă ajuta să mă amuz în sinea mea (și mă sufocam din ce în ce mai rău, și Roberto îmi ținea Springfield-ul ca să pot inhala adrenalina cu nasul aproape în apă, înghițind mai degrabă noroi decît altceva), căci dacă avioanele erau acolo, însemna că asta era plaja, ne abătuserăm cel mult cu cîteva mile, șoseaua se afla însă dincolo de pășuni, și apoi cîmpia întinsă și nordul celor dintîi coline. Avea haz dușmanul care semnaliza din aer că ne-a înțeles debarcarea.

Nu știu cît a durat totul, s-a înnoptat apoi și eram șase sub niște arbori pitici, pentru prima oară pe teren aproape uscat, mestecînd tutun umed și pesmeți stricați. De la Luis, Pablo și Lucas nici o veste ; morți probabil, în tot cazul tot atît de pierduți și uzi pînă la piele ca și noi. Dar îmi plăcea să simt cum, o dată cu sfîrșitul perioadei acesteia de batracian, ideile începeau să mi se ordoneze, iar moartea, mai posibilă ca oricînd, nu va mai fi un glonte la întîmplare în plină mlaștină, ci o operație dialectică pe uscat, perfect orchestrată de părțile aflate în joc. Armata trebuia să controleze șoseaua, înconjurînd smîrcurile, așteptîndu-ne să apărem cîte doi, cîte trei, sfîrșiți din pricina noroiului, a lighioanelor și a foamei. Acum se vedea totul foarte clar, cu punctele cardinale din nou în buzunar, îmi venea să rîd, simțindu-mă atît de viu și de treaz înainte de epilog. Nimic nu mă amuza mai tare decît să-l înfurii pe Roberto, recitîndu-i la ureche niște versuri din bătrînul Pancho, pe care le găsea îngrozitoare. „Dacă am reușit cel puțin să ne curățăm de noroi", se plîngea locotenentul. „Sau să fumăm cu adevărat" (cineva, mai la stînga, nu mai știu cine, cineva care a dispărut în zori). Agonie organizată : să stai de

santinelă, să dormi pe rînd, să mesteci tutun, să sugi pesmeți umflați ca bureții. Nimeni nu-l pomenea pe Luis, teama că ar fi fost ucis era singurul dușman real : confirmarea morții lui ar fi fost mai cumplită decît faptul de a fi încolțiți, decît lipsa de arme sau rănile de la picioare. Știu că am ațipit puțin cît timp Roberto a stat de pază, înainte însă mă gîndisem cît de lipsit de sens era tot ce făcuserăm în ultimele zile și cît de greu am fi putut admite posibilitatea morții lui Luis. Oricum, nebunia trebuia să continue pînă la sfîrșit, care putea fi chiar victoria ; dar pierderea lui Luis nu intra în jocul absurd în care fusese posibilă chiar și situația ironică de a-l preveni pe dușman de debarcarea noastră. M-am mai gîndit, cred, că, dacă învingeam, dacă reușeam să ne mai întîlnim o dată cu Luis, abia atunci avea să-nceapă adevăratul joc, romantica răscumpărare atît de necesară, de dezlănțuită, de periculoasă. Înainte de a adormi am avut o viziune : lîngă un copac, Luis, înconjurat de noi toți, își ducea încet mîna la față și și-o scotea ca pe o mască. Cu fața în mînă se apropia de fratele său Pablo, de mine, de Locotenent, de Roque, rugîndu-ne pe toți cu un gest s-o acceptăm, să ne-o punem. Refuzam însă pe rînd, cu toții ; am refuzat și eu cu lacrimi în ochi, zîmbind, și atunci Luis și-a pus fața la loc, dînd din umeri și scoțîndu-și o țigară din buzunarul cămășii. Profesional vorbind, o halucinație datorată somnului agitat și febrei, lesne de înțeles. Dar dacă într-adevăr îl uciseseră pe Luis în timpul debarcării, cine ar urca acum în Sierra cu fața lui ? Cu toții am încerca, dar nimeni cu chipul lui, nimeni n-ar putea sau n-ar vrea să-și asume înfățișarea lui Luis. „Diadohii, gîndeam aproape adormit. Dar se știe că s-a isprăvit cu diadohii."

Deși cele povestite s-au întîmplat cu cîtva timp în urmă, frînturi și clipe păstrate în memorie se pot rosti numai în prezent, de parcă am sta încă o dată întinși pe pășune, cu fața în sus, lîngă copacul care ne adăpostește sub cerul liber. Este a treia noapte, iar în zori vom traversa șoseaua în pofida jeepurilor și a mitralierei. Trebuie să așteptăm acum alt răsărit, ne-au ucis călăuza și înaintăm la întîmplare, dacă am întîlni un țăran să ne ducă undeva unde se poate cumpăra ceva de mîncare, și cînd vorbesc de cumpărat aproape că îmi vine să rîd și mă sufoc din nou, dar și-n asta ca și-n orice altceva nimănui nu i-ar trece prin cap să nu-i dea ascultare lui Luis ; hrana trebuie plătită și oamenilor trebuie să le explicăm mai întîi cine sîntem și de ce mergem acolo unde mergem. Chipul lui Roberto în coliba părăsită de pe măgură, lăsînd cinci pesos sub o farfurie în schimbul puținului găsit. De atîta febră mi-a trecut și astmul, orice rău e spre bine, dar îmi vine iarăși în minte fața lui Roberto lăsînd cei cinci pesos în coliba goală și încep să rîd atît de tare că mă sufoc din nou și mă blestem. Ar trebui să dorm, Tinti face de pază, băieții se odihnesc sprijiniți unul de celălalt, eu m-am depărtat puțin, avînd impresia că-i deranjez cu tusea și cu șuieratul meu din piept și mai ales pentru că mai fac ceva nepermis, de două sau trei ori pe noapte îmi fac un paravan de frunze sub care mă asez, aprinzîndu-mi încet o țigară, oarecum în semn de împăcare cu viața.

În fond, singurul lucru bun pe ziua de azi a fost că n-am primit nici o veste de la Luis, în rest totul e un dezastru, din optzeci cîți eram ne-au ucis cel puțin cincizeci sau șaizeci ; Javier a căzut printre primii, Peruanul și-a pierdut un ochi și a agonizat trei ore fără ca eu să pot face ceva, nici măcar să-l ajut să moară, cînd ceilalți nu se uitau. Toată ziua

ne-am temut ca nu cumva vreun agent de legătură (și au fost trei care au trecut — riscînd incredibil — chiar pe sub ochii dușmanului) să ne aducă vestea morții lui Luis. La urma urmei e mai bine să nu știi nimic, să ți-l imaginezi viu, să mai poți spera. Cîntăresc la rece posibilitățile și ajung la concluzia că l-au ucis, știm cu toții cum e, marele condamnat ieșind cu un pistol în mînă, fără să-l acopere nimeni, iar cineva din spate trăgînd. Dar nu, López trebuie să fi avut grijă, pe el n-ai cum să-l înșeli, uneori e ca un copil, trebuie să-l convingi să facă invers decît are el chef în momentul acela. Dar dacă și López... Inutil să-mi fac sînge rău, n-am indicii nici pentru cea mai slabă ipoteză, și în plus, e ciudată liniștea asta, mulțumirea sufletească ce o simt cînd stau cu fața în sus, de parcă totul ar fi în regulă, de parcă totul s-ar îndeplini (aproape că m-am gîndit „s-ar consuma", ce idiot sună) conform planurilor. Să fie febra sau oboseala, să fie faptul că vom fi lichidați cu toții ca broaștele, pînă la răsăritul soarelui. Merită să profit însă de răgazul ăsta absurd spre a privi crengile copacului desenate pe cerul limpede, cîteva stele, să continui apoi să urmăresc cu ochii întredeschiși desenul întîmplător de ramuri și frunze, ritmurile acestea care se întîlnesc, se suprapun, se separă, se schimbă ușor, o dată cu boarea fierbinte a mlaștinilor, ce trece pe deasupra coroanelor. Mă gîndesc la băiatul meu, e însă departe, la mii de kilometri distanță, într-o țară unde oamenii încă dorm într-un pat, iar marginea lui îmi pare ireală, se subțiază pierzîndu-se printre frunzele copacului, în schimb îmi face atît de bine amintirea unei teme din Mozart ce m-a însoțit dintotdeauna, tempoul inițial al cvartetului *Vînătoarea,* evocarea acestuia în sunetul blînd al viorilor, transpunerea unui ceremo-

nial sălbatic în bucuria unui vis luminos. Îl am în minte, îl repet, îl fredonez din memorie, simțind totodată cum melodia și coroana copacului desenată pe cer se apropie, se împrietenesc, se tatonează o dată și încă o dată, pînă cînd desenul începe să prindă contur în prezența aievea a melodiei, un ritm pe o ramură joasă, aproape de capul meu, care urcă din nou și capătă amploare, tulpini dispuse în formă de evantai, în timp ce vioara a doua este o crenguță mai subțire ce se alătură spre a-și împleti frunzele într-un punct aflat undeva în dreapta, unde se termină fraza, lăsînd-o să se sfîrșească, pentru ca ochiul să coboare de-a lungul trunchiului, să repete melodia, dacă dorește. Și toate astea țin tot de lupta noastră, ne reprezintă, deși nici Mozart, nici copacul n-au de unde s-o știe, și noi în felul nostru am vrut să transpunem războiul ăsta mizerabil unei ordini care să-i dea sens, să-l justifice și în ultimă instanță să-l ducă spre o victorie, asemeni restituirii unei melodii după atîția ani de răgușite cornuri de vînătoare, o melodie care să fie acest *allegro* final ivit după *adagio,* asemeni întîlnirii cu lumina. Ce s-ar amuza Luis dacă ar ști că în clipa asta îl compar cu Mozart, imaginîndu-mi-l cum găsește începutul cu începutul un rost acestei nebunii și o aduce la raționea ei primordială ce anihilează prin evidență și prin lipsă de măsură toate prudentele justificări temporale. Cît de amară însă, cît de disperată e sarcina de a dirija oamenii, de a face muzică în ciuda noroiului și a mitralierei ; descurajarea născînd acest cîntec pe care-l credeam imposibil, cîntec ce se va împrieteni cu coroana copacului, cu pămîntul redat fiilor lui. Da, e febră. Și ce-ar mai rîde Luis, cu toate că și lui îi place Mozart, din cîte știu.

Și așa o să adorm în final, dar nu înainte de a mă întreba dacă într-o bună zi vom depăși tempoul în care sună încă goarna vînătorului, ajungînd la binemeritata plenitudine a *adagio*-ului și de aici la *allegro*-ul final ce-l fredonez cu un firișor de voce, dacă vom fi în stare să acceptăm împăcarea cu tot ce a mai rămas viu în fața noastră. Ar trebui să fim toți ca Luis, nu să-i urmăm exemplul, ci să fim ca el, să lăsăm deoparte ura și răzbunarea, să privim dușmanul cum îl privește Luis, cu o implacabilă mărinimie ce a suscitat de atîtea ori în memoria mea (dar asta, cum aș putea-o spune cuiva ?) imaginea unui pantocrator, a unui judecător care începe prin a fi acuzatul și martorul care nu judecă, care separă pur și simplu apele de pămînturi, pentru ca, vreodată, în cele din urmă, cînd tremura-vor zorii, să se ivească o patrie de oameni, la hotar de vremuri mai limpezi.

Dar ce *adagio*, cînd la mijirea zorilor s-au năpustit asupra noastră din toate părțile și a trebuit să renunțăm la înaintarea spre nord-est pentru a intra într-o zonă pe care n-o prea cunoșteam, consumîndu-ne ultimele muniții, în timp ce Locotenentul împreună cu un alt băiat își construiau un fort pe o măgură, iar de acolo stopau un timp atacul, pentru a ne da timp, mie și lui Roberto, să-l transportăm pe Tinti rănit în coapsă, să căutăm un alt platou, mai adăpostit, unde să poată rezista pînă la noapte. Nu atacau niciodată noaptea, deși aveau rachete de semnalizare și echipament electric, erau parcă îngroziți, simțindu-se mai puțin protejați de numărul și de risipa de arme ; dar pînă la noapte mai aveam înainte aproape o zi întreagă și rămăseserăm doar cinci în fața băieților ăstora atît de curajoși care ne hărțuiau, fără a mai pune la socoteală

avioanele ce țineau în fiecare clipă în munți, distrugînd cu rafalele lor o mulțime de palmieri.

O jumătate de oră mai tîrziu, Locotenentul a încetat focul, alăturîndu-ni-se nouă, care abia înaintam. Cum nici nu putea fi vorba să-l abandonăm pe Tinti, deoarece cunoșteam prea bine soarta prizonierilor, ne gîndeam că aici, pe coasta și în tufișurile astea aveam să ne consumăm ultimele cartușe. Ne-am amuzat în schimb cînd am descoperit că atacau o măgură aflată undeva spre est, derutați de o greșeală a aviației, și am pornit-o în sus pe deal, pe o potecă infernală, ajungînd în două ore pe o colină aproape golașă, unde unul dintre ai noștri a descoperit o peșteră acoperită cu ierburi, în care ne-am instalat, gîfîind, după ce am calculat o posibilă retragere direct spre nord, din stîncă în stîncă, periculoasă, dar care ducea spre nord, spre Sierra, unde Luis probabil că ajunsese deja.

În timp ce-l îngrijeam pe Tinti care leșinase, Locotenentul mi-a spus că înainte de atacul din zori auzise dinspre apus un foc de arme automate și de pistoale. Putea fi Pablo cu băieții lui, sau poate chiar Luis. Aveam ferma convingere că supraviețuitorii erau împărțiți în trei grupuri și că al lui Pablo nu era chiar atît de departe. Locotenentul m-a întrebat dacă n-ar fi cazul să luăm legătura cu ei la căderea nopții.

— Dacă mă întrebi asta, înțeleg că te oferi să mergi, i-am spus. Îl întinseserăm pe Tinti pe un pat de ierburi uscate, în partea cea mai răcoroasă a peșterii și fumam, în timp ce ne odihneam. Ceilalți doi băieți făceau de pază afară.

— Știi, spuse Locotenentul, privindu-mă amuzat, pe mine mă încîntă teribil plimbările astea, băiete.

Am continuat așa o vreme, plumind cu Tinti care începuse să delireze, iar cînd Locotenentul tocmai se pregătea să plece, a intrat Roberto cu un muntean și cu un sfert de ied fript. Nu ne venea să credem, am mîncat de parcă ne-am fi înfruptat cu o nălucă. Tinti însuși muscînd și el dintr-o bucățică, rezistînd încă vreo două ceasuri în viață. Munteanul ne aducea vestea morții lui Luis ; nu ne-am oprit din mîncat din cauza asta, dar era prea multă sare pentru atît de puțină carne, el nu-l văzuse, însă băiatul lui cel mare, care ni se alăturase cu o pușcă veche de vînătoare, făcea parte din grupul de-l ajutase pe Luis și pe alți cinci camarazi să treacă rîul sub bătaia mitralierelor, era sigur că Luis fusese rănit cînd se pregătea să iasă din apă, fără a mai avea răgaz să ajungă la primele tufișuri. Muntenii urcaseră muntele pe care-l cunoșteau ca-n palmă, împreună cu ei fiind și doi oameni din grupul lui Luis, ce aveau să sosească la noapte cu armele rămase și cîteva provizii.

Locotenentul își mai aprinse o țigară și ieși să organizeze tabăra și să-i cunoască mai bine pe noii veniți ; eu am rămas lîngă Tinti, care se prăbușea încet, aproape fără dureri. Luis murise așadar, îți venea să te lingi pe degete după carnea de ied, în noaptea asta aveam să fim nouă sau zece oameni cu muniții suficiente pentru a putea continua lupta. Ce mai noutăți ! Era un fel de nebunie rece, care pe de-o parte întărea prezentul cu oameni și cu alimente, dar toate astea stergeau dintr-o lovitură viitorul, rațiunea grozăviei ce avea să culmineze cu o veste si gustul de ied fript. În întunericul peșterii, trăgînd cît mai mult din țigară, am simțit că în clipa aceea nu-mi puteam permite luxul acceptării morții lui Luis, că o puteam concepe doar ca o dată

în plus adăugată planului de campanie, căci dacă murise și Pablo, eu deveneam șeful, respectînd dorința lui Luis, și asta o știau Locotenentul și toți camarazii, nu mai existau alternative, trebuia să preiau comanda, să merg înainte de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat. Cred că am închis ochii, iar amintirea viziunii mele a devenit încă o dată viziunea însăși, și preț de o secundă mi s-a părut că Luis se despărțea de chipul său și mi-l întindea, iar eu mă apăram cu ambele mîini, zicînd : „Nu, nu, te rog nu, Luis", și cînd am deschis ochii Locotenentul se întorsese cu spatele și îl privea pe Tinti care respira greu și l-am auzit spunîndu-mi că tocmai ni se alăturaseră doi băieți de la munte, o veste bună după alta, provizii și cartofi prăjiți, o trusă sanitară, dușmanii pierduți pe dealurile de la est, un izvor minunat la vreo cincizeci de metri. Nu mă privea însă în ochi, mesteca din țigară, așteptîndu-mă parcă să spun ceva, să fiu eu primul care pomenește din nou de Luis.

Totul s-a învălmășit apoi, Tinti rămas fără singe și noi fără el, muntenii s-au oferit să-l îngroape, eu am rămas în peșteră odihnindu-mă, în ciuda mirosului de vomă și sudoare rece, și m-am gîndit pe neașteptate la prietenul meu cel mai bun de odinioară, dinainte de această cezură a vieții mele ce mă aruncase departe de țara mea, la mii de kilometri distanță, și m-am gîndit la Luis, la debarcarea pe insulă, la peștera asta. Calculînd diferența de oră, îmi imaginam că în clipa asta, miercuri, sosea la cabinetul lui de consultații, își atîrna pălăria în cuier, aruncînd o privire peste corespondență. Nu era o halucinație, era de ajuns să mă gîndesc la anii aceia cînd locuiserăm atît de aproape unul de altul în oraș, cînd împărțeam politica, femeile și cărțile, întîlnindu-ne zilnic la spital ; fiecare din ges-

turile lui îmi erau familiare, iar gesturile astea nu erau numai ale lui, ci cuprindeau întreaga mea lume de atunci, pe mine însumi, pe soția mea, pe tatăl meu, ziarul meu cu articole exagerate, cafeaua mea de la prînz cu medicii de gardă, lecturile mele și filmele mele și idealurile mele. Mă întrebam ce ar gîndi prietenul meu despre toate astea, despre Luis sau despre mine și era ca și cum aș fi văzut desenîndu-se răspunsul pe fața lui (atunci aveam însă febră, trebuia să iau chinină), o față mulțumită de ea însăși, transformată de viața îmbelșugată și de edițiile bune și de eficacitatea bisturiului cu reputație nedezmințită. Nici măcar nu era nevoie să deschidă gura pentru a-mi spune, cred, că revoluția ta nu e altceva decît... Nu era cîtuși de puțin necesar, așa trebuia să fie, oamenii ăștia nu puteau accepta o schimbare care să dezvăluie adevăratele motive ale mizericordiei lor facile și programate, ale caritații reglementate și plătite, ale bonomiei afișate între egali, ale antirasismului de salon, dar cum o să se mărite fata cu mulatrul ăla, omule, ale catolicismului cu dividend anual și efemeridele în piețele pavoazate cu steaguri, ale literaturii lor de tapioca, ale folclorismului lor în exemplare numărate și ceai *mate* în vase de argint, ale întîlnirilor dintre cancelarii lingușitori, ale stupidei lor agonii inevitabile de lungă sau de scurtă durată (chinină, chinină, și din nou astmul). Bietul meu prieten, mi-l imaginam cu milă apărînd ca un idiot tocmai falsele valori ce aveau să dispară o dată cu el sau, în cel mai bun caz, o dată cu copiii lui; apărînd dreptul feudal de proprietate și bogăție nelimitate, el n-avea decît un cabinet de consultații și o casă pusă la punct, apărînd principiile Bisericii, cînd catolicismul burghez al nevestei lui nu făcuse decît să-l oblige să

se consoleze cu amantele, apărînd o presupusă libertate individuală cînd poliția închidea universitățile și cenzura publicațiile, apărîndu-le de frică, avînd oroare de schimbări, din scepticism și neîncredere, singurii zei vii în biata-i țară pierdută. La toate astea mă gîndeam cînd a intrat Locotenentul în goană și mi-a strigat că Luis trăia, că tocmai luaseră legătura cu nordul, că Luis era mai viu ca oricînd, că ajunsese în vîrful Sierrei cu cincizeci de oameni și cu toate armele luate de la un batalion căruia îi tăiaseră retragerea într-o zănoagă, și ne-am îmbrățișat ca idioții, spunîndu-ne lucrurile acelea a căror savoare te-nfurie apoi vreme îndelungată, te fac să te roșești, căci asta și să mănînci ied fript și să mergi mai departe era tot ce se putea face, singurul lucru care avea sens, care conta și se desăvîrșea cît timp noi ne făceam curaj privindu-ne în ochi și aprinzîndu-ne țigările cu același tăciune, cu ochii ațintiți pe tăciune, ștergîndu-ne lacrimile pe care fumul, cu cunoscutele lui proprietăți lacrimogene, ni le provocase.

Și n-ar mai fi multe de povestit, în zori, unul dintre muntenii noștri i-a dus pe Locotenent și pe Roberto în locul unde se afla Pablo cu cei trei camarazi, Locotenentul urmînd să-l ducă în brațe pe Pablo căruia mlaștinile îi distruseseră picioarele. Eram deja douăzeci, mi-l amintesc pe Pablo care mă îmbrățișa în felul lui grăbit și expeditiv, și îmi spunea fără să-și scoată țigara din gură : „Dacă Luis e-n viață, mai putem încă învinge", iar eu îi bandajam picioarele atletice, în timp ce băieții făceau haz de el, de parcă și-ar fi pus prima dată pantofii albi, fără să-i pese de frate-său, care avea să-l certe pentru luxul ăsta nechibzuit. „Să mă certe, glumea Pablo fumînd ca un nebun, ca să certi pe cineva trebuie să fii viu, mă-nțelegi, și ai auzit că e viu,

viu cu adevărat, mai viu ca un caiman, și o să urcăm chiar acum, și ce m-ai mai bandajat, cît lux..." Nu putea însă să dureze, de sus, o dată cu soarele a apărut și glonțul și aici, jos, mi-a atins urechea, încă doi centimetri și tu, băiete care citești probabil despre toate astea, n-ai să știi ce s-a întîmplat cu taică-tău. Cu sîngele și durerea și spaima lucrurile au devenit stereoscopice, imaginile șterse ori conturate, culori ce nu erau altceva decît pofta mea de viață și-n rest nimic nu mi se-ntîmpla, o batistă bine legată, și urcam mai departe ; în spate rămaseră doi munteni, al doilea fiind cel care-l ținea pe Pablo, cu fața de nerecunoscut, străpunsă de un glonte de patruzeci și cinci. În momentele astea reții lucrurile cele mai stupide, îmi amintesc de unul gras, tot din grupul lui Pablo, cred, care în clipele cele mai cumplite ale luptei voia să se ascundă în spatele unei trestii, stătea în profil, îngenunchea îndărătul tulpinii, și mai ales îmi aduc aminte cum a început să țipe că trebuie să se predea și vocea care i-a răspuns între două rafale de Thompson, vocea Locotenentului, un urlet deasupra focurilor de armă, „La naiba, aici nu se predă nimeni !", pînă cînd cel mai tînăr dintre munteni, atît de tăcut și de timid pînă atunci, mi-a spus că era o potecă la vreo sută de metri de aici, cotind-o în sus și la stînga, și i-am strigat asta Locotenentului, și mi-am croit drum, iar muntenii mă urmau, trăgînd întruna, în plin botez al focului, savurîndu-l, încît era o plăcere să-i vezi, și ne-am întîlnit în cele din urmă la poalele muntelui unde începea cărarea și munteanul cel tînăr s-a cățărat, iar noi în urma lui, eu cu astmul meu ce mă împiedica să înaintez, și sîngele șiroindu-mi din gîtlej ca la un animal tăiat, dar convins că vom scăpa chiar în ziua

aceea, nu știu de ce, însă era evident, ca într-o teoremă, că în aceeași noapte aveam să-l întîlnim pe Luis.

Și fără a-ți putea vreodată explica unde au rămas cei ce te urmăreau, focul se rărea treptat, blestemele binecunoscute „lașilor, o ștergeți în loc să luptați", și brusc liniștea instaurată, copacii ce prindeau viață și-ți reapăreau ca prieteni, accidentele de teren, răniții de care trebuie să ai grijă, bidonul de apă cu puțin rom, trecut de la o gură la alta, suspinele, cîte un vaiet, odihna și țigara, înaintam mereu, cățărîndu-mă chiar dacă-mi simțeam plămînii ieșind prin urechi, și Pablo care-mi spunea, ascultă, mi i-ați făcut de patruzeci și doi, iar eu port patruzeci și trei, frate, și rîsete, în vîrful dealului, mica fermă unde un țăran avea puțin manioc cu sos și apă foarte rece, și Roberto, încăpățînat și conștiincios, care-și scotea cei patru pesos pentru a plăti consumația și toată lumea, începînd cu țăranul, prăpădindu-se de rîs, și amiaza ce ne invita la siesta de care trebuia să ne lipsim, de parcă am fi admirat cu toții picioarele unei fete frumoase, lăsînd-o însă să plece.

La căderea nopții, poteca deveni mai anevoioasă la urcuș, ne îmbărbăta însă gîndul că locul ales de Luis ca să ne aștepte era foarte bun, nici căprioara nu putea urca pe acolo. „Vom fi ca în biserică, îmi șoptea Pablo, avem pînă și muzică", privindu-mă mucalit în timp ce gîfîiam un fel de *passacaglia* care numai lui putea să-i placă. Nu-mi amintesc foarte exact orele acelea, se înnopta cînd am ajuns la ultima santinelă și am trecut unul după altul, spunîndu-ne numele și răspunzînd muntenilor, pînă am găsit în sfîrșit poiana aceea dintre copaci unde se afla Luis sprijinit de un trunchi, cu uriașul lui

chipiu, firește, și cu trabucul în gură. M-a durut sufletul că am rămas în urmă, lăsîndu-l pe Pablo să alerge și să-și îmbrățișeze fratele, iar apoi i-am așteptat pe Locotenent și pe ceilalți să facă și ei același lucru, pe urmă am lăsat trusa sanitară și Springfield-ul pe pămînt și m-am apropiat cu mîinile în buzunare și l-am privit, știind ce avea să-mi spună, gluma lui dintotdeauna :

— Ce mai ochelari ai, zise Luis.

— Ca să nu mai vorbim de ai tăi i-am răspuns, pufnind amîndoi în rîs, și maxilarul lui lipit de fața mea îmi spori și mai tare durerea provocată de lovitura de glonț, durere pe care aș fi dorit s-o prelungesc însă dincolo de viață.

— Deci ai ajuns, *che* [1], zise Luis.

Firește, spunea *che* foarte prost.

— Ce crezi ? i-am răspuns tot atît de prost. Și am început să rîdem în hohote ca idioții și jumătate din cei de față rîdeau fără să știe de ce. Au venit cu apă și vești, am făcut roată privindu-l pe Luis și abia atunci am observat cît de mult slăbise și cum îi străluceau ochii în spatele blestemaților aceia de ochelari.

Ceva mai jos începuse din nou lupta, dar tabăra era deocamdată la adăpost. Puteam să ne îngrijim rănițiii, să ne scăldăm în izvor, să dormim, chiar și Pablo, care își dorea atîta să stea de vorbă cu fratele său. Cum astmul nu mă slăbea deloc, învățîndu-mă să profit de noapte, am rămas lîngă Luis, sprijinit de trunchiul unui copac, fumînd și privind desenul frunzelor pe cer, povestindu-ne în răstimpuri tot ce trăiserăm de la debarcare, însă mai ales vorbind despre viitor, despre ziua cînd vom trece de la arme la apartamente cu telefoane, de la munte

[1] Frate, dragă, bre, în dialect sudamerican (n.t.).

la oraș, iar eu mi-am amintit de cornurile de vînătoare și eram cît pe ce să-i spun lui Luis ce gîndisem în noaptea aceea, numai ca să-l fac să rîdă. Nu i-am spus nimic pînă la urmă, dar simțeam cum intram în *adagio*-ul cvartetului, într-o precară plenitudine de cîteva ore — care fără îndoială era o certitudine — un semn pe care n-aveam să-l dăm uitării. Cîte cornuri de vînătoare mai așteptau încă ; cîți dintre noi ne vom lăsa oasele pe-acolo ca Roque, ca Tinti, ca Peruanul. Era de-ajuns însă să privești coroana copacului ca să simți că voința ordona din nou haosul, cum impunea desenul din *adagio*, ce va intra odată în *allegro*-ul final, împlinind o realitate demnă de acest nume. Și în timp ce Luis mă punea la curent cu știrile internaționale și cu ceea ce se întîmpla în capitală și în provincii, eu vedeam cum frunzele și crengile se suprapuneau treptat-treptat voinței mele, erau melodia mea, melodia lui Luis ce continua să vorbească, străin fanteziei mele, și am văzut apoi o stea apărînd în mijlocul desenului, și era o stea mică și foarte albastră, și cu toate că nu știu deloc astronomie și n-aș fi putut spune dacă era o stea sau o planetă, am fost totuși sigur că nu era nici Marte, nici Mercur, strălucea prea tare în mijlocul *adagio*-ului, prea tare în mijlocul cuvintelor lui Luis pentru ca cineva s-o poată confunda cu Marte ori cu Mercur.

DOMNIȘOARA CORA

We'll send your love to college, all for a year or two.
*And then perhaps in time the boy will do for you.**

The Trees that Grow So High.
(Cîntec folcloric englezesc)

Nu înțeleg de ce nu mă lasă cu băiatul în noaptea asta la spital, la urma urmei sînt mama lui și doctorul De Luisi ne-a recomandat personal directorului. Ar fi putut aduce o canapea ca să stau cu el pînă se obișnuia, era așa de palid săracul, de parcă urmau să-l opereze imediat, cred însă că e din cauza mirosului ăstuia de spital, taică-său era și el foarte nervos și nu se mai hotăra să plece ; eram totuși sigură că aveau să mă lase cu copilul. În fond n-are decît cincisprezece ani și nu i-ar da nimeni vîrsta, mereu numai cu mine, deși acum, cu pantalonii lui largi vrea să pară altfel, să facă pe bărbatul. Ce-o fi simțit cînd și-a dat seama că nu mă lasă să rămîn, bine cel puțin că taică-său a stat de vorbă cu el, că l-a pus să-și ia pijamaua și să se bage în pat. Și toate astea din cauza mucoasei ăsteia de asistente, mă-ntreb dacă într-adevăr a primit dispoziții de la medici ori dacă o face pur și simplu din răutate. Dar i-am spus-o totuși ; am întrebat-o dacă e sigură că trebuie să plec. E de-ajuns s-o privești

* Un an sau doi iubitul la colegiu îți vom trimite / Să ajungă pentru tine, să aibă, poate, ceva mai multă minte. *(Copacii care cresc așa de înalți)* (engl.) (n.t.).

și înțelegi cine e, cu aerele astea de vampiră și cu halatul scurtat, o pușloaică înfumurată care se crede directoarea spitalului. N-am mai răbdat și i-am spus ce gîndeam, bietul copil nu știa pe unde să se ascundă de rușine, iar taică-său se făcea că nu înțelege, fixîndu-i bineînțeles cu privirea picioarele, cum face de obicei. Mă bucur totuși că mediul e bun, fiind o clinică pentru persoane mai înstărite ; copilul are o veioză foarte frumoasă ca să-și citească revistele, iar taică-său i-a adus, din fericire, caramelele de mentă care-i plac lui atît de mult. Dimineață însă o să vorbesc cu doctorul De Luisi s-o pună la punct pe mucoasa asta îngîmfată. Trebuie să văd dacă copilului îi ajunge o singură pătură și pentru orice eventualitate să cer să i se mai lase una la îndemînă. Da, bineînțeles că-mi ajunge, bine c-au plecat odată și mama care mă vede tot un copil și mă face să mă port ca atare. Sigur că asistenta o să creadă că nu sînt în stare să cer singur ce-mi trebuie, mi-a aruncat așa o privire cînd a început mama să protesteze... Și dacă n-o să rămînă, ce o să se întîmple, cred că sînt destul de mare de-acum ca să dorm singur noaptea. Și în patul ăsta se doarme bine, la ora asta nu se mai aude nici un zgomot, poate numai undeva ascensorul care mi-aduce aminte de filmul ăla de groază în care acțiunea se petrecea tot într-un spital, cînd la miezul nopții ușa se crăpa puțin cîte puțin și femeia paralizată din pat îl vedea intrînd în cameră pe bărbatul cu mască albă.

Asistenta e destul de simpatică, a venit la șase și jumătate cu niște hîrtii și m-a întrebat care este numele meu întreg, vîrsta și alte lucruri de-astea. Am dat imediat revista la o parte, știind că mai degrabă face impresie o carte adevărată și nu un foileton

ilustrat, cred că ea și-a dat seama de asta, dar n-a spus nimic, precis era încă supărată din pricina celor spuse de mama, gîndindu-se probabil că și eu eram ca mama, gata oricînd să dau ordine. M-a întrebat dacă mă doare apendicele și i-am răspuns că nu, mă simt foarte bine astă seară. „Să vedem pulsul", mi-a zis, și după ce mi l-a luat a mai notat ceva pe foaia de observație, așezînd-o apoi pe marginea patului. „Ți-e foame ?", m-a întrebat și cred că m-am înroșit, surprins s-o aud tutuindu-mă, e atît de tînără, încît m-am blocat. I-am răspuns că nu, deși mințeam, la ora asta întotdeauna mi-e foame. „În seara asta vei mînca foarte puțin", spuse, și, fără să aștepte să mă dumiresc, mi-a luat punga cu caramele și a plecat. Nu știu dacă am reușit să rostesc vreun cuvînt, cred că nu. Mă enerva că mă trata ca pe un copil, putea să-mi spună că n-aveam voie să mănînc caramele, nu să mi le ia așa... Era desigur furioasă din pricina mamei și se răzbuna pe mine, pur și simplu de ciudă ; cine știe, după ce a plecat, n-am mai simțit nici urmă de oboseală, îmi doream să mai fiu supărat pe ea, fără a izbuti însă. Ce tînără e, precis n-are nici nouăsprezece ani, probabil că lucrează ca asistentă de puțin timp. Poate vine să-mi aducă cina ; am s-o întreb cum o cheamă, dacă va fi asistenta mea, va trebui să-i spun cumva pe nume. A venit însă alta, o doamnă amabilă, îmbrăcată în albastru, care mi-a adus o supă și niște biscuiți și mi-a dat să iau niște pastile verzi. Și ea m-a întrebat cum mă cheamă, dacă mă simt bine, mi-a spus că am să dorm liniștit în camera asta, e una dintre cele mai bune din clinică ; și așa s-a întîmplat, am dormit pînă la opt cînd m-a trezit o asistentă micuță și ridată ca o maimuță, dar foarte amabilă, care mi-a spus că puteam să mă scol și să mă spăl ; mai înainte însă, mi-a dat un termo-

metru și mi-a spus să-l pun așa cum se obișnuiește în clinicile astea, n-am înțeles, acasă îl puneam sub braț și atunci mi-a explicat ea cum și a plecat. Ceva mai tîrziu a venit și mama, cît mă bucur că arată așa de bine și eu care mă temeam c-a făcut noapte albă, dragul de el, dar ce ți-e și cu copiii ăștia, acasă îți dau atîta bătaie de cap și apoi dorm neîntorși, chiar dacă sînt departe de mama lor care n-a închis ochii toată noaptea, biata de ea. Doctorul De Luisi a intrat să-l consulte pe copil și am ieșit un moment afară, băiatul e mărișor de-acum, și tare mi-ar fi plăcut să dau ochii cu asistenta de ieri, s-o văd mai bine la față și s-o pun la punct, măsurînd-o din cap pînă-n picioare, dar nu era nimeni pe coridor. Aproape imediat a ieșit doctorul De Luisi și mi-a spus că aveau să-l opereze pe copil în dimineața următoare, se simțea foarte bine și era pregătit pentru operație, la vîrsta lui o apendicită e un fleac. I-am mulțumit mult și am profitat de ocazie să-i spun că mă șocase impertinența asistentei de aseară, nu, n-o spuneam de teamă că pușiului i-ar lipsi ceva. Am intrat apoi în cameră să stau cu copilul care-și citea revistele, aflase că aveau să-l opereze în ziua următoare. Se uită la mine săraca, de parcă ar fi sfîrșitul lumii, doar n-o să mor mamă, crede-mă. Lui Cacho i-au scos apendicele în spital și după șase zile deja voia să joace fotbal. Stai liniștită că mă simt foarte bine, nu-mi lipsește nimic. Da, mamă, da, zece minute, vrînd să știe dacă mă doare aici sau mai încolo, slavă Domnului că trebuie să se mai ocupe și de soră-mea care a rămas acasă, a plecat în sfîrșit, lăsîndu-mă să-mi termin foiletonul ilustrat început aseară.

Asistenta de ieri se numește domnișoara Cora, am întrebat-o pe cea micuță cînd a venit cu prînzul ;

mi-au dat puțin de mîncare și din nou pastilele verzi și cîteva picături cu gust de mentă ; mi se pare că picăturile te fac să dormi, revistele mi-au căzut din mînă și am început îndată să mă visez la liceu, apoi la un picnic cu fetele de la normală, dansînd și amuzîndu-ne teribil, cum făcuserăm cu un an în urmă. M-am trezit pe la patru și jumătate, am început să mă gîndesc la operație, nu că mi-ar fi teamă, doctorul De Luisi mi-a spus că-i un fleac ; mă gîndesc însă la anestezie, ce ciudat, să fii tăiat în timp ce ești adormit, mai rău e cînd te trezești, spunea Cacho, ai dureri mari, senzație de vomă și febră. Băiețelul mamei nu mai e vioi ca ieri, i se citește pe față teama, e așa copilăros, că aproape mi-e milă de el. S-a așezat brusc pe pat cînd m-a văzut intrînd și a ascuns revista sub pernă. În cameră era cam frig și am dat drumul la încălzire, am adus apoi termometrul și i l-am dat. „Știi să ți-l pui ?", l-am întrebat, observîndu-l cum se înroșește tot. A dat din cap în semn că da, s-a întins pe pat, în tot acest timp am tras storurile și am aprins veioza. Cînd m-am apropiat să-mi dea termometrul, l-am văzut așa de roșu că era cît pe-aci să izbucnesc în rîs, așa se întîmplă mereu cu băieții la vîrsta asta, nu se pot obișnui cu astfel de lucruri... Mai rău e că mă privește în ochi, de ce nu pot să-i suport privirea, la urma urmei nu-i decît o femeie ca toate celelalte, cînd am scos termometrul de sub pături și i l-am întins, m-a privit și cred c-a început să zîmbească puțin, probabil se vede că m-am înroșit, n-am ce face, mi-e peste puteri să mă abțin. Notă apoi temperatura în foaia de observație și plecă fără un cuvînt. Aproape nu mai știu ce am vorbit cu tata și cu mama cînd au venit să mă vadă la șase. Au stat puțin, domnișoara Cora le-a spus că trebuie să fiu pregătit pentru operație și e mai bine să nu

mă agit prea tare astă-seară. Mă gîndeam că mama o să riposteze, s-a mulțumit însă s-o privească din cap pînă-n picioare și tata la fel, bătrînul însă din alte motive, îi cunosc eu bine privirile astea. Am mai auzit-o pe mama spunîndu-i domnișoarei Cora : „Îți sînt recunoscătoare dacă-l îngrijești bine, e un copil care a fost tot timpul înconjurat de familie", sau ceva în genul ăsta, și-mi venea să mor de ciudă, nici măcar n-am auzit ce i-a răspuns domnișoara Cora, dar sînt sigur că nu i-a convenit, gîndindu-se probabil că eu m-am plîns de ea.

A revenit cam pe la șase și jumătate cu o măsuță din acelea pe rotile, plină cu flacoane și vată, nu știu de ce, dar brusc mi s-a făcut frică, în realitate nu era teamă, dar am început să mă uit la tot ce se afla pe măsuță, tot felul de flacoane albastre și roșii, pansamente, pense și tuburi de cauciuc, bietul de el a început să tremure fără mămica lui care seamănă cu un papagal împopoțonat, îți sînt recunoscătoare dacă-l îngrijești bine pe copil, am vorbit și cu doctorul De Luisi, da doamnă, firește, îl vom îngriji ca pe un prinț. E frumușel copilul dumneavoastră, doamnă, cu obrăjorii ăștia care se colorează de cum mă vede intrînd. Cînd am dat păturile la o parte, a făcut un gest ca pentru a se acoperi la loc, a observat, cred, că mi-a plăcut pudoarea lui. „Ei haide, dă-ți jos pantalonii de pijama", i-am spus fără să-l privesc. „Pantalonii ?", întrebă, și vocea i se pierdu într-un scîncet. „Da, firește, pantalonii", am repetat și a început să-și descheie nasturii, și degetele care nu-i mai ascultau... A trebuit să-i dau jos singură pantalonii pînă la jumătatea coapsei, era așa cum mi-l imaginasem. „Ești deja băiat mare", i-am spus, pregătind pămătuful și săpunul, deși în realitate nu era mult de băr-

bierit. „Cum ți se spune acasă ?", l-am întrebat în timp ce-l săpuneam. „Pablo", mi-a răspuns, o voce care mi-a trezit mila, atît era de rușinat. „Și n-ai nici o poreclă ?", am insistat, a fost însă și mai rău, îmi părea că o să înceapă să plîngă în timp ce-l bărbieream. „Deci n-ai nici o poreclă ? Ești pur și simplu copilul, firește." Am isprăvit cu bărbieritul și i-am făcut un semn să se acopere, dar el mi-o luase înainte și într-o clipă era acoperit pînă la gît. „Pablo e un nume frumos", i-am spus, ca să-l consolez puțin ; aproape îmi făcea rău văzîndu-l atît de rușinat, era prima oară cînd mă ocupam de un băiat așa de tînăr și de timid, ceva însă mă deranja la el, ceva moștenit probabil de la maică-sa ; nu vîrsta, ceva care nu-mi plăcea, mă enerva să-l văd așa de drăguț și de bine făcut pentru vîrsta lui, un mucos ce se credea deja bărbat și care, cu prima ocazie, ar fi început cu complimentele.

Am închis ochii, era singurul mod de a scăpa puțin de toate astea, dar degeaba, chiar atunci m-a întrebat : „Deci n-ai nici o poreclă ? Ești pur și simplu copilul, firește", aș fi vrut să mor ori s-o strîng de gît, s-o sugrum, iar cînd am deschis ochii i-am văzut părul castaniu aproape lipit de fața mea, se aplecase să ia un rest de săpun și mirosea a șampon de migdale, amintindu-mi de profesoara de desen, un parfum asemănător, și neștiind ce să mai spun, am întrebat-o doar : „Te numești Cora, nu-i așa ?" M-a privit ironică, cu ochii ei care mă cunoșteau, care mă dezbrăcaseră deja, adăugînd : „Domnișoara Cora". A spus-o ca să mă pedepsească, știu, tot așa cum mai înainte a zis : „Ești deja băiat mare", numai și numai ca să-și bată joc de mine. Deși nervos, mă înroșisem, căci nu mă pot controla niciodată și e tot ce mi se poate întîmpla mai rău, am îndrăznit totuși să-i zic : „Ești așa de tînără că...

Adevărat, Cora e un nume foarte frumos.“ Nu asta am vrut eu să-i spun, ci altceva, și-a dat seama, se pare, și s-a supărat, sînt sigur acum că-i poartă pică mamei ; vroiam numai să-i zic că este așa de tînără, că mi-ar fi plăcut să-ți spun Cora pur și simplu, dar cum să-i spun așa, acum cînd s-a supărat și a plecat cu măsuța pe rotile ; iar mie îmi venea să plîng, nici de la asta nu mă pot abține, brusc îmi pierd vocea și văd totul în ceață, tocmai cînd ar trebui să mă liniștesc ca să pot spune ce gîndesc. Se pregătea să iasă, dar în ușă se opri o clipă, de parcă ar fi vrut să vadă dacă n-a uitat ceva și atunci aș fi dorit să-i spun ce gîndeam, dar nu-mi găseam cuvintele, tot ce-am putut să fac a fost să-i arăt săpunul, se așezase pe pat și după ce și-a dres puțin vocea, a zis : „Ți-ai uitat săpunul“, foarte serios, cu un ton de om mare. M-am întors după săpun și ca să-l calmez puțin, l-am mîngîiat ușor pe obraz. „Nu te necăji, Pablito“, i-am spus. „Totul va fi bine, e o operație banală.“ Cînd l-am atins, și-a tras capul ca ofensat, apoi a alunecat, ascunzîndu-se sub pătură. De acolo, cu voce sugrumată : „Pot să-ți spun Cora, nu-i așa ?“ Sînt destul de bună, aproape că m-a înduioșat atîta rușine ce se dorea revanșată în felul acesta, știam însă că nu e cazul să cedez, apoi mi-ar fi greu să-l domin, și pe un bolnav trebuie să-l domini, altminteri se întîmplă ca de obicei, legăturile Mariei Luisa în camera paisprezece și doctorul De Luisi, cu flerul lui aparte pentru toate chestiile astea. „Domnișoara Cora“, mi-a spus, luînd săpunul, ieșind din cameră. M-a enervat așa de tare încît îmi venea s-o plesnesc, să sar din pat și s-o îmbrîncesc, ori s-o... Nici nu-mi dau seama cum m-am trezit spunînd : „Dacă aș fi sănătos, poate te-ai purta altfel cu mine.“ S-a

făcut că n-aude, nici măcar n-a întors capul, am rămas singur și fără nici un chef să citesc, fără chef de nimic, în fond aș fi vrut să-mi răspundă supărată, ca să-i pot cere scuze, în realitate nu asta voiseм să-i spun, nu puteam să mai scot nici un sunet și nu-mi dau seama cum rostisem asemenea cuvinte, pur și simplu de nervi și nu era numai asta, mai era poate și altceva.

Da, ca de obicei, îi mîngîi, le spui o frază amabilă, și imediat se trezește bărbatul din el, nu-și dă seama că nu-i decît un mucos. Trebuie să-i povestesc asta lui Marcial, o să se amuze teribil, iar mîine, cînd o să-l vadă pe masa de operație, o să-i facă și mai mare plăcere, atît de nevinovat săracul, îmbujorat tot, simt că mă înăbușă căldura asta blestemată, trebuie să fac ceva, cine știe, poate ar fi bine să trag aer adînc în piept înainte de a vorbi. Cred că am enervat-o groaznic, sînt sigur că a auzit foarte bine, nu știu cum de i-am spus una ca asta, cred că nu s-a supărat cînd am întrebat-o dacă pot să-i spun Cora, era obligația ei să-mi spună chestia cu domnișoară, dar nu era supărată, a venit și m-a mîngîiat pe obraz ; ba nu, asta a fost înainte, întîi m-a mîngîiat și apoi am pomenit eu de Cora și totul s-a terminat. Acum e mai rău ca înainte și n-am să mai pot dormi, chiar dacă îmi vor da un flacon întreg de pastile. Mă mai doare și burta, ce ciudat e să simți cu mîna netezimea pielii, partea proastă e că totul îmi revine în minte, parfumul de migdale, vocea Corei, o voce prea gravă pentru o fată așa de tînără și de frumoasă, o voce de cîntăreață de bolerouri, mîngîietoare, chiar la supărare. Cînd am auzit pași pe coridor, m-am întins pe pat și am închis ochii, nu voiam s-o văd, nu mă mai interesa, să mă lase odată în pace, am simțit-o intrînd și aprinzînd becul din tavan, se prefăcea că doarme ca

un îngeraș, cu o mînă își acoperise fața și n-a deschis ochii pînă cînd am ajuns în dreptul patului. Cînd a văzut cu ce venisem, s-a înroșit așa de tare, mi s-a făcut din nou milă de el și mi-a venit să rîd, era într-adevăr o situație tîmpită. „Ei haide, băiețașul meu, dă-ți jos pantalonii și întoarce-te pe partea cealaltă", și săracul de el, gata să dea din picioare cum făcea pesemne cu maică-sa cînd avea cinci ani, îmi închipui cum se încăpățîna și începea să țipe, acum însă bietul de el nu putea face nimic din toate astea, rămăsese numai cu privirea ațintită pe irigator, fixîndu-mă apoi pe mine care-l așteptam, brusc se întoarse și începu să se miște pe sub pături, fără a reuși însă să se dezbrace, și eu am atîrnat irigatorul ; a trebuit să dau la o parte păturile, să-i cer să-și ridice puțin șezutul pentru a-i scoate mai ușor pantalonii și să-i pun un prosop dedesubt. „Așa, ridică puțin picioarele, stai pe burtă, ți-am spus să te întinzi bine, așa". Îmi părea că țip, într-atît era de tăcut, într-un fel mă bucuram, văzîndu-l în postura asta pe tînărul meu admirator, dar mi se făcuse din nou milă de el, de parcă chiar îl pedepseam pentru cele spuse. „Să-mi zici dacă e prea caldă", l-am prevenit, dar n-am primit nici un răspuns, își mușca probabil un pumn și n-aș fi vrut să-i văd ochii, m-am așezat pe marginea patului, așteptam să-l aud zicînd ceva, dar cu toate că era mult lichid, a suportat totul pînă la sfîrșit fără nici un cuvînt ; cînd s-a terminat, i-am spus, ca să-mi plătesc toate polițele : „Așa-mi placi, ca un băiat mare", acoperindu-l în timp ce-i recomandam să reziste cît putea înainte de a merge la toaletă. „Îți sting lumina sau ți-o las așa pînă te ridici ?", m-a întrebat din ușă. Nu știu cum am reușit să-i zic că mi-e totuna, ori cam așa ceva. Și am auzit cum se

închide ușa și atunci mi-am băgat capul sub pătură, să vezi ce-o să-i fac, în ciuda colicilor mi-am mușcat ambele mîini și am plîns ca nimeni altul, nu-și poate imagina nimeni cît am plîns și în tot acest timp o blestemam, o insultam și-i înfigeam un cuțit în piept de cinci, de zece, de douăzeci de ori, blestemînd-o de fiecare dată și bucurîndu-mă s-o văd cît suferă și cum mă imploră s-o iert pentru ce mi-a făcut.

Of, ca de obicei, Suárez dragă, tai, deschizi și ai cîte o surpriză ca asta. Firește, la vîrsta lui puștiul are toate șansele, dar am să vorbesc deschis cu taicăsău, să n-avem mai tîrziu discuții din pricina asta. Reacția va fi probabil bună, totuși ceva nu merge, adu-ți aminte ce s-a întîmplat la începutul anesteziei : pare de necrezut la vîrsta lui. L-am văzut din două în două ore, îl găsesc destul de bine, dacă mă gîndesc ce mult a durat totul. Cînd a intrat doctorul De Luisi îi ștergeam buzele, bietul de el, voma întruna și era încă sub efectul anesteziei, doctorul l-a auscultat totuși, cerîndu-mi să nu-i schimb poziția pînă nu se va fi trezit de-a binelea. Părinții sînt în camera alăturată, se vede că doamna nu prea e obișnuită cu lucrurile astea, i-au dispărut ca prin farmec ifosele, iar bărbatu-său s-a înmuiat de tot. Hai, Pablito, vomită dacă-ți vine, vaită-te cît dorești, sînt aici, da, firește că sînt aici, e încă adormit bietul de el, se agață de mine de parcă s-ar îneca. Mă crede probabil maică-sa, toți cred la fel, vai ce monoton e. Pablo, dragule, nu te mai mișca atît, stai liniștit că o să te doară mai tare, nu, lasă-ți mîinile libere, n-ai voie să te atingi aici. Bietul de el, nu poate ieși din anestezie, operația a durat foarte mult, mi-a spus Marcial. Da, băiețașul meu, sînt aici, vaită-te cît poftești dar nu te mai mișca atît, am să-ți înmoi

buzele cu bucățica asta de gheață învelită în tifon, așa o să-ți treacă setea. Da, iubitule, vomită cît poți, ușurează-te. Ce forță ai în mîini, o să mă umpli de vînătăi, da, da, plîngi dacă-ți vine, plîngi, Pablito, asta te liniștește, plîngi și vaită-te, atît ești de adormit, îți închipui că sînt maică-ta. Ești frumușel foc, știi, cu nasul ăsta puțin în vînt și genele lungi, pari mai mare acum, așa palid cum ești. N-o să mai ai de ce te înroși, dragule, de nimic, mă auzi... Mă doare, mamă, mă doare aici, lasă-i să-mi scoată greutatea asta pe care mi-au pus-o aici, am ceva în burtă, e așa de grea și mă doare, mamă, spune-i asistentei să-mi scoată asta. Da, băiețelul meu, o să-ți treacă, liniștește-te, de unde ai forța asta, mă faci s-o chem pe María Luisa să mă ajute. Hai, Pablo, mă supăr, să știi, dacă nu te liniștești, o să te doară și mai tare dacă te miști atît. Ah, parcă începi să-ți dai seama, mă doare aici, domnișoară Cora, mă doare așa de tare aici, faceți-mi ceva, vă rog, mă doare așa de tare, dați-mi drumul la mîini, nu mai pot, domnișoară Cora, nu mai pot.

Bine că măcar a ațipit, bietul de el, asistenta m-a căutat pe la două și jumătate, mi-a spus să stau puțin cu el, se simte ceva mai bine, dar e așa de palid, cred că a pierdut mult sînge, din fericire doctorul De Luisi a zis că totul s-a terminat cu bine. Pe asistentă a cam chinuit-o, de ce nu m-au lăsat să intru mai devreme la el, nu înțeleg, în clinica asta sînt destul de severi. E aproape noapte, copilul a dormit tot timpul, se vede că e sleit de puteri, mi se pare totuși că are o mină mai bună, că a căpătat puțină culoare în obraji. Din cînd în cînd se vaită, nu-și mai atinge însă bandajul și respiră mai liniștit, va dormi, cred, destul de bine la noapte. De parcă eu n-aș ști ce am de făcut, dar era de așteptat;

abia i-a trecut doamnei prima spaimă și a reînceput cu aerele ei de patroană, te rog, domnișoară, să nu-i lipsească nimic copilului în timpul nopții. I-am spus că regret, n-am nevoie de nimic, bătrînă proastă, habar n-ai să te porți. Le cunosc eu pe astea, își imaginează că totul se poate rezolva cu un bacșiș bun în ultima zi. Și nici nu-i cine știe ce bacșiș, uneori, dar ce rost mai are să mă gîndesc, am cerut să fiu înlocuită și totul e în regulă. Marcial, stai puțin, nu vezi că băiatul doarme, povestește-mi ce s-a întîmplat de dimineață. Bine, dacă te grăbești, o lăsăm pe altă dată. Nu, s-ar putea să intre María Luisa, nu aici, Marcial. Firește, bărbații tot cu ale lor, ți-am spus că nu vreau să mă săruți în timpul lucrului, nu-i bine. De parcă n-am avea toată noaptea la dispoziție să ne sărutăm, tontule. Haide, du-te, îți spun, pînă nu mă supăr. Prostuțule, pișicherule. Da, iubitule, pe curînd. Firește că da. Foarte mult.

E foarte întuneric, dar e mai bine, oricum n-am chef să deschid ochii. Aproape că nu mă mai doare, ce bine e să respiri așa încet, fără greșuri. E atîta liniște, acum îmi amintesc că am văzut-o pe mama, nu mai știu ce mi-a spus, mă simțeam îngrozitor. Pe tata abia l-am zărit, stătea la capătul patului și-mi făcea cu ochiul, mereu același, bietul de el. Mi-e cam frig, aș mai vrea o pătură. Domnișoară Cora, aș mai dori o pătură. Și era aici, abia am deschis ochii și am văzut-o așezată lîngă fereastră, citind o revistă. A venit imediat și m-a învelit, n-a trebuit să-i spun nimic, aproape că și-a dat îndată seama. Acum îmi amintesc, cred că în seara asta am confundat-o cu mama, iar ea mă liniștea sau poate am visat numai. Am visat, domnișoară Cora ? Mă țineați de mîini, nu-i așa ? Și eu spuneam numai prostii, dar tare mă mai durea, și apoi greșurile astea... Iertați-mă, trebuie să fie tare neplăcut să

fii asistentă. Da, dumneavoastră rîdeți, dar știu eu, v-am pătat și cîte altele. Bine, n-am să mai spun nimic. Mi-e tare bine așa, nu-mi mai este frig. Nu, nu mă mai doare, puțin numai. E tîrziu, domnișoară Cora ? Sst, trebuie să taci acum, ți-am spus, nu trebuie să vorbești mult, fii bucuros că nu te mai doare și stai liniștit. Nu, nu-i tîrziu, e abia șapte. Închide ochii și culcă-te. Așa. Dormi acum.

Da, și eu vreau, dar nu-i așa ușor. Cîteodată îmi pare că aținesc, însă brusc începe să mă doară rana și totul se-nvîrte cu mine, trebuie să deschid ochii și s-o privesc, s-a așezat lîngă fereastră, citește cu abajurul pus la veioză, ca să nu mă deranjeze lumina. De ce-o fi stînd aici tot timpul ? Are păr frumos, cu reflexe neobișnuite. Și cît e de tînără, nu înțeleg cum de-am putut s-o confund cu mama. Și cîte i-am mai spus, cine știe, cred că iar s-a amuzat pe seama mea. Dar mi-a pus gheață pe buze, și-mi făcea așa de bine, îmi amintesc acum, mi-a dat cu apă de colonie pe păr și pe frunte, mă ținea de mîini ca să nu-mi smulg bandajul. Nu mai e supărată pe mine, poate că mama și-a cerut scuze sau cam așa ceva, mă privea cu alți ochi atunci cînd mi-a zis : „Închide ochii și culcă-te". Îmi place să fiu privit astfel, nu-mi vine să cred că în prima zi mi-a luat caramele. Mi-ar place să-i spun cît e de frumoasă, ce mult aș vrea să mă îngrijească ea în timpul nopții, nu asistenta aceea micuță. Tare mi-ar place să-mi mai dea cu apă de colonie pe păr. Să-și ceară scuze cu un zîmbet, să-mi spună că pot să-i zic Cora.

A dormit un timp, iar la opt, cînd știam că trebuie să vină doctorul De Luisi, l-am trezit să-i iau temperatura. Avea o mină mai bună, îi făcuse bine somnul. Cum a văzut termometrul și-a scos o mînă de

sub pături, i-am spus însă să stea liniștit. Nu vreau să-l privesc în ochi, să nu mai sufere, s-a înroșit totuși și a început să-mi spună că putea foarte bine și singur. N-am comentat nimic, firește, dar era atît de încordat săracul, încît a trebuit să-i zic totuși : „Hai, Pablo, ești băiat mare de-acum, doar n-o să te superi așa de fiecare dată, nu ?“ Ca de obicei, prea slab să mă stăpînesc și lacrimile curgîndu-mi șiroaie : ca și cum n-aș fi observat nimic, am notat temperatura și am ieșit să-i pregătesc injecția. Cînd s-a întors, îmi ștersesem ochii cu cearșaful și atît mi-era de ciudă pe mine însumi, aș fi dat orice să pot spune ceva, că puțin îmi pasă, că în realitate nu mă interesează, dar nu mă puteam stăpîni. „Nu doare deloc,“ îmi spuse, arătîndu-mi seringa. „Ca să dormi bine la noapte.“ M-a dezvelit și-am simțit din nou sîngele urcîndu-mi în obraji, însă ea zîmbi puțin și-mi tamponă ușor coapsa cu vată umezită. „Nu mă doare“, trebuia să-i spun ceva, nu puteam sta așa în timp ce ea mă privea. „Vezi, spuse, scoțînd acul, tamponîndu-mă cu vată. Vezi că nu doare deloc. Nimic nu trebuie să te doară, Pablito.“ M-a acoperit, mîngîindu-mă pe față. Am închis ochii și aș fi vrut să fiu mort, mort, și ea, cu mîna să-mi mîngîie ușor fața, plîngînd.

N-am înțeles-o niciodată prea bine pe Cora, însă de astă dată a fost prea din cale-afară. De fapt, puțin îmi pasă că nu înțeleg femeile, singurul lucru care contează e iubirea. Dacă sînt nervoase, dacă-și fac probleme pentru oriçe fleac, bine fată dragă, asta e, un sărut și totul a trecut. E prea tinerică, se vede treaba, o să mai treacă ceva timp pînă se va obișnui cu slujba asta nenorocită, și biata de ea, atît de schimbată la față astă-seară, mi-a trebuit

o jumătate de oră s-o fac să uite toate prostiile astea. Încă nu știe cum să-i ia pe unii bolnavi, abia a scăpat de bătrîna de la douăzeci și doi, credeam că a învățat de-atunci cîte ceva, iar acum puștiul ăsta care-i dă atîta bătaie de cap. Ne-am băut ceaiul *mate* în camera mea pe la două dimineața, s-a dus apoi să-i facă injecția, cînd s-a întors era prost dispusă, nici nu voia să știe de mine. Îi stă bine cu mutrișoara asta supărată, abătută, încet-încet i-am schimbat-o, pînă la urmă a început să rîdă și mi-a povestit totul, îmi place așa de mult s-o dezbrac la ora asta, s-o simt tremurînd lîngă mine, ca și cum i-ar fi frig. Trebuie să fie foarte tîrziu, Marcial. Ah, atunci pot să mai stau puțin, injecția următoare i-o fac la cinci și jumătate, fata cealaltă nu vine pînă la șase. Iartă-mă, Marcial, sînt o proastă, mă îngrijorez atîta pentru mucosul ăsta, la urma urmei ascultă de mine, însă uneori tare mi-e milă de el, la vîrsta asta sînt tare prostuți și orgolioși, dacă aș putea, i-aș cere doctorului Suárez să mă schimbe, sînt doi operați la etajul doi, oameni în toată firea, îi întrebi dacă vor să urineze, le dai plosca, le faci toaleta dacă e cazul și în tot acest timp vorbești despre vreme ori politică, un du-te vino de lucruri normale și fiecare își vede liniștit de-ale lui, înțelegi, Marcial, nu ca aici. Da, firește, trebuie să te ocupi de toți, de cîte ori n-o să mai am de-a face cu puști de vîrsta lui, chestie de tehnică, după cum spui tu. Da, iubitule, firește. Dar știi, totul a început prost din pricina mamei, nu pot deloc să uit, din prima clipă a fost ceva ca o neînțelegere, puștiul are și el orgoliu și îl doare, mai ales că la început nu prea își dădea seama ce va urma și a vrut să mă trateze așa ca tine, să facă pe bărbatul. Acum nici nu-l mai pot întreba dacă

vrea să urineze, partea proastă e că ar fi în stare să se abțină toată noaptea, dacă aș rămîne în cameră. Mă și pufnește rîsul cînd îmi amintesc, ar fi vrut să spună că da și nu îndrăznea, atunci m-a enervat atîta prostie și l-am obligat să învețe să urineze fără să se miște, întins pe spate. Și închide mereu ochii în momentele astea, dar aproape că-i mai rău așa, e gata să plîngă sau să mă insulte, oscilează între astea două și nu se hotărăște, e așa copil, Marcial, și marea doamnă care l-a crescut ca pe un țîmpițel, copilul în sus și copilul în jos, cu pretenții de băiat mare, dar în fond bebelușul dintotdeauna, comoara mămicii. Ah, și m-a nimerit tocmai pe mine, nesuferita, cum spui tu, cînd María Luisa, care-i ieșită maică-sa, i s-ar fi potrivit de minune, l-ar fi spălat și șters pe toate părțile și nu i s-ar mai fi urcat niciodată sîngele în obraji. Nu, ăsta-i adevărul, Marcial, n-am noroc.

Visam că eram la ora de franceză cînd a aprins veioza, întotdeauna îi văd mai întîi părul, poate pentru că trebuie să se aplece ca să-mi facă injecțiile sau pentru vreun alt motiv, părul atît de aproape de fața mea, o dată m-a gîdilat pe gură și miroase atît de frumos, zîmbește mereu cînd mă tamponează cu vată, m-a tamponat ceva mai mult înainte să mă înțepe și eu îi priveam mîna sigură pe seringă, lichidul galben pătrunzînd încet, provocîndu-mi durere. „Nu, nu mă doare deloc.“ N-am să-i pot spune niciodată : „Nu mă doare deloc, Cora.“ N-o să-i spun domnișoară Cora, nu, n-am să-i spun așa niciodată. Am să-i vorbesc cît mai puțin cu putință și n-am să-i spun domnișoară Cora, chiar să mă roage în genunchi. Nu, nu mă doare nimic. Nu, mulțumesc, mă simt bine, vreau să mai dorm. Mulțumesc.

Din fericire i-a revenit culoarea în obraji, dar încă e foarte slăbit, abia dacă m-a pupat, iar la mătușa Esther aproape nici nu s-a uitat, cu toate că i-a adus atîtea reviste și o cravată frumoasă pentru ziua cînd se va întoarce acasă. Asistenta de dimineață e o dulceață de femeie, așa de respectuoasă, o plăcere să vorbești cu ea, zice că băiatul a dormit pînă la opt, a băut puțin lapte, acum vor începe să-l hrănească, se pare, trebuie să-i spun doctorului Suárez că nu bea cacao, sau poate i-a zis deja taică-său, i-am văzut adineauri stînd de vorbă. Sînteți amabilă să ne lăsați o clipă singuri, doamnă, să vedem cum se mai simte pacientul nostru. Dumneavoastră puteți rămîne, domnule Morán, pe mamă ar fi impresionat-o atîtea bandaje. Ia să vedem puțin, dragule. Te doare aici ? Firește, e normal. Dar aici, spune-mi, aici te doare sau e numai locul sensibil ? Bine, e-n regulă, prietene. Și așa cinci minute, dacă mă doare aici, dacă sînt sensibil ceva mai încolo, și bătrînul care-mi privește burta, de parcă acum o vede pentru prima oară. Ciudat, nu mă liniștesc pînă nu-i văd plecați, bieți părinți îngrijorați, totuși n-am ce să le fac, mă enervează, spun mereu ce nu trebuie, mai ales mama ; noroc că asistenta mărunțică pare surdă și suportă totul cu fața asta a ei, săraca, așteptînd parcă întruna bacșiș. Și acum îi sîcîie pe toți cu ceașca asta de cacao, de parcă aș fi sugar, nu alta. Mi-ar place să dorm cinci zile la rînd, fără să mai văd pe nimeni, mai ales fără s-o văd pe Cora, să mă trezesc numai cînd vor veni să mă ia acasă. Va trebui probabil să mai stea cîteva zile, domnule Morán, cred că doctorul De Luisi v-a spus, operația a fost mai grea decît ne așteptasem, mai sînt uneori și surprize. Desigur, nu cred că vor fi probleme, cu constituția pe care o are băiatul ; mai bine i-ați spune doamnei, nu va dura numai

o săptămînă, cum preconizasem. Ah, desigur, pentru problemele astea de ordin intern, trebuie vorbit cu administratorul. Spune tu acum, Marcial, dacă ăsta nu-i ghinion, ce-ți ziceam eu aseară, și acum înțeleg că va dura mai mult decît ne așteptam. Da, știu, nu-i treaba ta, ai putea fi totuși ceva mai înțelegător, știi foarte bine, nu-mi place să-l îngrijesc pe băiatul ăsta, iar lui și mai puțin, bietul de el. Nu te uita așa la mine, de ce nu mi-e milă de el. Nu te mai uita așa la mine.

Nu mi-a interzis nimeni să citesc, dar îmi cad revistele din mînă și mai am două episoade de terminat, fără să mai pun la socoteală tot ce mi-a adus mătușa Esther. Îmi arde fața, trebuie să fie febra, ori e prea cald în cameră, am s-o rog pe domnișoara Cora să crape puțin fereastra sau să-mi mai scoată o pătură. Aș vrea să dorm, asta-i tot ce-mi doresc, ea să stea aici citind, iar eu să dorm fără s-o văd, fără să știu că e aici, însă acum n-o să mai rămînă noaptea, ce a fost mai rău a trecut și o să fiu lăsat singur. Am dormit, cred, între trei și patru, la ora cinci fix a venit cu niște picături, foarte amare. Arată întotdeauna de parcă tocmai s-ar fi spălat și schimbat, e atît de reconfortantă, învăluită în mirosul de talc parfumat, de lavandă. „Știi, medicamentul ăsta e foarte amar", mi-a spus, zîmbindu-mi, ca să mă încurajeze. „Nu, nu-i chiar așa de amar", i-am zis. „Cum ți-ai petrecut ziua?" m-a întrebat, scuturînd termometrul. Am dormit, doctorul Suárez m-a găsit mai bine, nu mă mai doare așa de tare. „Bine, atunci să-ți dau puțin de lucru", mi-a spus, întinzîndu-mi termometrul. N-am știut ce să-i răspund, mi-am luat temperatura în timp ce mă uitam la ea cum trage storurile și aranjează flacoanele pe măsuță. Abia am avut timp să-mi arunc o privire

pe termometru înainte de a veni să mi-l ia. „Dar am febră mare", zise, dintr-o dată, speriat. Inevitabil, mereu fac aceeași greșeală stupidă, ca să ocolesc faza aceea penibilă îi dau termometrul, sigur că puștiul nu pierde ocazia să constate cum îi urcă febra. „Așa e întotdeauna în primele patru zile, și-n fond nimeni nu te-a rugat să te uiți", i-am zis furioasă mai mult pe mine decît pe el. L-am întrebat dacă făcuse mișcări bruște, mi-a răspuns că nu. Era transpirat tot, l-am șters pe față și l-am dat cu puțină apă de colonie ; înainte de a-mi răspunde, a închis ochii și nu i-a deschis nici în timp ce l-am pieptănat puțin, ca să nu-l deranjeze părul pe frunte. Treizeci și nouă cu nouă era febră mare, într-adevăr. „Încearcă să dormi puțin", i-am spus, gîndindu-mă la ce oră aș putea să-l anunț pe doctorul Suárez. Fără să deschidă ochii mi-a spus, cu un gest obosit, articulînd fiecare cuvînt : „Ești rea cu mine, Cora." N-am putut să-i răspund, am rămas lîngă el pînă a deschis din nou ochii, și m-a privit cu toată febra și tristețea din ei. Am întins mîna aproape fără să vreau, doream să-l mîngîi pe frunte, mi-a îndepărtat-o însă, crispîndu-se de durere, din cauza rănii, pesemne. Și pînă să pot reacționa, mi-a șoptit, abia auzit : „Dacă m-ai fi cunoscut în altă parte, nu te-ai fi purtat așa cu mine." Gata să pufnesc în rîs dar era atît de ridicol cînd îmi spunea toate astea, în timp ce ochii i se umpleau de lacrimi, încît m-am blocat, mi s-a făcut ciudă și aproape frică, m-am simțit brusc neajutorată în fața acestui puști pretențios. Am reușit să mă stăpînesc (asta i-o datorez lui Marcial, m-a învățat să mă controlez și de fiecare dată fac progrese), m-am ridicat de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat, punînd șervetul în cuier și dopul la sticluța cu apă de colonie. Știam în sfîrșit la ce să

mă aștept, la urma urmei era mai bine așa. Asistentă, bolnav, și cu asta basta. Să-i pună maică-sa apă de colonie, eu sînt bună la altele și fără atîtea amabilități. Nu știu de ce am rămas mai mult decît era nevoie. Cînd i-am povestit, Marcial era de părere că poate ar fi vrut să-i dau ocazia să se scuze, să-și ceară iertare. Nu știu, poate era asta, poate altceva, am rămas probabil ca să mă insulte în continuare, să văd pînă unde era în stare să ajungă. Se încăpățîna însă să stea cu ochii închiși, broboane de sudoare prelingîndu-i-se pe frunte și pe obraji, parcă mă puseseră în apă clocotită, vedeam pete violete și roșii și strîngeam mai tare ochii, să n-o privesc. Știind că mai era încă aici, și aș fi dat orice să se aplece și să-mi șteargă fruntea, de parcă n-aș fi spus nimic, dar imposibil, o să plece fără să facă nimic, fără să-mi spună nimic, iar eu am să deschid ochii și în fața mea va fi noaptea, veioza, camera goală, în aer încă parfum, și-mi repet de zece ori, de o sută de ori, că am făcut bine că i-am spus ce i-am spus, să se învețe minte, să nu mă mai trateze ca pe un copil, să mă lase odată în pace, să nu mai plece.

Mereu încep la aceeași oră, între șase și șapte dimineața, trebuie să fie o pereche, au cuibul între cornișele din curtea interioară, un porumbel gîngurește și porumbița îi răspunde la gîngurit, uneori obosesc, i-am spus asta asistentei micuțe cînd a venit să mă spele și să-mi dea micul dejun, a ridicat din umeri și mi-a zis că au mai fost și alți bolnavi care s-au plîns de porumbei, dar directorul nu vrea să-i alunge. Nici nu mai știu de cît timp îi aud, în primele dimineți aveam dureri și eram prea adormit ca să realizez, dar de trei zile ascult porumbeii și mă întristez, aș vrea să fiu acasă, să-l aud lătrînd

pe Milord, s-o aud pe mătușa Esther care la ora asta se trezește să meargă la slujba religioasă. Blestemată febră, nu mai vrea să scadă, cine știe cît or să mă țină aici, am să-l întreb pe doctorul Suárez chiar în dimineața asta, la urma urmei aș putea sta tot așa de bine și acasă. Vreau să fiu cît se poate de sincer cu dumneavoastră, domnule Morán, lucrurile nu stau chiar așa de simplu. Nu, domnișoară Cora, prefer să-l îngrijești dumneata în continuare pe acest bolnav și am să-ți spun și de ce. Dar, Marcial, asta înseamnă că... Haide, să-ți fac o cafea tare, ce Dumnezeu, ești bărbat în toată firea, nu-mi vine să cred. Ascultă, draga mea, am vorbit discret cu doctorul Suárez, și se pare că băiatul...

Din fericire, se potolesc apoi, încep probabil să zboare prin jur, prin tot orașul, au noroc porumbeii. Ce greu a trecut dimineața asta, m-am bucurat cînd au plecat ai mei, vin mai des acum, de cînd nu-mi mai trece febra. Ei bine, ce mai contează acum patru-cinci zile în plus... Acasă ar fi mai bine, firește, dar tot aș avea febră și probabil că uneori m-aș simți tare rău. Parcă mi s-a scurs tot sîngele din vene, sînt atît de slăbit, nu mai pot nici să mă uit pe vreo revistă. Și totul din cauza febrei, mi-a spus aseară doctorul De Luisi și mi-a repetat-o azi dimineață doctorul Suárez, știu ei ce știu. Dorm mult, e ca și cum timpul ar rămîne pe loc, timpul se măsoară pînă la trei, de parcă importante ar fi orele trei și cinci. Și, dimpotrivă, la ora trei pleacă asistenta mărunțică și ce păcat, mă simt tare bine cu ea. Dacă aș putea dormi pînă la miezul nopții, mi-ar fi mult mai ușor. Pablo, sînt eu, domnișoara Cora. Asistenta ta de noapte care-ți face injecții dureroase. Da, știu că nu te dor, prostuțule, am glumit numai. Da, dormi dacă vrei. Mi-a spus : „Mulțumesc", fără să deschidă ochii, ar fi putut totuși să-i

deschidă, știu că a vorbit cu colega mea la prînz, deși i-au interzis să vorbească prea mult. Înainte de a ieși, m-am întors brusc și l-am văzut cum se uită la mine, am simțit atunci că în tot acest timp mă privise din spate. M-am întors și m-am așezat pe marginea patului, i-am luat pulsul, i-am aranjat cearșafurile șifonate de mîinile înfierbîntate. Îmi privea părul, își cobora privirea, evitînd să se uite în ochii mei. M-a lăsat să-l pregătesc fără să scoată un cuvînt, cu ochii pe fereastră, privind undeva departe, ignorîndu-mă. Îl vor lua la cinci și jumătate, mai are timp să doarmă puțin, părinții vor aștepta la parter, să nu-l mire prezența lor la ora asta. Mai întîi va veni doctorul Suárez ca să-i explice, trebuiau să-i continue operația, să-i spună ceva care nu-l va neliniști prea mult. L-au trimis însă pe Marcial, m-a luat pe nepregătite aparîția lui, să-l vezi intrînd așa, dar mi-a făcut un semn să nu mă mișc și a rămas la capătul patului, citind foaia de observație, pentru ca Pablo să se obișnuiască cu prezența lui. A glumit mai întîi cu el, plăcut în conversație cum numai el știe să fie, frigul de pe străzi, cît de bine era în camera asta, și el privindu-l fără un cuvînt, așteptînd parcă, iar eu mă simțeam așa de ciudat, aș fi vrut ca Marcial să plece și să mă lase singură cu el, i-aș fi putut-o spune mai bine ca oricine altcineva, deși poate că nu, totuși nu. Dar am aflat deja, domnule doctor, mă vor opera din nou, dumneavoastră m-ați anesteziat data trecută, mai bine așa decît să zac întruna în pat cu febra asta. Știam că pînă la urmă vor trebui să facă ceva, de ce mă doare atît de tare de ieri, o altfel de durere, mai profundă. Și dumneata, care stai aici lîngă mine, nu mai fă figura asta, sfîrșește odată cu zîmbetul ăsta, nu m-a invitat nimeni la

cinema. Du-te cu el, hai, sărută-l pe coridor, nu eram atît de adormit aseară, te-ai supărat pe el că te-a sărutat aici. Hai, plecați odată amîndoi, lăsați-mă să dorm, durerea n-o mai simt cînd dorm.

Ei bine, pustiule, hai să isprăvim odată, pînă cînd ai de gînd să ocupi patul ăsta ? Numără încetișor, unu, doi, trei. Așa încet, numără, și într-o săptămînă ai să mănînci un biftec în sînge acasă. Un sfert de oră, fată, mă-nțelegi, și l-au cusut la loc. Ar fi trebuit să-i vezi fața lui De Luisi, dragă, unii nu se obișnuiesc niciodată cu lucrurile astea. Știi, am profitat de ocazie și i-am spus lui Suárez ce m-ai rugat tu, ești prea obosită cu un caz atît de grav ; poate te mută la etajul doi dacă stai și tu de vorbă cu el. Bine, bine, cum dorești, atîta te-ai plîns aseară și acum îți sare țandăra. N-ai de ce să te superi, pentru tine am făcut-o. Da, firește, pentru mine și-a pierdut el timpul, o să rămîn însă cu el în noaptea asta și în toate nopțile următoare. S-a trezit pe la opt și jumătate, părinții au plecat imediat, mai bine să nu-i vadă ce amărîți erau săracii, și cînd doctorul Suárez m-a întrebat în șoaptă dacă vrea să-mi țină locul María Luisa, i-am făcut semn că rămîn și a plecat. María Luisa m-a ajutat un timp să-l calmez, s-a liniștit apoi brusc și n-a mai vărsat aproape deloc ; e atît de slăbit, că a adormit fără să se mai vaite, pînă aproape de zece. Sînt porumbeii, o să-i vezi, mamă, gînguresc ca-n fiecare dimineață, nu știu de ce nu-i alungă, de ce nu zboară într-un alt copac. Dă-mi mîna, mamă, mi-e atît de frig. Ah, visam atunci, mi se părea că s-a făcut dimineață și că erau porumbeii. Iertați-mă, v-am confundat cu mama. Iarăși îmi evita privirea, încăpățînîndu-se să mă urască, dînd iarăși vina pe mine. L-am îngrijit de parcă nu i-aș fi observat supărarea,

m-am așezat lîngă el și i-am umezit buzele cu gheață. M-a privit după ce l-am dat cu apă de colonie pe mîini și pe frunte, m-am apropiat, i-am zîmbit. „Spune-mi Cora, i-am zis. Știu că nu ne-am înțeles la început, de-acum vom fi însă prieteni buni, Pablo.“ Mă privea tăcut. „Spune-mi : da, Cora.“ Continua să mă privească. „Domnișoara Cora“, spuse apoi, închizînd ochii. „Nu, Pablo, nu“, l-am rugat, sărutîndu-l pe obraz, foarte aproape de gură. „Am să fiu Cora pentru tine, numai pentru tine.“ M-am dat repede la o parte, totuși m-a împroșcat pe față. L-am șters, i-am susținut capul să-și clătească gura, și din nou l-am sărutat, vorbindu-i la ureche. „Iartă-mă — un firișor de voce — n-am mai putut să mă țin.“ I-am spus să nu fie prost, pentru asta eram aici, să am grijă de el, să vomite cît vrea pînă se liniștește. „Aș vrea să vină mama“, mi-a spus, privind într-o parte, cu ochii goi. I-am mai mîngîiat puțin părul, i-am așezat păturile, așteptînd să-mi zică ceva, însă era foarte departe și am simțit că-l fac să sufere mai mult dacă rămîneam. La ușă m-am întors și am așteptat ; ținea ochii mari, deschiși, fixînd tavanul. „Pablito, i-am spus. Te rog, Pablito. Te implor, iubitule.“ M-am întors la pat, m-am aplecat să-l sărut ; mirosea a frig, totul era apă de colonie, vărsături, anestezie. Dacă mai rămîn o secundă, încep să plîng în fața lui, pentru el. L-am mai sărutat o dată și am ieșit alergînd, căutînd-o pe mamă, pe María Luisa ; n-aș fi vrut să mă întorc cît timp maică-sa mai era aici, cel puțin în noaptea asta n-aș fi vrut să mă întorc și apoi știam foarte bine că n-aveam de ce să mă mai întorc în cameră, că Marcial și María Luisa se vor ocupa de toate pînă ce camera se va elibera din nou.

INSULA LA AMIAZĂ

Prima oară cînd a văzut insula, Marini stătea aplecat politicos asupra fotoliilor din stînga, potrivind măsuța de plastic înainte de a instala tava pentru prînz. Pasagera îl privise de mai multe ori în timp ce el se ducea și se întorcea cu reviste sau cu pahare de whisky ; Marini zăbovea potrivind măsuța, întrebîndu-se plictisit dacă ar merita sau nu osteneala să răspundă privirii insistente a pasagerei, o americancă la fel ca atîtea altele, cînd prin ovalul albastru al hubloului pătrunse litoralul insulei, franjul aurit al plajei, dealurile înălțîndu-se pînă spre platoul pustiu. Așezînd cu atenție paharul de bere, Marini zîmbi pasagerei. „Insulele grecești", spuse. „*Oh, yes, Greece*", răspunse americanca, mimînd un fals interes. Se auzi încet o sonerie și stewardul se îndreptă într-acolo, fără ca zîmbetul profesional să-i dispară de pe buzele fine. Începu să se ocupe de un cuplu sirian care dorea suc de roșii, dar rămase cîteva clipe spre coada avionului pentru a mai privi o dată în jos ; insula era mică și pustie, și albastrul intens al Egeei îi scotea în evidență marginea de un alb orbitor, aproape imaterial, care acolo, jos, nu putea fi altceva decît spuma împrăștiată printre

recifuri și golfulețe. Marini văzu că plajele pustii se întindeau spre nord și vest, și în rest era doar muntele gata să intre în mare. O insulă stîncoasă și pustie, deși pata întunecată de lîngă plaja din nord putea fi o casă sau poate un grup de case vechi. Începu să deschidă sucul de roșii și cînd se uită din nou, insula dispăruse din hublou ; nu se mai vedea decît marea, o nesfîrșită întindere verde. Se uită la ceas fără să știe de ce, era exact amiază.

Lui Marini îi convenea să lucreze pe linia Roma-Teheran, deoarece pasagerii erau mai puțin sobri decît pe liniile nordice și fetele păreau întotdeauna fericite să meargă în Orient sau să cunoască Italia. Patru zile mai tîrziu, în timp ce ajuta un copil care-și pierduse linguriță și-i arăta dezamăgit farfurioara pe care se afla desertul, descoperi din nou marginea insulei. Era o diferență de opt minute, dar cînd se aplecă să se uite printr-un hublou dinspre coada avionului nu mai avu nici o îndoială : insula avea o formă de neconfundat, asemeni unei broaște țestoase abia ieșită din apă. O privi pînă fu chemat, de astă dată cu certitudinea că pata înunecată era un grup de case ; izbuti să distingă desenul unor terenuri cultivate care ajungeau pînă la plajă. În timpul escalei la Beirut se uită în atlasul stewardesei și se întrebă dacă insula nu era cumva Horos. Radiotelegrafistul, un francez indiferent, rămase surprins de interesul pe care-l manifesta. „Toate insulele astea se aseamănă între ele, de doi ani merg pe ruta asta și prea puțin mă interesează. Da, arată-mi-o data viitoare." Nu era Horos ci Xiros, una din nenumăratele insule neincluse în circuitele turistice. „Nu va mai rezista nici cinci ani", îi spuse stewardesa în timp ce beau un pahar la Roma. „Grăbește-te dacă vrei să mergi. Gengis Cock ve-

ghează."[1] Marini continuă însă să se gîndească la insulă, privind-o cînd își amintea de ea sau atunci cînd era vreun hublou prin apropiere, mai întotdeauna ridicînd din umeri în final. Toate astea erau lipsite de sens, să zbori de trei ori pe săptămînă la amiază deasupra insulei Xiros era tot atît de ireal ca și cum ai visa de trei ori pe săptămînă că zbori la amiază deasupra insulei Xiros. De sus, totul părea ireal și fals ; totul, în afară poate de dorința de a repeta zborul, de a-și consulta ceasul de la mînă înainte de amiază, scurtul, șocantul contact cu orbitorul franj alb înconjurat din toate părțile de acel albastru bătînd aproape în negru, și casele de unde pescarii de-abia își ridicau privirea spre a urmări zborul lor la fel de ireal.

Opt sau nouă săptămîni mai tîrziu, cînd îi propuseră să zboare spre New York, cu toate avantajele acestei rute, Marini își spuse că avea ocazia să termine cu această manie inocentă și supărătoare. Avea în buzunar cartea unui geograf oarecare cu nume levantin, care dădea despre Xiros mai multe detalii decît găsise în ghidurile obișnuite. Refuză, ascultîndu-și propriul refuz ca venind de undeva de foarte departe, iar după ce evită fețele scandalizate ale șefului și ale celor două secretare, se duse să mănînce la bufetul companiei unde îl aștepta Carla. Decepția Carlei nu-l neliniști ; coasta sudică a insulei Xiros era nelocuită, dar spre vest se păstrau urmele unei colonii lidiene sau poate cretano-miceniene, iar profesorul Goldmann găsise două pietre gravate cu hieroglife pe care pescarii le foloseau la construirea micului dig. Pe Carla o durea capul

[1] Joc de cuvinte : Gengis-Han — Gengis-Cook (companie turistică) (n.aut.).

și plecă aproape imediat ; caracatițele erau principala hrană a locuitorilor, la fiecare cinci zile sosea un vas care încărca peștele și lăsa cîteva provizii și mărfuri. La agenția de voiaj îi spuseră că va trebui să închirieze o barcă specială din Rynos, sau că va putea merge cu șalupa ce aduna caracatițele, dar acest lucru avea să-l afle numai în Rynos, pentru că agenția nu avea nici un reprezentant acolo. Oricum, ideea de a-și petrece cîteva zile pe insulă nu era decît un plan pentru concediul din iunie ; în săptămînile ce urmară trebui să-l înlocuiască pe White pe ruta spre Tunis, iar apoi începu o grevă și Carla se întoarse la casa surorilor ei din Palermo. Marini se duse să stea la un hotel de lîngă Piazza Navona, unde se aflau mai multe anticariate ; se amuza căutînd fără prea mult chef cărți despre Grecia, răsfoind din cînd în cînd vreun ghid de conversație. Îi plăcu cuvîntul *kalimera*, pe care-l exersă cu o roșcată într-un cabaret, se culcă cu ea, vorbi despre bunicul ei din Odos și despre niște dureri de gît inexplicabile. La Roma începu să plouă, la Beirut îl aștepta în continuare Tania, și mereu alte probleme, rude, necazuri, și într-o zi din nou linia Teheran și insula la amiază. Marini rămase atît de mult timp lipit de hublou, încît stewardesa cea nouă îl consideră neserios și-i ținu socoteala tăvilor servite. În seara aceea, Marini o invită pe stewardesă să ia masa la Firouz și ea îi iertă comportarea din cursul dimineții. Lucía îl sfătui să se tundă în stil american ; el îi vorbi o vreme despre Xiros, dar înțelese apoi că ea preferă *vodka-lime* de Hilton. Și așa trecea timpul, cu nenumărate tăvi cu mîncare, servite cu zîmbetul la care avea dreptul pasagerul. În zborul de întoarcere, avionul survola Xirosul la ora opt dimineața ; soarele intra prin hublourile de

la babord și abia lăsa să se întrevadă țestoasa aurită ; Marini prefera să aștepte orele de amiază ale zborului de dus, știind că atunci putea să stea ceva mai mult ca să se uite prin hublou, în timp ce Lucía (și mai tîrziu Felisa) se ocupa de servit, puțin ironică. O dată a făcut o fotografie cu insula Xiros, dar i-a ieșit neclară ; știa acum cîteva lucruri despre insulă, subliniase cele cîteva menționări găsite prin cărți. Felisa îi zise că piloții îi spuneau „nebunul cu insula", dar asta nu-l deranja. Carla tocmai îi scrisese că se hotărîse să nu țină copilul, și Marini îi trimise leafa pe două luni, gîndindu-se că restul nu-i va ajunge pentru concediu. Carla acceptă banii și-i transmise printr-o prietenă că se va căsători probabil cu dentistul din Treviso. Toate acestea aveau atît de puțină importanță la amiază, în zilele de luni, de joi și de sîmbătă (și duminica de două ori pe lună).

Cu timpul, își dădu seama că Felisa era singura persoană care îl înțelegea puțin ; căzuseră de acord ca ea să se ocupe de pasageri la amiază, de îndată ce el se instala lîngă hubloul din coada avionului. Insula era vizibilă doar cîteva minute, dar cerul era întotdeauna limpede și marea ți-o aducea în fața ochilor, cu detalii pe care le păstrai în minte de la o călătorie la alta : pata verde a promontoriului din nord, casele cenușii, plasele pescarilor uscîndu-se pe nisip. Cînd lipseau plasele, Marini resimțea acest lucru aproape ca pe o insultă. Îi veni ideea să filmeze insula, pentru a privi filmul la hotel, dar preferă să economisească banii pe care i-ar fi cheltuit cu aparatul de filmat, gîndindu-se că mai avea doar o lună pînă la concediu. Nu prea știa cum trece timpul ; uneori cu Tania la Beirut, alteori cu Felisa la Teheran, aproape întotdeauna cu fratele mai mic la Roma, puțin absent, un pic amabil și cordial, ca

și cum voia să facă mereu altceva, umplîndu-și orele de dinainte sau de după zbor, și în timpul zborului devenea iarăși absent, totul i se părea ușor și prostesc, pînă venea ora cînd se ducea să se uite prin hubloul din coada avionului, cînd simțea sticla rece ca pe o margine a acvariului unde țestoasa aurită se deplasa încet în albastrul dens.

În ziua aceea, plasele se distingeau cu precizie pe nisip, și Marini ar fi putut jura că punctul negru din stînga, de pe plajă, era un pescar care pesemne se oprise să se uite după avion. *„Kalimera"*, gîndi el absurd. Nu avea sens să mai aștepte, Mario Merolis îi va împrumuta banii de care avea nevoie pentru călătorie, și în mai puțin de trei zile se va afla în Xiros. Cu buzele lipite de sticlă, surîse la gîndul că se va cățăra pe pata verde, că se va scălda gol în marea de lîngă golful din nord, că va pescui caracatițe alături de ceilalți pescari, înțelegîndu-se cu ei prin semne și zîmbete. Nimic n-a fost greu odată hotărîrea luată, un tren de noapte, primul vapor, apoi un altul, vechi și murdar, escala în Rynos, tratative îndelungate cu căpitanul șalupei, noaptea pe punte, cu ochii la stele, parfumul anasonului și mirosul de berbec, apariția zorilor printre insule. Debarcă odată cu răsăritul și căpitanul îl prezentă unui bătrîn, care trebuia să fie patriarhul. Klaios îi luă mîna stîngă și-i vorbi încet, privindu-l în ochi. Veniră doi băieți și Marini înțelese că erau copiii lui Klaios. Căpitanul șalupei epuiză puținele cuvinte englezești cunoscute : douăzeci de locuitori, caracatițe, pescuit, cinci case, italian în vizită care-i va plăti chirie lui Klaios.

Băieții rîseră cînd Klaios vorbi despre drahme ; la fel și Marini, acum prieten cu tinerii, în timp ce privea soarele răsărind dintr-o mare mai puțin întunecoasă decît se vedea de sus ; o cameră sărăcă-

cioasă și curată, un urcior cu apă, miros de pește și de piele tăbăcită.

Îl lăsară singur, pentru că trebuiau să încarce șalupa, iar după ce-și scoase cu grijă hainele de călătorie, după ce-și puse un pantalon și niște sandale, ieși să facă o plimbare pe insulă. Încă nu se vedea nimeni, soarele se înălța încet și din tufișuri se simțea un miros discret, puțin acidulat, amestecat cu iodul din aer. În jur de ora zece ajunse la promontoriul din nord și recunoscu cel mai mare dintre golfuri. Prefera să fie singur și să se întindă pe nisip ; insula îl invada și-i dădea atîta bucurie lăuntrică, încît nu mai era capabil să gîndească sau să aleagă. Pielea îi era arsă de soare și vînt atunci cînd se dezbrăcă să se arunce de pe o stîncă în mare ; apa era rece și-i făcu bine, se lăsă purtat de curenți înșelători pînă la intrarea într-o grotă, se întoarse, îndepărtîndu-se de mal, se lăsă pe spate, acceptă totul într-un moment unic de împăcare cu sine care avea să se prelungească și în viitor. Știu din clipa aceea că nu va mai pleca de pe insulă, că va face cumva să rămînă pentru totdeauna pe insulă. Reuși să și-l imagineze pe fratele său, pe Felisa, ce figură vor face cînd vor afla că a rămas să trăiască din pescuit pe o insulă solitară. Îi uitase deja cînd se răsuci ca să înoate spre mal.

Soarele îl uscă imediat, coborî pînă în dreptul caselor, unde două femei îl priviră uimite, înainte de a fugi să se ascundă. Salută în gol și coborî spre plase. Unul din copiii lui Klaios îl aștepta pe plajă, și Marini îi arătă marea, invitîndu-l. Băiatul șovăi, îi arătă pantalonii de pînză și cămașa roșie. Alergă după aceea spre una din case și la puțin timp se

întoarse aproape gol ; se aruncară împreună într-o mare călduță, orbitoare în soarele de la ora unsprezece.

Uscîndu-se pe nisip, Ionas începu să desemneze obiectele. „*Kalimera*", spuse Marini, și băiatul se prăpădi de rîs. Marini repetă după aceea frazele noi, îl învață cuvinte italienești pe Ionas. Aproape de orizont, șalupa se micșora din ce în ce mai mult ; Marini simți că acum era într-adevăr singur pe insulă cu Klaios și cu ai săi. Va lăsa să treacă zilele, își va plăti camera și va învăța să pescuiască ; și într-o seară, după ce se vor cunoaște bine, le va spune că vrea să rămînă și să muncească cu ei. Ridicîndu-se, îi întinse mîna lui Ionas și porni încet spre colină. Coasta era povîrnită și se cățără savurînd fiecare popas, întorcîndu-se cînd și cînd să privească plasele de pe plajă, siluetele femeilor care vorbeau însuflețit cu Ionas și cu Klaios și care-l priveau cu coada ochiului, rîzînd. Cînd ajunse la pata aceea verde, pătrunse într-o lume unde parfumul de cimbru și salvie avea aceeași compoziție cu focul din soare și briza mării. Marini își privi ceasul, apoi, cu un gest de nerăbdare, și-l scoase de la mînă și-l băgă în buzunarul de la slip. Nu-i va fi ușor să-l ucidă pe vechiul om din el, dar acolo sus, încordat din pricina soarelui și a spațiului, simți că totul era posibil. Se afla în Xiros, se afla acolo unde se îndoise de atîtea ori că va putea ajunge vreodată. Se lăsă pe spate, printre pietrele fierbinți, stătu așa, cu fața și spatele încinse de soare, și privi cerul pe verticală ; de departe, ajunse pînă la el bîzîitul unui motor.

Închizînd ochii, își spuse că nu va privi avionul, că nu se va lăsa ispitit de ce mai era rău în el însuși ; că avionul va zbura încă o dată pe deasupra insulei. Dar îndărătul pleoapelor și-o imagină pe

Felisa cum împarte tăvile chiar în clipa aceea, și pe stewardul care îi ținea locul, probabil Giorgio sau vreunul nou de pe altă linie, cineva care zîmbea ca și el, în timp ce servea vinul sau cafeaua. Incapabil să lupte împotriva trecutului, deschise ochii și se ridică, și în aceeași clipă văzu aripa dreaptă a avionului, aproape deasupra capului său, înclinîndu-se inexplicabil, zgomotul schimbat al turbinelor, căderea aproape verticală în mare. Coborî în goană colina, lovindu-se de stînci și zgîriindu-și un braț printre spini. Insula îi ascundea locul unde se prăbușise avionul, o luă însă pe o scurtătură și ajunse la plaja cea mică. Coada avionului se scufunda la vreo sută de metri, într-o liniște absolută. Marini se aruncă în apă, spera ca avionul să mai plutească o vreme ; dar nu se mai vedea decît ușoara unduire a valurilor, o cutie de carton ce se balansa absurd lîngă locul prăbușirii iar spre sfîrșit — cînd nu mai avea rost să continue să înoate — o mînă deasupra apei, o clipă doar, atît cît Marini să aibă timp să-și schimbe direcția și să se scufunde ca să-l apuce de păr pe omul ce lupta să se agațe de el și care înghițea cu lăcomie aerul pe care Marini îl lăsa să-l respire, fără a se apropia prea mult. Tîrîndu-l încet, îl aduse pe mal, luă în brațe corpul îmbrăcat în alb, și după ce-l întinse pe nisip, privi fața plină de spumă, pe care moartea se instalase deja, sîngele ce curgea dintr-o rană enormă la gît. La ce putea servi respirația artificială dacă la fiecare nouă convulsie rana părea să se deschidă tot mai tare, asemeni unei guri respingătoare care-l chema pe Marini, îl smulgea din mărunta fericire a celor cîteva ore trăite pe insulă, îl striga, bolborosind ceva ce el nu era în stare să audă. Alergau în goană copiii lui Klaios și ceva mai în spate veneau și femeile. Cînd sosi

Klaios, băieții inconjurară trupul întins pe nisip, fără să înțeleagă cum cel înecat mai fusese în stare să înoate spre mal și să se tîrască, în timp ce pierdea atîta sînge. „Închide-i ochii", îl rugă plîngînd o femeie. Klaios se uită spre mare, căutînd vreun alt supraviețuitor. Dar, ca întotdeauna, erau singuri pe insulă, iar cadavrul cu ochii deschiși era singurul lucru nou între ei și mare.

INSTRUCȚIUNI PENTRU JOHN HOWELL

Lui Peter Brook

Cînd se va gîndi mai tirziu — pe stradă, într-un tren ce traversează cîmpia — toate acestea i se vor părea absurde, dar un teatru nu este altceva decît un pact cu absurdul, un exercițiu eficace și luxos. Lui Rice, care se plictisea într-o Londră autumnală de sfîrșit de săptămînă și care intrase la Aldwych fără a privi prea atent afișul, primul act al piesei i s-a părut mai degrabă mediocru ; absurdul începu însă în pauză, cînd bărbatul în gri s-a apropiat de fotoliul său și l-a invitat politicos, cu o voce abia auzită, să-l însoțească în culise. Nu fu prea surprins, gîndindu-se că direcția teatrului făcea probabil o anchetă, vreo vagă investigație în scopuri publicitare. „Dacă vreți părerea mea, spuse Rice, primul act mi se pare slab, și felul cum cade lumina, de exemplu...“ Bărbatul în gri consimți cu amabilitate, dar mîna lui continua să indice spre o ieșire laterală, și Rice înțelese că trebuia să se ridice și să-l însoțească fără să se lase rugat. „Aș fi preferat să beau un ceai“, se gîndea în timp ce cobora cele cîteva trepte care dădeau într-un coridor lateral și se lăsa condus, pe jumătate distrat, pe jumătate plictisit. Aproape imediat ajunse în fața unui cadru ce reprezenta o bibliotecă burgheză ;

doi bărbați care păreau că se plictisesc, îl salutară ca și cum vizita lui ar fi fost prevăzută și chiar scontată. „Firește că dumneavoastră sînteți cel mai potrivit", spuse cel mai înalt dintre cei doi. Celălalt dădu din cap, fără să scoată nici un cuvînt.

„N-avem prea mult timp la dispoziție, zise bărbatul cel înalt, dar voi încerca să vă explic rolul în două cuvinte." Vorbea mecanic, de parcă ar fi făcut abstracție de prezența reală a lui Rice și s-ar fi limitat la îndeplinirea unei sarcini monotone. „Nu înțeleg", vorbi Rice, dîndu-se un pas înapoi. „Așa mai merge, spuse bărbatul cel înalt. În astfel de cazuri, analiza este mai degrabă dezavantajoasă ; o să vedeți că, după ce vă veți obișnui cu reflectoarele, o să începeți să vă distrați. Primul act îl cunoașteți ; știu, nu v-a plăcut. Abia de acum încolo piesa poate deveni mai bună. Depinde, bineînțeles." „Măcar să devină mai bună, zise Rice, care credea că nu înțelesese bine despre ce-i vorba, în tot cazul, acum cred că trebuie să mă întorc în sală." Pentru că mai făcuse un pas înapoi, nu-l surprinse prea mult ușoara rezistență întîmpinată din partea bărbatului în gri, care-i șoptea o scuză, fără să se îndepărteze. „S-ar părea că nu ne înțelegem, spuse bărbatul cel înalt, și e păcat, fiindcă mai sînt doar patru minute pînă începe actul doi. Vă rog să mă ascultați cu atenție. Dumneavoastră sînteți Howell, soțul Evei. Ați văzut pînă acum că Eva îl înșeală pe Howell cu Michael, si Howell și-a dat probabil seama, dar preferă să tacă, din motive pe care nu le cunoaștem încă. Nu vă mișcați, vă rog, este pur și simplu o perucă." Avertizarea părea însă inutilă, căci bărbatul în gri împreună cu cel tăcut îl apucaseră deja de brațe, iar o fată înaltă și slabă, care-și făcuse brusc apariția, îi fixa ceva pe cap. „Cred că nu vreți să încep să

strig și să provoc scandal în teatru", spuse Rice, încercînd să-și stăpînească tremurul din glas. Bărbatul cel înalt ridică din umeri. „Nu veți face una ca asta, vorbi el, obosit. Ar fi atît de lipsit de eleganță... Nu, sînt sigur că nu veți face una ca asta. La urma urmei, peruca vă vine perfect, sînteți tipul căruia îi stă bine cu păr roșcat." Știind că nu trebuia s-o spună, Rice zise totuși : „Dar eu nu sînt actor." Toți, chiar și fata, surîseră, încurajîndu-l. „Tocmai de asta, spuse bărbatul cel înalt. Dumneavoastră vă dați foarte bine seama de diferență. Nu sînteți un actor, sînteți Howell. Cînd o să apăreți pe scenă, Eva se va afla în salon, scriindu-i lui Michael o scrisoare. Vă veți preface că nu observați că ea ascunde scrisoarea și că e foarte tulburată. Din acest moment, faceți ce doriți. Ochelarii. Ruth." „Să fac ce vreau ?", întrebă Rice, încercînd zadarnic să-și elibereze brațele, în timp ce Ruth îi potrivea niște ochelari cu ramă de baga. „Da, despre asta e vorba", spuse fără chef bărbatul înalt, și lui Rice îi trecu prin cap că era sătul să tot repete aceleași lucruri în fiecare seară. Se auzea clopoțelul chemînd publicul, și Rice reuși să distingă mișcările mașinistilor pe scenă, cîteva schimbări de lumini ; Ruth dispăruse fără urmă. Simți o indignare mai degrabă amară decît violentă, care într-un fel anume părea să nu-și aibă rostul. „Asta-i o farsă stupidă, spuse, încercînd să se eschiveze, și vă previn că..." „Îmi pare rău, șopti bărbatul cel înalt. Sincer să fiu, aveam o altă părere despre dumneavoastră. Dar dacă o luați așa..." Nu era tocmai o amenințare, cu toate că cei trei bărbați îl înconjuraseră într-un anumit fel, care îl obliga fie la supunere, fie la luptă deschisă ; lui Rice i se păru că oricare din ele ar fi fost pe cît de absurdă, pe atît de falsă. „Intră Howell acum," zise

bărbatul cel înalt, indicîndu-i culoarul îngust din culise. „Odată ajuns acolo, faceți ce doriți, noi am regreta însă tare mult, dacă...". O spunea cu amabilitate, fără să tulbure liniștea ce se lăsase brusc în sală ; cortina se ridică cu un foșnet de catifea, și fură învăluiți în atmosfera ușor încărcată. „Poate vă mai gîndiți, totuși, adăugă obosit bărbatul înalt. Duceți-vă acum." Însoțindu-l fără să-l îmbrîncească, cei trei îl împinseră spre scenă. O lumină violetă îl orbi pe Rice ; în față îi apăru un spațiu infinit, iar în stînga ghici că se afla uriașa cavernă, ceva ca o gigantică respirație stăpînită ; ceva care, la urma urmei, era adevărata lume unde treptat-treptat, începeau să se decupeze plastroanele albe și probabil pălăriile sau pieptănăturile înalte. Făcu un pas sau doi, simțind cum picioarele nu-l ascultă, și era gata să se întoarcă și s-o ia la fugă cînd Eva, ridicîndu-se grăbită, îi veni în întîmpinare cu mîna întinsă ce părea că plutește în lumina violetă, în prelungirea brațului nespus de alb și de lung. Mîna-i era înghețată, și Rice avu impresia că se strîngea puțin într-a lui. Lăsîndu-se condus spre mijlocul scenei, ascultă confuz explicațiile Evei despre durerea ei de cap, preferința ei pentru penumbră și liniștea din bibliotecă, așteptînd-o să tacă spre a înainta și el în avanscenă ca să spună, în două cuvinte, că totul este o înșelăciune. Dar Eva părea că așteaptă ca el să se așeze pe sofaua de un gust la fel de îndoielnic ca și subiectul și decorurile piesei, iar Rice înțelese că era imposibil, aproape grotesc, dacă continua să stea în picioare în vreme ce ea, întinzîndu-i încă o dată mîna, repeta invitația cu un surîs obosit. De pe sofa distinse mai bine primele rînduri de la parter, despărțite de scenă doar prin lumina care din violet se transformase într-un galben-portocaliu, dar, în mod curios,

lui Rice îi fu ușor să se întoarcă spre Eva și să-i susțină privirea care, într-un fel inexplicabil, îl mai lega încă de această farsă, amînînd încă o clipă unica decizie posibilă pentru a nu cădea pradă nebuniei și prefăcătoriei. „Serile sînt interminabile în toamna asta", spusese Eva, căutînd o cutie de metal rătăcită printre cărțile și hîrtiile de pe măsuța joasă, și oferindu-i o țigară. Cu un gest mecanic, Rice își scoase bricheta, simțindu-se din ce în ce mai ridicol cu peruca și cu ochelarii ; dar gestul banal de a aprinde țigările și de a trage primele fumuri era ca un răgaz, ce-i permitea să se așeze mai comod, slăbind insuportabila tensiune a corpului care se știa privit de reci constelații invizibile. Auzea răspunsurile sale la întrebările Evei, cuvintele păreau să se construiască unele după altele cu un minim de efort, fără ca vreunul din ei să spună ceva concret ; un dialog de cărți de joc în care Eva înălța zidurile fragilului edificiu și Rice intercala fără efort propriile lui cărți, și castelul se ridica în lumina portocalie, terminîndu-se în cele din urmă cu o explicație confuză ce includea și numele lui Michael („Ați văzut pînă acum că Eva îl înșeală pe Howell cu Michael"). Și multe alte nume și alte locuri, un ceai la care fusese mama lui Michael (sau era vorba de mama Evei ?). Și cu o îngrijorată justificare, aproape înlăcrimată, cu o mișcare de neliniștită speranță, Eva se aplecă spre Rice, ca și cum ar fi vrut să-l îmbrățișeze sau ca și cum ar fi așteptat ca el s-o ia în brațe, și exact după ultimul cuvînt rostit cu o voce foarte clară, îi șopti la ureche lui Rice : „Nu-i lăsa să mă omoare", și brusc reveni la vocea ei profesională, ca să se plîngă că e singură și abandonată. Se auzeau bătăi la ușa din fund și Eva își mușcă buzele, de parcă voia să mai adauge ceva (așa i se păru lui Rice, destul de tul-

burat însă, ca să poată reacționa la timp), și se ridică în picioare pentru a-i ura bun venit lui Michael, ce sosea cu surisul său infatuat, pe care-l arborase într-un mod atît de insuportabil în primul act. O damă îmbrăcată în roșu, un bătrîn : scena se umplu deodată de oameni care schimbau între ei saluturi, flori și noutăți. Rice strînse mîinile care i se întindeau și se așeză cît putu de repede pe sofa, aprinzîndu-și altă țigară ; părea acum că acțiunea se putea desfășura făcînd abstracție de prezența lui, iar publicul primea cu soapte de mulțumire jocurile de cuvinte ale lui Michael și ale adevăraților actori, în timp ce Eva se ocupa de ceai și dădea instrucțiuni servitorului. Poate că venise timpul să se apropie de marginea scenei, să lase să-i cadă țigara și s-o strivească apoi cu piciorul, fiind cazul să anunțe : „Stimați spectatori...". Dar poate ar fi mai elegant *(Nu-i lăsa să mă omoare)* să aștepte căderea cortinei și atunci, înaintînd cu reprezicțiune, să scoată la iveală înșelăciunea. Era ca o ceremonie la care nu era greu să asiști : în așteptarea momentului prielnic, Rice intră în conversație cu bătrînul domn, acceptă ceașca de ceai pe care Eva i-o oferea fără să-l privească în față, de parcă s-ar fi simțit observată de Michael și de dama în roșu. Totul era să reziste, să fie mai puternic decît complotul nerusinat ce-și propunea să-l transforme într-o paiață. Îi era deja ușor să observe că frazele adresate lui (uneori de Michael, alteori de dama în roșu, dar foarte rar de Eva, acum) conțineau implicit și răspunsul pe care-l așteptau ceilalți, că paiața va răspunde așa cum trebuie, că piesa putea continua. Rice se gîndi că, dacă ar fi avut ceva mai mult timp pentru a deveni stăpîn pe situație, l-ar fi distrat să răspundă în doi peri și să-i pună-n dificultate pe actori ; dar nu i s-ar ierta una ca asta ; falsa lui libertate de acțiune

nu-i mai permitea altceva decît să se revolte, să facă scandal. *Nu-i lăsa să mă omoare,* spusese Eva, într-un fel tot atît de absurd ca tot ce se întîmpla, și Rice simțea în continuare că era mai bine să aștepte. Cortina se lăsă la o replică sentențioasă și plină de amărăciune a damei în roșu, și actorii îi apărură lui Rice ca niște figuri care, dintr-o dată, coborau o treaptă invizibilă : micșorați, indiferenți (Michael ridica din umeri, întorcînd spatele și îndreptîndu-se spre fundul scenei), părăseau scena fără să-și arunce măcar o privire unul altuia, dar Rice observă că Eva întorcea capul spre el, în timp ce dama în roșu și bătrînul o conduceau amabili spre culisele din partea dreaptă. Se gîndi s-o urmeze, avu vaga speranță că într-o cabină ar putea sta singuri de vorbă. „Excelent, spuse bărbatul cel înalt, bătîndu-l pe umăr. Foarte bine, ați jucat într-adevăr foarte bine.“ Arăta spre cortină, prin care străbăteau ultimele aplauze. „Le-a plăcut cu adevărat. Să mergem să bem ceva.“ Ceilalți doi bărbați stăteau la oarecare distanță, surîzînd cu amabilitate, și Rice renunță s-o mai urmeze pe Eva. Bărbatul cel înalt deschise o ușă la capătul primului coridor și intrară într-o mică încăpere unde se aflau cîteva fotolii vechi, un dulap, o sticlă de whisky începută și niste pahare frumoase de cristal. „Ați jucat foarte bine“, insistă bărbatul cel înalt, pe cînd se așezau toți trei în jurul lui Rice. „Cu puțină gheață, nu-i așa ? Firește, oricine ar avea gîtul uscat.“ Bărbatul în gri nu așteptă ca Rice să-l refuze și-i întinse un pahar aproape plin. „Actul trei este mai greu, dar e cel mai amuzant pentru Howell, spuse bărbatul cel înalt. Acum ați văzut cum îți descoperi pasiunea pentru jocul de teatru.“ Începu să-i explice acțiunea piesei abil și fără șovăială. „Într-un fel, singur ați complicat lucrurile,

spuse. Niciodată nu mi-aș fi putut imagina că veți fi atît de nepăsător față de soție ; eu aș fi reacționat altfel." „Cum ?", întrebă sec Rice. „Nu se pun asemenea întrebări, dragul meu. Părerea mea v-ar putea schimba propriile decizii, dacă mă gîndesc că aveți în minte un plan pe care vreți să-l urmați. Sau nu-i așa ?" Și cum Rice tăcea, adăugă : „Și spun asta tocmai pentru că nu trebuie să aveți planuri preconcepute. Sîntem destul de mulțumiți cu toții ca să riscăm să stricăm restul." Rice luă o înghițitură bună de whisky. „Și cu toate astea, în actul doi mi-ați spus că pot să fac ce vreau", observă el. Bărbatul în gri începu să rîdă, dar bărbatul cel înalt îl privi și celălalt se scuză cu un gest rapid. „Există o limită în aventură sau în întîmplare, zise bărbatul cel înalt. De acum înainte, vă rog să țineți cont de ceea ce vă voi indica, se înțelege că vă las toată libertatea în detalii." Deschizînd mîna dreaptă cu palma în sus, o privi atent în vreme ce arătătorul celeilalte se sprijinea într-un gest nervos pe ea. Între două înghițituri (îi umpluseră iar paharul) Rice ascultă instrucțiunile pentru John Howell. Ajutat de alcool și de ceva ca un fel de întoarcere în sine care-l umplea de o mînie surdă, înțelese fără efort sensul instrucțiunilor, pregătirea intrigii care avea să ajungă la punctul culminant în ultimul act. „Sper că e clar", vorbi bărbatul cel înalt, făcînd o mișcare circulară cu degetul pe palmă. „E foarte clar, zise Rice ridicîndu-se, dar aș vrea să știu dacă în actul patru...". „Să evităm confuziile, dragul meu, spuse bărbatul cel înalt. În pauza următoare vom reveni asupra subiectului piesei, dar acum vă sugerez să vă concentrați în exclusivitate asupra actului trei. Ah, costumul de stradă. Vă rog." Rice simți că bărbatul tăcut îi descheia haina ; bărbatul în gri scoase din dulap un

costum din stofă și niște mănuși ; cu gesturi automate, Rice își schimbă îmbrăcămintea sub privirile aprobatoare ale celor trei. Bărbatul cel înalt deschisese ușa și aștepta ; de departe se auzea clopoțelul. „Blestemata asta de perucă mă încălzește îngrozitor", gîndi Rice, terminîndu-și whisky-ul dintr-o înghițitură. Aproape numaidecît se trezi în alte culise, fără să opună rezistență unei mîini care-i apăsa cu amabilitate cotul. „Nu încă, spuse bărbatul cel înalt, din spate. Amintiți-vă că e răcoare în parc. Poate dacă v-ați ridica gulerul de la haină... Să mergem, e rîndul dumneavoastră." Ridicîndu-se de pe o bancă aflată în capătul unei alei, Michael îi ieși în întîmpinare, salutîndu-l cu o glumă. Trebuia să-i răspundă apatic și să discute despre cît de frumoasă este toamna în Regent's Park, pînă la sosirea Evei și a doamnei în roșu, care hrăneau lebedele. Pentru prima oară — și el însuși era aproape tot atît de surprins ca și ceilalți — Rice făcu o aluzie pe care publicul păru s-o aprecieze și care-l obligă pe Michael să dea înapoi și să folosească metodele cele mai la îndemînă în profesiunea sa pentru a găsi o soluție ; întorcîndu-i brusc spatele în timp ce-și aprindea o țigară, ca și cum ar fi vrut să se apere de vînt, Rice privi pe deasupra ochelarilor și-i văzu pe cei trei bărbați în culise, văzu brațul bărbatului înalt într-un gest amenințător. Rîse printre dinți (trebuie să fi fost puțin băut, și pe deasupra se și amuza ; brațul care se agita îl amuza extraordinar) înainte să se întoarcă și să-și sprijine o mînă pe umărul lui Michael. „În parcuri vezi lucruri amuzante, spuse Rice. Realmente nu pricep cum poți să-ți pierzi vremea cu lebede sau cu amante cînd te afli într-un parc londonez." Publicul rîse mai mult decît Michael, preocupat peste măsură de sosirea Evei și a damei în roșu. Fără să

șovăie, Rice merse împotriva curentului, încălcînd treptat instrucțiunile primite, într-o luptă feroce și absurdă împotriva actorilor extrem de abili, care se străduiau să-l facă să se întoarcă la rolul său și uneori chiar reușeau, dar el le scăpa din nou pentru a o ajuta într-un fel pe Eva, fără să știe prea bine de ce o face, însă își spunea (și-l pufnea rîsul, probabil din cauza whisky-ului) că tot ce va schimba el în clipa aceea va modifica inevitabil ultimul act *(Nu-i lăsa să mă omoare)*. Și ceilalți își dăduseră seama de intenția sa, căci era suficient să privească pe deasupra ochelarilor spre culisele din stînga ca să vadă gesturile pline de mînie ale bărbatului cel înalt; pe scenă și în afara ei luptau împotriva lui și a Evei, interveneau între ei ca să nu-i lase să comunice, ca ea să nu-i poată spune nici un cuvînt, și acum iată-l venind pe bătrînul domn, urmat de un șofer cu o înfățișare sinistră, și era ca o clipă de destindere (Rice își amintea instrucțiunile: o pauză, apoi conversația despre cumpărarea de acțiuni, după care venea fraza revelatoare a damei în roșu, și cortina) și în acest răstimp, cînd Michael și femeia în roșu erau obligați să se îndepărteze, pentru ca bătrînul să vorbească cu Eva și Howell despre mașinăriile de la Bursă (într-adevăr nu lipsea nimic în piesa asta), plăcerea de a mai strica puțin acțiunea îl umplu pe Rice de un sentiment asemănător cu fericirea. Cu un gest din care reieșea clar profundul dispreț pe care i-l inspirau speculațiile primejdioase, luă brațul Evei, eliberîndu-se de prezența înfuriatului domn, și începu să se plimbe cu ea, fără să fie atent la mulțimea de cuvinte ingenioase rostite în spatele lui, cuvinte care nu-l priveau cîtuși de puțin, inventate în exclusivitate pentru public, și o ascultă în schimb pe Eva, simțind doar o secundă suflarea ei caldă pe obraz, șoptindu-i abia

auzit cu adevărata ei voce : „Rămîi cu mine pînă la sfîrșit" ; întrerupîndu-se cu o mișcare instinctivă, din obișnuința de a-i răspunde damei în roșu, care-l trase deoparte pe Howell ca să-i arunce în față cuvintele revelatoare. Fără pauză, fără minimum de răgaz de care ar fi avut nevoie pentru a schimba finalul piesei, anunțat prin aceste cuvinte, Rice văzu lăsîndu-se cortina. „Imbecilule", spuse dama în roșu. „Pleacă, Flora", porunci bărbatul cel înalt, lipit de Rice, care surîdea satisfăcut. „Imbecilule", repetă dama în roșu și o luă de braț pe Eva, ce stătea cu capul în jos și părea absentă. Rice, care se simțea pe deplin fericit, fu îmbrîncit în culise. „Imbecilule", zise la rîndul lui bărbatul cel înalt. Îl lovi aproape brutal în cap, dar Rice își scoase ochelarii și-i întinse bărbatului înalt. „N-a fost rău whisky-ul, spuse. Dacă vreți să-mi dați instrucțiunile pentru ultimul act..." O altă lovitură fu cît pe ce să-l doboare la pămînt și cînd reuși să se îndrepte, cu o ușoară senzație de greață, începură să-l îmbrîncească spre o galerie prost luminată ; bărbatul cel înalt dispăruse, iar ceilalți doi se înghesuiau în el, obligîndu-l să înainteze presat de trupurile lor. Ajunseră în dreptul unei uși cu o lampă mică portocalie deasupra. „Schimbă-te", zise bărbatul în gri, dîndu-i înapoi hainele. Fără să-l lase să se îmbrace bine, deschiseră ușa cu o lovitură de picior ; dintr-un brînci, ajunse împleticindu-se pe trotuar, în frigul unei fundături cu miros de gunoi. „Nenorociților, o să fac o pneumonie", gîndi Rice, băgîndu-și mîinile în buzunare. Se vedeau lumini departe, în capătul străzii, acolo unde începea zgomotul traficului. La primul colț (nu-i luaseră nici banii, nici actele), Rice recunoscu intrarea teatrului. Cum nimic nu-l putea împiedica să asiste din fotoliul său la ultimul act, pătrunse în căldura foaierului, în fumul și pă-

lăvrăgeala oamenilor de la bar ; mai avea vreme să bea un whisky, dar simțea că e incapabil să se mai gîndească la ceva. Cu puțin înainte de ridicarea cortinei reuși să se întrebe cine va juca rolul lui Howell în ultimul act, și dacă vreun alt biet nefericit va cunoaște amabilitățile și amenințările și va purta aceiași ochelari ; dar pesemne că gluma se termina la fel în fiecare seară, căci îl recunoscu îndată pe actorul din primul act care citea o scrisoare în biroul său și i-o înmîna apoi unei Eve palide, îmbrăcată în gri. „E scandalos, comentă Rice, întorcîndu-se spre spectatorul din stînga. Cum e posibil să schimbe actorul la mijlocul piesei ?“ Spectatorul suspină, obosit. „Nu mai înțelegi nimic din autorii ăștia tineri, răspunse. Totul e simbolic, presupun.“ De la parter, Rice savura răutăcios numărul spectatorilor care nu păreau să accepte cu atîta ușurință ca vecinul său schimbările fizice ale lui Howell ; și cu toate astea, iluzia teatrală puse stăpînire pe ei aproape deîndată, actorul era excelent și acțiunea se desfășura cu atîta ușurință, încît îl surprinse chiar și pe Rice, cufundat într-o plăcută indiferență. Scrisoarea era de la Michael, care-și anunța plecarea din Anglia ; Eva o citi și i-o înapoie în tăcere ; o auzeai plîngînd încetișor. *Rămîi cu mine pînă la sfîrșit*, spusese Eva. *Nu-i lăsa să mă omoare*, spusese absurd Eva. Aflîndu-se în siguranță, la locul său de la parter, Rice nu putea concepe că se putea întîmpla ceva în scenariul ăsta de doi bani ; totul fusese o continuă mascaradă, o oră interminabilă cu peruci și copaci pictați. Nelipsita damă în roșu își făcu firesc apariția, deranjînd liniștea melancolică a biroului unde iertarea și poate dragostea lui Howell se făceau simțite din tăcerea sa, din modul aproape distrat în care rupea scrisoarea și o arunca în foc. Părea inevitabil ca dama în roșu să insinueze că plecarea lui Michael era o stratagemă, iar Howell

să-şi arate dispreţul, care nu-l va împiedica totuşi să facă o invitaţie politicoasă la ceai. Pe Rice îl amuză oarecum intrarea servitorului cu tava ; ceaiul era parcă unul din mijloacele cele mai folosite în comedie ; dar felul cum dama în roşu folosea sticluţa, în vreme ce, într-un mod cu totul inexplicabil, în biroul avocatului londonez se făcea întuneric, îl duse cu gîndul la o melodramă romantică. Sună telefonul şi Howell ridică receptorul şi ascultă cu atenţie (era previzibilă scăderea acţiunilor la Bursă sau orice altă criză necesară pentru deznodămînt) ; ceştile trecură din mînă în mînă, cu surîsuri cuviincioase, cu tonul acela bonom de dinaintea catastrofelor. Lui Rice i se păru aproape deplasat gestul lui Howell în clipa cînd Eva îşi apropia buzele de ceaşcă, mişcarea lui bruscă şi ceaiul vărsat pe rochia ei gri. Eva stătea nemişcată, aproape ridicolă ; în această neaşteptată oprire a gesturilor (Rice se ridicase fără să ştie de ce, şi cineva vocifera nerăbdător în spatele său), exclamaţia scandalizată a damei în roşu acoperi trosnetul abia auzit, mîna lui Howell se ridica pentru a anunţa ceva, şi Eva întoarse capul privind publicul de parcă nu-i venea să creadă, apoi alunecă într-o parte, pînă rămase aproape întinsă pe sofa, într-o lentă reluare a loviturii primită, aparent, de Howell, şi fuga neaşteptată a acestuia spre culisele din dreapta, şi Rice care nu mai apucă să-l vadă fugind, fiindcă şi el începuse să alerge prin holul central, fără ca vreun alt spectator să se fi mişcat de la locul său. Coborînd în goană scările, avu inspiraţia să dea bonul la garderobă ca să-şi recupereze pardesiul ; cînd ajunse la uşă auzi primele zgomote care anunţau sfîrşitul piesei, aplauze şi voci în sală ; cineva din teatru fugea pe scări în sus. Alergă pînă spre Kean Street şi, trecînd pe lîngă fundătura laterală, i se păru că vede o siluetă nedesluşită ce înainta

lipită de perete ; ușa prin care îl azvîrliseră pe el era întredeschisă, Rice nu apucase încă să-și definitiveze aceste imagini, cînd se trezi alergînd pe strada luminată și în loc să se îndepărteze de zona teatrului, coborî încă o dată pe Kingsway, intuind că nimănui nu i-ar fi trecut prin minte să-l caute în apropierea teatrului. Pătrunse în Strand (își ridicase gulerul de la pardesiu și mergea repede, cu mîinile în buzunare) pînă se pierdu, simțind o ușurare pe care nu și-o putea explica singur, în zona străduțelor ce se înfundau din Chancery Lane. Sprijinindu-se de un zid (gîfîia puțin și simțea cum sudoarea îi lipește cămașa de piele), își aprinse o țigară și pentru prima oară se întrebă, folosind toate cuvintele necesare, de ce fugea. Pașii ce se apropiau se amestecară între el și răspunsul pe care-l căuta ; în timp ce alerga, se gîndi că, dacă izbutea să treacă peste fluviu (se afla deja lîngă podul din Blackfriars), se va simți la adăpost. Se ascunse între colonade, departe de felinarul care lumina ieșirea spre Watergate. Ceva îi arse gura ; aruncă repede mucul de țigară de care uitase, și-și simți buzele sfîșiate. În liniștea ce-l învăluia, încercă să-și repete întrebările la care nu găsise răspuns, dar, ca o ironie a soartei, nu scăpa de obsesia că va fi la adăpost numai dacă va izbuti să traverseze fluviul. Era un gînd absurd, pașii puteau să-l urmărească și pe pod, pe orice străduță de pe malul celălalt ; și cu toate astea alese podul, alergă în direcția vîntului ce-l ajută să lase în urmă fluviul și să se piardă într-un labirint pe care nu-l cunoștea, pînă ajunse într-o zonă prost luminată ; a treia oprire în noapte pe-o străduță strîmtă și înfundată îl aduse, în sfîrșit, în fața singurei întrebări importante, și Rice înțelese că-i era imposibil să găsească răspunsul. *Nu-i lăsa să mă omoare,* spusese Eva, iar el făcuse tot ce putuse, neîndemînatic și mizerabil, și totuși o omorî-

seră, cel puțin în piesă o omorîseră, și el trebuia să fugă pentru că piesa nu se putea termina așa, nu se putea ca ceașca de ceai să se răstoarne inofensiv pe rochia Evei și totuși Eva să alunece și să rămînă nemișcată pe sofa ; intervenise ceva, fără ca el să fie acolo ca să împiedice lucrul acela, *rămîi cu mine pînă la sfîrșit,* îl implorase Eva, dar îl izgoniseră din teatru, îl îndepărtaseră de acel ceva care trebuia să se întîmple și el, instalat stupid pe locul său de la parter, privise fără să înțeleagă sau înțelegînd ce se întîmplă dintr-o altă zonă a propriului său eu, unde se afla teama și fuga, iar acum, lipicioasă precum sudoarea ce i se prelingea pe pîntece, simțea scîrba pentru propria persoană. „Dar eu n-am nici un amestec, gîndi. Și nu s-a întîmplat nimic ; e imposibil ca asemenea lucruri să se întîmple.“ Repetă sîrguincios ca pentru sine : nu puteau să vină să-l caute, să-i propună un asemenea lucru lipsit de noimă, să-l amenințe cu amabilitate ; pașii ce se apropiau erau probabil ai unui vagabond oarecare, niște pași fără nume. Bărbatul roșcat care se opri lîngă el, aproape fără să-l privească, și care-și scoase ochelarii cu un gest nervos, ca apoi să și-i pună la loc după ce-i șterse pe reverul hainei, era pur și simplu cineva care semăna cu Howell și care vărsase ceașca de ceai pe rochia Evei. „Scoate-ți peruca asta, zise Rice, te vor recunoaște oriunde.“ „Nu este o perucă“, răspunse Howell (se numea Smith sau Rogers, nici nu-și mai amintea numele lui din program). „Ce prost sînt“, spuse Rice. Ar fi trebuit să-și dea seama că aveau pregătită o imitație fidelă după părul lui Howell și ochelari identici cu ai lui. „Dumneata ai făcut tot ce-ai putut, zise Rice, eram în sală și am văzut prea bine ; toată lumea va fi de partea ta.“ Howell tremura, sprijinit de zid. „Nu despre asta e vorba, vorbi. Ce mai contează, dacă pînă la urmă au reu-

șit.“ Rice puse capul în pămînt ; se simțea groaznic de obosit. „Și eu am încercat s-o salvez, spuse, dar nu m-au lăsat să continui.“ Howell îl privi înciudat. „Întotdeauna se întîmplă la fel, zise, ca pentru sine. E tipic pentru amatori, își imaginează că pot s-o facă mai bine decît ceilalți, și pînă la urmă tot degeaba.“ Își ridică gulerul de la haină și-și puse mîinile în buzunare. Rice ar fi vrut să-l întrebe : „De ce se întîmplă întotdeauna la fel ? Și dacă-i așa, de ce fugim ?“ Cineva fluieră pe străduță, căutîndu-i. Alergară un timp împreună, pînă ajunseră într-un colț unde mirosea a petrol, a apă stătută. Se odihniră o clipă în spatele unor baloturi ; Howell gîfîia ca un cîine și lui Rice i se puse un cîrcel la un picior. Și-l masă, sprijinit de baloturi, menținîndu-se cu greutate într-un singur picior. „Dar poate nu-i atît de grav, șopti el. Spuneai că întotdeauna se întîmplă la fel.“ Howell îi puse o mînă la gură ; se auzeau alternativ două fluierături. „Fiecare pe cont propriu, zise Howell. Poate unul din noi reușește să scape.“ Rice înțelese că avea dreptate, dar mai întîi ar fi vrut ca Howell să-i dea un răspuns. Îl apucă de un braț, atrăgîndu-l spre el cu toată forța. „Nu mă lăsa să plec așa, îl imploră el. Nu pot să fug mereu, fără să știu de ce.“ Simți mirosul de catran al baloturilor, mîna sa rămasă inertă în aer. Niște pași care se îndepărtau : Rice se ghemui, luîndu-și avînt și porni în direcție opusă. La lumina unui felinar văzu un nume oarecare : Rose Alley. Ceva mai încolo se afla fluviul, un pod. Nu lipseau nici poduri, nici străzi pe unde să fugă.

TOATE FOCURILE, FOCUL

Așa va fi într-o bună zi statuia sa, gîndește ironic proconsulul în timp ce ridică brațul, fixîndu-l într-un gest de salut împietrit în ovațiile unui public pe care două ore de circ și de căldură nu l-au ostenit. A sosit momentul surprizei promise ; proconsulul coboară brațul, își privește soția care-i răspunde cu surîsul inexpresiv al ceremoniilor. Irene nu știe ce va urma, dar îi e totuna, chiar și ceva neașteptat poate deveni obișnuință pentru ea, care a învățat să-i suporte proconsulului capriciile de stăpîn, cu acea indiferență atît de detestată de el. Fără să se întoarcă măcar spre arenă, își spunea că zarurile fuseseră desigur aruncate și că urmarea avea să fie crudă și monotonă. Licas viticultorul și nevasta lui, Urania, sînt primii care strigă un nume pe care mulțimea îl preia și-l repetă. „Ți-am rezervat această surpriză, spune proconsulul. Am fost asigurat că apreciezi stilul acestui gladiator." Cu un surîs studiat, Irene înclină capul în semn de mulțumire. „Pentru că ne faci onoarea să ne însoțești, cu toate că jocurile te dezgustă, adăugă proconsulul, e de datoria mea să încerc să-ți ofer ceea ce te încîntă îndeosebi." „Ești sarea lumii ! aclamă Licas. Faci să coboare însăși umbra planetei Marte peste sărmana

noastră arenă de provincie!" „Și n-ai văzut încă decît jumătate", spune proconsulul, înmuindu-și buzele într-o cupă cu vin pe care i-o oferă apoi soției sale. Irene ia o înghițitură bună din băutura al cărei parfum fin pare să mai îndepărteze ceva din persistentul miros de sînge și bălegar. În liniștea așteptării ce s-a lăsat brusc, tăindu-i răsuflarea cu o precizie implacabilă, Marco înaintează spre centrul arenei ; spada sa scurtă strălucește în soare, acolo unde vechea copertină lasă să treacă o rază piezișă de soare, iar scutul de bronz îi atîrnă neglijent în mîna stîngă. „Nu-l vei pune să-l înfrunte pe învingătorul din Smirnio?", întreabă excitat Licas. „Mai mult de-atît, spune proconsulul. Aș vrea ca provincia ta să-și amintească de mine prin aceste jocuri, și ca soția mea să înceteze odată pentru totdeauna să se mai plictisească." Urania și Licas aplaudă, așteptînd răspunsul Irenei, dar ea înapoiază în tăcere cupa sclavului, cu totul străină la strigătele ce salută sosirea celui de-al doilea gladiator. Nemișcat, Marco pare și el indiferent la ovațiile primite de adversarul său ; cu vîrful spadei își atinge ușor armura aurită ce-i acoperă picioarele.

„Alo", spune Roland Renoir, alegîndu-și o țigară, ca o continuare inevitabilă a gestului de ridicare a receptorului. La telefon se aud mai multe convorbiri, cineva dictează niște cifre, și brusc tăcerea instalată la celălalt capăt al firului devine pentru simțuri și mai apăsătoare decît întunericul. „Alo", repetă Roland, sprijinind țigara pe marginea scrumierei și căutînd chibriturile în buzunarul de la halat. „Sînt eu", spune vocea Jeannei. Roland întredeschide ochii, obosit, și se întinde într-o poziție mai comodă. „Sînt eu", repetă inutil Jeanne. Și cum Roland nu răspunde, adăugă : „Sonia tocmai a plecat."

Obligația sa este să privească loja imperială, să salute ca întotdeauna. Știe că trebuie să facă toate astea și că o va vedea pe soția proconsulului și pe proconsul, și poate femeia îi va surîde, ca la ultimele jocuri. Nu-i nevoie să gîndească, aproape că nici nu știe să gîndească, dar instinctul îi spune că această arenă este proastă, o arenă ca un enorm ochi de bronz pe nisipul căreia greblele și frunzele de palmier și-au desenat cărările concentrice întunecate de vreo urmă lăsată de luptele precedente. Noaptea trecută a visat un pește, s-a visat pe un drum pustiu între coloane prăbușite ; în timp ce se înarma, cineva i-a șoptit că proconsulul nu-l va plăti în monede de aur. Marco nu s-a sfiit să-l întrebe de unde știe, și celălalt a început să rîdă răutăcios înainte de a se îndepărta, fără a-i întoarce însă spatele ; un al treilea i-a spus apoi că era un frate de-al gladiatorului ucis de el în Massilia, dar era deja împins spre galerie, spre strigătele de afară. Căldura este insuportabilă, îl apasă coiful care reflectă razele soarelui pe cupolă și pe trepte. Din nou, coloane prăbușite ; vise fără un înțeles prea clar, cu căderi în uitare, în clipele cînd ar fi putut înțelege. Și cel care îl înarma i-a spus că proconsulul nu-l va plăti în monede de aur ; poate că soția proconsulului nu-i va surîde în seara aceasta. Strigătele îl lasă indiferent fiindcă acum este aplaudat celălalt, mai puțin decît l-au aplaudat pe el o clipă mai înainte, dar printre aplauze răzbat și strigăte de uimire, iar Marco ridică ochii, privește spre loja unde Irene s-a întors ca să discute cu Urania, unde proconsulul face neglijent un semn, și întregul său corp se contractă, și mîna lui strînge mînerul spadei. I-a fost de-ajuns să-și întoarcă privirea spre galeria opusă ; nu pe acolo își face apariția rivalul său, s-au ridicat trosnind gratiile întunecosului pasaj prin care

li se dă drumul fiarelor și Marco vede conturîndu-se gigantica siluetă a gladiatorului cu trident și plasă [1], abia vizibilă pînă atunci pe fondul unei pietre mucegăite ; acuma da, știe că dincolo de orice rațiune, proconsulul nu-l va plăti în monede de aur, ghicește semnificația peștelui și a coloanelor prăbușite. Și totodată, puțin îi pasă de ce se va întîmpla între el și celălalt gladiator, asta îi este slujba și soarta, dar corpul său continuă să fie contractat ca și cum i-ar fi frică, ceva din trupul său se întreabă de ce gladiatorul cu trident și plasă a ieșit din galeria fiarelor, și la fel se întreabă și publicul printre ovații, și Licas îl întreabă pe proconsul care surîde pentru a întări fără cuvinte surpriza, și Licas protestează rîzînd și se crede obligat să parieze în favoarea lui Marco ; înainte de a auzi cuvintele ce vor urma, Irene știe că proconsulul va dubla pariul în favoarea celuilalt gladiator, apoi o va privi cu amabilitate și va porunci să i se servească vin de la gheață. Iar ea va bea vinul și va comenta cu Urania statura și cruzimea gladiatorului cu trident și plasă ; fiecare mișcare va fi prevăzută, deși va putea fi ignorată în sinea fiecăruia, deși vor putea lipsi cupa cu vin sau expresia gurii Uraniei în timp ce admiră torsul gigantului. Și atunci Licas, expert în ale circului, le va semnala faptul că gladiatorul cu trident a reușit să smulgă cu coiful ghimpii crescuți lîngă gratiile înalte de doi metri, în spatele cărora se află fiarele și va lăuda ușurința cu care acesta își potrivește pe brațul stîng solzii plasei. Ca întotdeauna, ca într-o deja îndepărtată noapte a nunții, Irene se

[1] In text : *reciario nubio,* nume dat în Roma antică, celui mai vînjos gladiator, care mînuia tridentul și plasa pentru a nu permite adversarului să-și folosească membrele, imobilizîndu-l (n.t.).

înfioară în adîncul ființei sale, în vreme ce pentru ceilalți privește cu indulgență, surîde și chiar se bucură ; în profunzimea aceea liberă și sterilă simte semnul de moarte pe care proconsulul l-a disimulat într-o veselă surpriză publică, semnul înțeles poate doar de ea și de Marco, dar Marco, greoi, tăcut și mașinal, nu-l va înțelege, și trupul lui pe care ea l-a dorit într-o altă seară de circ (și proconsulul a ghicit acest lucru, fără să aibă nevoie să-și mai consulte magii, a ghicit ca întotdeauna, din prima clipă) va plăti prețul unei simple fantezii, a unei priviri inutile aruncate pentru a doua oară asupra cadavrului unui trac, căruia i s-a tăiat cu multă îndemînare capul.

Înainte de a forma numărul lui Roland, mîna Jeannei s-a plimbat pe paginile unei reviste de modă, pe un flacon cu calmante, pe spinarea pisicii ghemuite pe canapea. După aceea auzi vocea lui Roland spunînd „Alo", vocea lui, puțin adormită, și brusc Jeanne avu senzația ridicolului, sentimentul că-i va spune lui Roland — acestui unic și ironic spectator, care fumează într-o îngăduitoare tăcere — despre acel ceva ce o va încadra exact în categoria femeilor care se lamentează la telefon. „Sînt eu", spune Jeanne, mai mult pentru sine decît pentru tăcerea de la celălalt capăt al firului, unde dansează, ca pe un fundal imaginar, cîteva frînturi de sunet. Își privește mîna care a mîngîiat distrată pisica înainte de a forma numărul de telefon (și oare nu se aud alte cifre în telefon, nu-i o voce distantă care dictează numere cuiva care nu vorbește, care stă acolo doar pentru a copia supus ?), refuzînd să creadă că mîna ce a luat și a lăsat din nou flaconul cu pastile este mîna ei, că vocea care tocmai a repetat „Sînt eu", este propria ei voce, la capătul puterilor.

Din orgoliu, să tacă, să pună încet receptorul la loc în furcă, să rămînă pur și simplu singură. „Sonia tocmai a plecat", vorbește Jeanne, și ce trebuia să spună s-a spus, ridicolul începe, cu micul său infern confortabil.

„Ah", zice Roland, aprinzînd un chibrit. Jeanne aude distinct cum se aprinde chibritul, e ca și cum ar vedea fața lui Roland în timp ce trage fumul în piept, lăsîndu-se puțin pe spate cu ochii întredeschiși. Solzi strălucitori par să țîșnească din mîinile gigantului negru și Marco are exact răgazul necesar pentru a-și feri trupul de plasă. Altă dată — proconsulul e sigur de asta, și-și întoarce astfel capul, încît numai Irene să-l vadă surîzînd — a profitat de acel minim răstimp, care este punctul slab al oricărui gladiator înarmat cu plasă, ca să blocheze cu scutul amenințarea marelui trident și să facă un pas înapoi, cu o mișcare fulgerătoare, ferindu-și pieptul descoperit. Dar Marco nu menține distanța, stă cu picioarele încovoiate de parcă s-ar pregăti să sară, în vreme ce gigantul apucă repede plasa pregătindu-se pentru un nou atac. „E pierdut", gîndește Irene, fără a-l privi pe proconsul care-și alege niște dulciuri de pe tava oferită de Urania. „Nu mai e cel de altădată", se gîndește Licas, lamentîndu-se pentru pariul făcut. Marco s-a încovoiat puțin, urmărind mișcarea circulară a gladiatorului negru ; e singurul care încă nu știe ceea ce cu toții presimt, și, ghemuit, pîndește o altă ocazie, cu vaga dezorientare a celui ce nu a făcut ceea ce știința îi impunea să facă. Ar avea nevoie de mai mult timp, de orele petrecute în tavernă, după triumf, pentru a înțelege poate motivul pentru care proconsulul nu-l va plăti în monede de aur. Posomorît, așteaptă un alt moment prielnic ; probabil spre sfîrșit, stînd cu un picior pe cadavrul rivalului său, va întîlni

din nou surîsul soției proconsulului ; dar nu el gîndește toate astea ; și cel care se gîndește la acest lucru deja nu mai crede că piciorul lui Marco va mai apăsa vreodată pieptul unui gladiator decapitat.

„Hotărăște-te, spune Roland, ori ai de gînd să mă ții toată seara să-l ascult pe tipul ăsta care dictează numere nu știu cui. Tu-l auzi ?“ „Da, zice Jeanne, se aude ca de foarte departe. Trei sute cincizeci și patru, două sute patruzeci și doi.“ Un timp nu se mai aude decît vocea distantă și monotonă. „În orice caz, zice Roland, folosește telefonul pentru ceva practic.“ Răspunsul va putea fi previzibil, prima lamentare, dar Jeanne mai tace cîteva secunde și repetă : „Sonia tocmai a plecat.“ Șovăie, înainte de a adăuga : „Probabil că va ajunge la tine acasă“. Pe Roland l-ar surprinde una ca asta, Sonia nu are de ce să vină la el acasă. „Nu minți“, vorbește Jeanne, și pisica îi scapă din mînă și o privește ofensată. „Nu era o minciună, zice Roland. Mă refeream la oră, nu la faptul că vine sau nu vine. Sonia știe că mă deranjează vizitele și telefoanele la ora asta.“ Opt sute cinci, dictează de departe vocea. Patru sute șaisprezece. Treizeci și doi. Jeanne a închis ochii, așteptînd prima pauză pe care o va face această voce anonimă pentru a spune singurul lucru ce a mai rămas de spus. Dacă Roland închide telefonul, îi va rămîne vocea aceea de pe fir, va putea să mai țină receptorul la ureche, afundîndu-se din ce în ce mai mult în canapea, mîngîind pisica întinsă din nou spre ea , jucîndu-se cu flaconul de pastile, ascultînd cifrele pînă cînd chiar și vocea va obosi și nu-i va mai rămîne nimic, absolut nimic, în afara receptorului ce va începe să atîrne îngrozitor de greu între degetele ei, un lucru mort pe care va trebui să-l îndepărteze fără să-l privească. O sută patruzeci și cinci, spune vocea. Și de undeva

de foarte departe, asemeni unui desen în miniatură, o voce ce pare a fi a unei femei timide întreabă între două zgomote pe fir : „Gara de Nord ?"

Reușește pentru a doua oară să se ferească de plasă, dar calculîndu-și greșit saltul înapoi, alunecă într-o băltoacă din arenă. Cu o sforțare care face publicul să se ridice nehotărît în picioare, Marco respinge plasa cu spada, în timp ce întinde brațul stîng și primește în scut zgomotoasa lovitură a tridentului. Proconsulul nu-și ascunde disprețul pentru gălăgioasele comentarii ale lui Licas și-și întoarce capul spre Irene, care nu s-a mișcat din loc. „Acum sau niciodată", zise proconsulul. „Niciodată", răspunde Irene. „Nu mai e cel de altădată, repetă Licas, și-l va costa scump acest lucru, gigantul nu-i va mai da altă ocazie, e suficient să te uiți la el." Ținîndu-se la distanță, aproape imobil, Marco pare să-și fi dat seama de greșeala făcută ; cu scutul ridicat deasupra capului privește fix plasa deja pregătită, tridentul ce oscilează amețitor la doi metri în fața ochilor săi. „Ai dreptate, nu mai e același, spune proconsulul. Pariasești pe el, Irene ?" Ghemuit, gata să sară, Marco simte în piele, în adîncul ființei, sale, că mulțimea îl abandonează. Dacă ar fi calm un moment, ar putea să rupă nodul ce-l paralizează, lanțul invizibil care pornește de undeva de foarte departe, fără ca el să poată ști însă de unde, și care într-un anumit moment include solicitudinea proconsulului, promisiunea unei plăți extraordinare și totodată un vis cu un pește, și să se simtă acum, cînd nu mai e timp de nimic, identificat cu însăși imaginea visului înaintea plasei ce-i joacă în fața ochilor, și care pare să atragă fiece rază de soare filtrată prin cupolă. Totul este lanț, capcană ; înaintînd cu o violență amenințătoare, aplaudată de public, în vreme ce gigantul se dă

pentru prima oară un pas înapoi, Marco alege singura cale, confuzia și sudoarea și mirosul sîngelui, și în față moartea, pe care trebuie s-o strivească, cineva care gîndește pentru el dincolo de masca-i surîzătoare, cineva care l-a dorit cînd el se afla deasupra trupului unui trac în agonie. „Otrava, își spune Irene, într-o bună zi o să găsesc otrava, dar acum acceptă-i cupa cu vin, fii tu cea mai tare, așteaptă să-ți vină rîndul.“ Pauza pare să se prelungească, așa cum se prelungește spațiul acela nedefinit unde revine intermitent vocea îndepărtată care repetă cifre. Jeanne a considerat întotdeauna că mesajele într-adevăr importante sînt cele care, la un moment dat, se ascund dincolo de orice cuvînte; poate că aceste cifre spun ceva mai mult, poate că reprezintă mai mult decît orice discurs pentru cel care le ascultă cu atenție, așa cum pentru ea parfumul Soniei, ușoara atingere a mîinii pe umărul ei înainte de plecare au însemnat mai mult decît cuvintele rostite. Dar era firesc ca Sonia să nu se mulțumească doar cu un mesaj cifrat, să vrea să-i spună ce simte, pe față, savurînd totul pînă la capăt. „Înțeleg că-ți va fi foarte greu, a repetat Sonia, dar detest prefăcătoria și prefer să-ți spun adevărul.“ Cinci sute patruzeci și șase, șase sute șaizeci și doi, două sute optzeci și nouă. „Nu mă interesează dacă vine sau nu la tine acasă, spune Jeanne, acum nu mă mai interesează nimic.“ În locul altei cifre urmează o lungă tăcere. „Ești acolo?“, întreabă Jeanne. „Da“, zice Roland, lăsînd mucul de țigară pe scrumieră și căutînd fără grabă sticluța de coniac. „Ce nu pot să înțeleg...“, începe Jeanne. „Te rog, spune Roland, în cazurile astea nimeni nu înțelege mare lucru, draga mea, și-n plus nu cîștigi nimic dacă înțelegi. Îmi pare rău că Sonia s-a grăbit,

nu ea era cea care trebuia să ți-o spună. La naiba, n-o să înceteze odată cu numerele astea ?" Vocea conștiincioasă, care te poartă cu gîndul la acea lume organizată a furnicilor, își continuă minuțioasa dictare într-o liniște și mai apăsătoare. „Bine, dar tu, continuă absurd Jeanne, înseamnă că tu..."

Roland ia o înghițitură de coniac. Întotdeauna i-a plăcut să-și aleagă cuvintele, să evite dialogurile inutile. Jeanne va repeta de două-trei ori fiecare frază, accentuînd-o într-un fel deosebit ; să vorbească, să repete, în timp ce el își pregătește minimum de răspunsuri înțelepte care să domolească această lamentabilă izbucnire. Respirînd adînc, revine la poziția inițială după o mișcare bruscă și un pas lateral ; ceva îi spune că de astă dată gigantul va ataca în altă ordine, că va folosi tridentul înaintea plasei. „Uită-te bine, îi spune Licas soției sale, l-am văzut luptînd așa în Apta Iulia, și de fiecare dată și-a zăpăcit adversarul." Prost apărat, sfidînd riscul de a fi prins în plasă, Marco țîșnește înainte și abia după aceea ridică scutul pentru a se feri de solzii strălucitori ce se desfac ca niște raze din mîna gigantului. Taie marginea plasei, dar tridentul izbește pînă jos și sîngele țîșnește din coapsa lui Marco, în vreme ce spada destul de scurtă izbește inutil lancea. „Ți-am spus eu", strigă Licas. Proconsulul privește cu atenție coapsa rănită, sîngele care se prelinge pe armura aurită ; se gîndește aproape cu părere de rău că Irenei i-ar fi plăcut să mîngîie această coapsă, să-i caute apăsarea și căldura, gemînd așa cum știe ea să geamă, cînd o strînge el ca să-i provoace durere. O să i-o spună chiar în noaptea asta și ce interesant va fi să studieze fața Irenei, căutîndu-i punctul vulnerabil de pe masca ei perfectă, fața care va simula pînă la sfîrșit indiferența, așa cum simulează acum un interes civil în

lupta ce face să urle de entuziasm plebea brusc excitată de iminența sfîrșitului. „Norocul l-a părăsit, îi spune proconsulul Irenei. Mă simt aproape vinovat că l-am adus în această arenă de provincie ; ceva din el a rămas la Roma, se vede treaba.“ „Și restul va rămîne aici, împreună cu banii pe care am pariat“, rîde Licas. „N-o lua așa, te rog, zice Roland, e absurd să continuăm astfel la telefon cînd ne putem vedea chiar în noaptea asta. Îți repet, Sonia s-a grăbit, aș fi vrut să te scutesc de această lovitură.“ Furnica a încetat să-și mai dicteze numerele și cuvintele Jeannei se aud bine ; nu sînt lacrimi în vocea ei, ceea ce îl surprinde pe Roland, care și-a pregătit frazele, prevăzînd o avalanșă de reproșuri. „Să mă scutești de lovitură ? zice Jeanne. Minți nd, desigur, înșelîndu-mă încă o dată.“ Roland suspină, evitînd răspunsurile care ar putea transforma convorbirea într-un dezgustător dialog. „Regret, dar dacă mai continui așa, prefer să închid“, zice el, pentru prima oară cu o voce ceva mai amabilă. „Ar fi mai bine să vin să te văd mîine dimineață, la urma urmei sîntem oameni civilizați, ce naiba“. Undeva, departe, furnica dictează : opt sute optzeci și opt. „Nu veni“, spune Jeanne, și e foarte amuzant să auzi cuvintele amestecîndu-se cu cifrele, nu opt sute veni optzeci și opt, „nu mai veni niciodată, Roland“. Drama, posibilele amenințări cu sinuciderea plictiseala, cum s-a întîmplat cu Marie Josée, cum se întîmplă cu toate care o iau în tragic. „Nu fi stupidă, o sfătuiește Roland, mîine vei înțelege mai bine, e preferabil pentru amîndoi să nu ne grăbim.“ Jeanne tace, furnica dictează cifre rotunde : o sută, patru sute, o mie. „Ei bine, pe mîine“, zice Roland, admirînd rochia de stradă a Soniei, care tocmai a deschis ușa și s-a oprit cu un aer pe jumătate mirat, pe jumătate ironic. „Se putea să nu te sune“,

zice Sonia, punîndu-şi jos poşeta şi o revistă. „Pe mîine, Jeanne", repetă Roland. Tăcerea de pe fir pare să se întindă ca un arc, pînă cînd se aude sec o cifră îndepărtată, nouă sute patru. „Încetează odată să mai dictezi numerele astea idioate !" strigă Roland cît poate de tare, şi, înainte de a îndepărta receptorul de ureche, reuşeşte să audă clicul de la celălalt capăt al firului, arcul ce dă drumul săgeţii sale inofensive. Paralizat, ştiindu-se incapabil să evite plasa ce nu va întîrzia să-l înfăşoare, Marco îl înfruntă pe uriaşul negru cu spada prea scurtă, nemişcată în braţul său întins. Gigantul slăbeşte plasa o dată, de două ori, o apucă din nou căutînd poziţia cea mai favorabilă, o mai răsuceşte încă o dată ca şi cum ar dori să prelungească strigătele publicului care îl incită să-şi doboare definitiv adversarul, şi coboară tridentul îndepărtîndu-se puţin, pentru a arunca plasa cu şi mai multă putere. Marco iese în întîmpinarea plasei cu scutul ridicat, şi e asemeni unui turn ce se prăbuşeşte în faţa uriaşului trup negru, spada se înfige adînc în ceva care urlă undeva mai sus ; nisipul îi intră în gură şi în ochi, plasa cade inutil asupra peştelui care se sufocă.

Acceptă cu indiferenţă mîngîierile, incapabilă să simtă că mîna Jeannei tremură un pic şi începe să se zgribulească. Degetele-i alunecă pe blană şi se opresc, înfigîndu-se în ea şi crispîndu-se instantaneu ; pisica miorlăie obraznic ; se rostogoleşte apoi pe spate şi-şi mişcă lăbuţele într-o poziţie de aşteptare care o face întotdeauna să rîdă pe Jeanne, dar nu şi de astă dată, mîna ei continuă să rămînă nemişcată lîngă pisică şi doar cu un deget abia mai caută căldura blănii sale, o mai mîngîie puţin înainte de a se opri încă o dată, să aleagă între spatele-i căluţ şi flaconul cu pastile care s-a rostogolit pînă în dreptul ei. Izbit drept în stomac, gigantul

urlă, dîndu-se înapoi, și în această ultimă clipă, cînd durerea s-a transformat într-o imensă ură, își adună în braț forța ce-i părăsește trupul pentru a înfige tridentul în spatele adversarului său care zace cu fața în sus. Se prăbușește peste trupul lui Marco, și convulsiile îl fac să se clatine pe picioare ; Marco își mișcă încet un braț, țintuit pe nisip asemeni unei enorme insecte strălucitoare.

„Nu se întîmplă prea des, zice proconsulul întorcîndu-se spre Irene, ca doi gladiatori de asemenea talie să se ucidă reciproc. Ne putem felicita că am văzut un spectacol deosebit. Am să-i scriu în noaptea asta fratelui meu ca să-l consolez pentru dezgustătorul său mariaj."

Irene vede mișcîndu-se brațul lui Marco, o mișcare ușoară și inutilă, ca și cum ar dori să-și smulgă tridentul înfipt în măruntaie. Și-l imaginează pe proconsul gol, întins pe nisip, cu același trident înfipt în trup. Dar proconsulul nu și-ar mișca brațul cu atîta demnitate în ultima clipă ; ar țipa ca din gură de șarpe, implorînd iertarea unui public indignat. Acceptînd mîna pe care i-o oferă soțul pentru a o ajuta să se ridice, mai privește încă o dată spre arenă ; brațul nu se mai mișcă, tot ce mai poți face este să surîzi, să te refugiezi în inteligență. Se pare că pisicii nu-i place rigiditatea Jeannei, stă tot rostogolită pe spate în așteptarea unei mîngîieri ; iar apoi, de parcă ar stînjeni-o degetul acesta pe care-l simte pe spate, miaună nemulțumită și se răsucește pentru a se îndepărta, abandonată deja și somnoroasă.

„Scuză-mă că am venit la ora asta, zice Sonia. Ți-am văzut mașina la poartă, și a fost prea mare tentația. Ți-a telefonat, nu-i așa ?" Roland își caută o țigară. „Rău ai făcut, spune. Se pare că asta e treaba bărbaților, trebuia să i-o spun eu, în fond

sînt de mai mult de doi ani cu Jeanne și e o fată bună." „Ah, dar mi-a făcut plăcere, zice Sonia, turnîndu-și coniac. N-am putut să-i iert niciodată atîta naivitate, nimic nu mă exasperează mai mult. Dacă-ți poți imagina că la început a rîs, convinsă fiind că glumesc." Roland privește telefonul, se gîndește la furnică. Acum o să sune iarăși Jeanne, și o să-l incomodeze, fiindcă Sonia s-a așezat lîngă el și-l mîngîie pe păr, în timp ce răsfoiește o revistă literară, ca și cum ar căuta ilustrate. „Rău ai făcut", repetă Roland, atrăgînd-o pe Sonia spre el. „Venind la ora asta ?", rîde Sonia, cedînd mîinilor care caută încet primul fermoar. Voalul violet acoperă umerii Irenei, care se întoarce cu spatele la public, așteptînd ca proconsulul să salute pentru ultima oară. Printre ovații răzbate acum un zgomot în mișcarea mulțimii, fuga precipitată a celor ce se grăbesc spre ieșire și spre galeriile din partea inferioară. Irene știe că acum sclavii vor tîrî cadavrele și nu întoarce capul ; îi face plăcere gîndul că proconsulul a acceptat invitația lui Licas de a cina la vila acestuia de pe malul lacului, unde aerul nopții o va ajuta să uite mirosul plebei, ultimele strigăte, un braț mișcîndu-se ușor, ca și cum ar mîngîia pămîntul. Nu e greu să uite, cu toate că proconsulul o hărțuiește, evocîndu-i cu minuțiozitate trecutul ce îl neliniștește ; într-o zi, Irene va găsi metoda prin care și el să uite pentru totdeauna, și lumea să creadă că a murit pur și simplu. „Vei vedea ce a inventat bucătarul nostru, spune nevasta lui Licas. I-a revenit pofta de mîncare soțului meu și noaptea..." Licas rîde și-și salută prietenii, așteptînd ca proconsulul să deschidă calea spre galerie după un ultim salut care se lasă așteptat, ca și cum s-ar complace în a continua să privească arena unde se leagă și se tîrăsc cadavrele. „Sînt atît de fericită", spune

Sonia sprijinindu-și obrazul pe pieptul lui Roland care-i aproape adormit. „Nu spune asta, șoptește Roland, sună ca o amabilitate.“ „Nu mă crezi ?“, rîde Sonia. „Ba da, dar n-o spune acum. Să fumăm.“ Caută pe măsuța joasă țigările, așează una între buzele Soniei, și-o apropie pe a lui, le aprinde în același timp. Se privesc abia, somnoroși, și Roland agită chibritul și-l pune pe masă într-un loc anume, unde se află o scrumieră. Sonia adoarme prima și el îi scoate cu grijă țigara din gură, o pune lîngă a lui pe masă, cufundîndu-se ca și Sonia într-un somn greu și fără vise. Batista de pînză începe să ardă la marginea scrumierei, pîrlindu-se încet, cade pe covor lîngă grămada de haine și paharul de coniac. O parte din public vociferează și se înghesuie în galeriile inferioare ; proconsulul a mai salutat o dată, făcînd apoi un semn gărzii să-i deschidă calea. Licas, primul care înțelege, îi arată pînza de pe vechea copertină care începe să se rupă, în timp ce o ploaie de scîntei se abate asupra publicului care caută derutat ieșirile. Strigînd un ordin, proconsulul o împinge pe Irene care continuă să stea cu spatele, nemișcată. „Repede, pînă nu se îngrămădesc cu toții în galeria inferioară“, strigă Licas, precipitîndu-se înaintea soției sale. Irene simte prima mirosul de ulei încins, incendiul din depozitele subterane ; în urmă-i, copertina se prăbușește peste cei care se împing să-și facă drum printre trupurile amestecate care blochează galeriile și așa destul de înguste. Sar cu sutele în arenă, căutînd alte ieșiri, dar fumul estompează imaginile, o bucată de pînză plutește pe deasupra flăcărilor și cade pe proconsul înainte ca acesta să se poată adăposti în pasajul care duce spre galeria imperială. Irene se întoarce auzindu-l țipînd, îi smulge pînza pîrlită, apucînd-o delicat cu degetele. „Nu vom putea ieși,

spune, sînt îngrămădiți cu toții acolo jos, ca animalele." Atunci Sonia țipă, vrînd să se desprindă din îmbrățișarea care o arde încă din timpul somnului, și primul său urlet se confundă cu cel al lui Roland, care încearcă inutil să se ridice, sufocat de fumul negru. Se mai aud încă țipînd din ce în ce mai slab, cînd mașina pompierilor ajunge pe strada înțesată de curioși. „Este la etajul zece, spune locotenentul. Va fi greu, vîntul bate din nord. Să mergem."

CELĂLALT CER

Ces yeux ne t'appartiennent pas...
où les as-tu pris ? [1]
..., IV, 5

Mi se întîmpla uneori să las lucrurile să meargă de la sine, să cedez teren, acceptînd fără nici o rezistență să trec dintr-o stare într-alta. Spun că mi se întîmpla, deși o speranță deșartă mă face să cred că acest lucru mi se mai poate întîmpla încă. Iată de ce, chiar dacă pare scandalos faptul că ieși să te plimbi de mai multe ori prin oraș cînd ai o familie și un servici, sînt momente cînd îmi spun din nou că a venit vremea să mă întorc în cartierul meu preferat, să-mi uit toate preocupările (sînt curtier de bursă) și cu puțin noroc s-o întîlnesc pe Josiane și să rămîn cu ea pînă în dimineața următoare.

Și de cîte ori îmi repet toate astea îmi vine tare greu, pentru că a fost o vreme cînd lucrurile mergeau de la sine, aproape fără să mă gîndesc. În orice caz, era de-ajuns să mă las purtat de vîrtejul ametitor al străzilor preferate de orășeanul ce eram, și mai întotdeauna plimbarea mea se sfîrșea în cartierul cu galerii acoperite, poate pentru că pasajele și galeriile au fost patria mea secretă dintotdeauna. Iată, de exemplu, Pasajul Güemes, teritoriu ambi-

[1] Ochii aceștia nu-ți aparțin... de unde i-ai luat ? (fr.) (n.t.).

guu, unde cu ani în urmă mi-am părăsit copilăria, ca pe o haină uzată. Pînă prin '28, Pasajul Güemes era caverna ascunsă unde păcatul se amesteca cu pastilele de mentă, unde se dezbăteau ştirile de seară cu crimele de pe o pagină întreagă, în timp ce lumina continua să ardă în sala de la subsol în care rulau nepermisele filme realiste. Fetele acelor zile se uitau probabil pe jumătate matern, pe jumătate amuzate, la mine, cel cu cîţiva mizerabili bănuţi în buzunar, dar cu o alură de bărbat stăpîn pe sine, cu pălăria cu boruri late [1] aplecată într-o parte şi cu mîinile în buzunare, fumînd un *Commander*, tocmai pentru că taică-meu vitreg îmi prorocise că voi sfîrşi prin a orbi din pricina tutunului alb. Păstrez în minte mirosuri şi sunete, ceva asemeni unei aşteptări şi unei nelinişti, chioşcul de unde se puteau cumpăra reviste cu femei goale şi anunţuri de false manechiuriste, şi mai ales ştiu cît mă emoţiona falsul cer din stuc şi oberlihturi murdare, acea noapte artificială care ignora banalitatea zilei şi a soarelui de afară. Priveam cu falsă indiferenţă intrările în pasajul unde începea ultimul mister, ascensoarele goale ce se vor îndrepta spre cabinetele de consultaţii pentru boli venerice şi apoi mai sus, spre presupusele paradisuri, cu femei vesele şi amorale, cum erau numite acestea prin ziare, cu băuturi, de preferinţă verzi, servite în cupe frumos colorate, cu halate de mătase şi chimonouri violete, în ale căror camere simţeai acelaşi parfum prezent în toate prăvăliile pe care eu le bănuiam elegante şi care-ţi luau ochii în penumbra pasajului, într-un bazar inaccesibil de sticluţe şi cristaluri şi lebede trandafirii şi pudre *rachel* şi periuţe cu mînere transparente.

[1] În text *chambergo*, pălărie moale cu boruri late (n.t.).

Și astăzi mi-e greu să trec prin Pasajul Güemes fără să mă înduioșez de amintirea adolescenței mele în pragul pierzaniei ; vechea fascinație mai dăinuie încă ; îmi place să mă plimb fără o țintă precisă, știind că în orice clipă voi pătrunde în zona galeriilor acoperite, unde orice dugheană sordidă și prăfuită mă atrăgea mai mult decît vitrinele expuse străzilor insolente. Galeria Vivienne, de exemplu, sau Passage des Panoramas cu ramificațiile ori scurtăturile lor care-ți îndreptau pașii spre un anticariat ori spre o neverosimilă agenție de voiaj, de unde probabil nimeni n-a cumpărat niciodată vreun bilet de tren, acea lume care a optat pentru un cer mai apropiat, cu geamuri murdare și stucuri cu figuri alegorice ce stau cu mîinile întinse, oferindu-ți o ghirlandă, acea Galerie Vivienne la un pas de mizeria zilnică din *rue* Réaumur și de la Bursă (eu lucrez la Bursă), cît din acest cartier ce mi-a aparținut mie, dintotdeauna, era al meu chiar cu mult înainte să bănuiesc măcar, atunci cînd, înghesuit într-un colț al Pasajului Güemes, îmi număram puținii bani de student, neștiind dacă aveam să-i cheltuiesc introducîndu-i într-un automat sau cumpărînd un roman ori o pungă de caramele acrișoare și fumam o țigară care-mi întuneca privirea, iar în fundul buzunarului atingeam uneori cu degetele învelișul prezervativului cumpărat cu falsă dezinvoltură dintr-o farmacie unde serveau numai bărbați. și pe care nu aveam nici cea mai mică șansă să-l folosesc, cu bani atît de puțini și cu chipul meu atît de copilăros.

Logodnica mea, Irma, nu-mi înțelege plăcerea de-a hoinări noaptea prin centru sau prin cartierele din sud, dar dacă mi-ar cunoaște predilecția pentru Pasajul Güemes, ar fi de-a dreptul scandalizată. Pentru ea, ca și pentru mama, nu există activitate soci-

ală pe care s-o desfăşori mai bine decît într-un salon unde faci conversaţie ori îţi serveşti cafeaua sau rachiul de anason. Irma este cea mai bună şi mai generoasă dintre femei, şi dacă n-o să-i vorbesc niciodată despre ceea ce într-adevăr contează pentru mine, am să ajung într-o zi un soţ bun şi un tată ai cărui copii vor fi, în treacăt fie spus, cei mai iubiţi nepoţi ai mamei mele. Cam aşa am ajuns s-o cunosc pe Josiane şi cu toate că aş fi putut mai degrabă s-o întîlnesc pe *Boulevard* Poissonière sau în *rue* Notre-Dame-des-Victoires, ne-am privit în schimb pentru prima oară în fundul Galeriilor Vivienne, sub figurinele din ghips ce tremurau în lumina felinarului cu gaz (cu ghirlandele care urcau şi coborau printre degetele Muzelor prăfuite) şi, puţin mai tîrziu, aveam să aflu că Josiane lucra în cartier şi că nu era greu să dai de ea dacă frecventai cafenelele ori dacă birjarii îţi erau prieteni. Poate a fost o coincidenţă, dar faptul că am cunoscut-o acolo, cît timp ploua în lumea cealaltă, a cerului înalt şi fără de ghirlande în stradă, mi s-a părut a fi un semn ce depăşea banala întîlnire cu oricare din prostituatele cartierului. Am aflat apoi că în zilele acelea Josiane nu se îndepărta de galerie pentru că pe atunci nu se vorbea decît de crimele lui Laurent şi biata fată era îngrozită. Ceva din teroarea resimţită se transforma la ea într-o graţie anume, în gesturi aproape echivoce sau pur şi simplu în dorinţă. Îmi amintesc privirea ei în care se citea deopotrivă dorinţa şi neîncrederea, întrebările ei care se voiau indiferente, încîntarea mea aproape neîncrezătoare cînd aflam că locuieşte undeva, deasupra galeriilor, insistenţa mea de a urca în mansarda ei în loc să mergem la hotelul de pe *rue* Sentier (unde avea prieteni şi se simţea protejată). Şi încrederea ei de mai tîrziu, cum am rîs noi în noaptea aceea,

doar la gîndul că eu aș putea fi Laurent, și cît de blîndă și drăguță era Josiane în mansarda ei ieftină, în teama ei față de criminalul ce străbătea Parisul și cu felul ei de a se lipi din ce în ce mai mult de mine cînd treceam în revistă asasinatele lui Laurent.

Mama știe întotdeauna cînd nu dorm acasă și, deși nu-mi spune nimic, căci ar fi chiar absurd s-o facă, o zi sau două mă privește jignită și furioasă. Știu foarte bine că n-o să-i spună Irmei niciodată, dar cu toate astea mă enervează persistența unui drept matern pe care nimic nu-l mai justifică acum, dar mai ales faptul că pînă la urmă tot eu îmi fac apariția cu o cutie de bomboane sau cu o plantă pentru curtea interioară, și că darul reprezintă, într-un mod foarte precis și ușor de înțeles, sfîrșitul ofensei, întoarcerea la viața obișnuită a fiului care mai locuiește încă în casa mamei sale. Bineînțeles că Josiane era fericită cînd îi povesteam toate aceste episoade, care în cartierul galeriilor ajungeau să facă parte din lumea noastră, cu aceeași ușurință ca și protagonista lor. Sentimentul familial al Josianei era foarte accentuat, ea avînd un respect deosebit pentru instituții și rubedenii ; nu prea îmi plăcea să fac confidențe, dar cum trebuia să vorbim ceva — iar ceea ce mă lăsase ea să cunosc din viața ei fusese deja comentat — reveneam aproape inevitabil la problemele mele de burlac. Și ne-a mai apropiat ceva și pot să spun că am avut iarăși noroc, pentru că Josianei îi plăceau galeriile acoperite, poate fiindcă locuia într-una din ele sau fiindcă o protejau de frig și ploaie (am cunoscut-o la începutul unei ierni, cu ninsori abundente pe care noi, cei adăpostiți în galerii, le ignoram bucuroși). Ne-am făcut obiceiul de-a ne plimba împreună cînd ea avea timp la dispoziție, cînd cineva — nu-i plăcea să-i spună pe nume — era destul de mulțumit ca

s-o lase să se distreze un timp cu prietenii. De acel cineva vorbeam puțin, și după un timp i-am pus inevitabilele întrebări la care ea mi-a răspuns cu obișnuitele minciuni ale oricărei relații mercenare ; cu siguranță că era stăpînul, care avea însă bunul simț de a nu se arăta. Am ajuns să cred că acestuia nu-i displăcea faptul că o însoțeam uneori noaptea pe Josiane, căci amenințarea lui Laurent devenise mai apăsătoare ca oricînd în cartier, de la ultima lui crimă din *rue* d'Aboukir, iar biata de ea n-ar fi îndrăznit să se îndepărteze de Galeria Vivienne după căderea nopții. Simțeam că trebuie să-i fiu recunoscător lui Laurent și stăpînului, teama întreținută în cartier ajutîndu-mă să cutreier cu Josiane pasajele și cafenelele, făcîndu-mă să descopăr că puteam deveni prietenul adevărat al unei fete de care nu mă lega nici un sentiment profund. De această prietenie simplă am început să ne dăm seama puțin cîte puțin, dincolo de tăceri ori de banalele cuvinte. Camera ei, de exemplu, mansarda mică și curată, nu reprezenta pentru mine altceva decît o parte din galerie. La început urcasem pentru Josiane și, cum nu puteam să rămîn fiindcă nu aveam bani să plătesc pentru o noapte întreagă și exista cineva care aștepta profitul fără nici o greșeală în calcule, aproape că nu vedeam nimic din ceea ce mă înconjura și abia mult mai tîrziu, cînd eram pe punctul de-a adormi în cămăruța mea sărăcăcioasă cu calendarul ilustrat și cu un vas de argint drept unice obiecte de lux, mă întrebam cum arată oare mansarda ei și nu izbuteam să mi-o desenez în minte, n-o mai vedeam decît pe Josiane și mi-era de-ajuns să intru în somn acolo, ca și cum aș mai fi ținut-o încă în brațe. Dar odată cu prietenia au apărut și prerogativele, probabil consimțămîntul stăpînului,

așa că Josiane aranja astfel lucrurile încît să petreacă de multe ori noaptea cu mine, și camera ei începu să ne umple golurile unui dialog care nu întotdeauna era ușor ; fiece păpușă, stampă ori podoabă se instalară în memoria mea, ajutîndu-mă să trăiesc cînd venea vremea să mă întorc acasă și să fac conversație cu mama sau cu Irma despre politica națională ori despre bolile de familie.

Mai tîrziu s-au ivit alte lucruri, și printre ele silueta vagă a celui numit de Josiane sudamericanul, dar la un moment dat totul părea să se învîrtă în jurul spaimei grozave care bîntuia în cartier, alimentată de o poveste scrisă de un ziarist cu mai multă imaginație și cunoscută sub numele de legenda lui Laurent strangulatorul. Dacă la un moment dat îmi propun să văd imaginea Josianei, e ca s-o văd intrînd cu mine în cafeneaua din *rue* des Jeuneurs, instalîndu-se pe bancheta de pluș violet și schimbînd saluturi cu prietenele și cu clienții, fraze banale care imediat se referă la Laurent, pentru că numai despre Laurent se vorbește în cartierul Bursei, iar eu, care am lucrat fără nici o pauză toată ziua, am suportat între două ședințe de cotizații comentariile colegelor și ale clienților în legătură cu ultima crimă a lui Laurent și mă întreb dacă acest coșmar oribil se va sfîrși vreodată, dacă lucrurile vor mai fi așa cum îmi imaginez eu că erau înainte de Laurent, sau dacă vom fi obligați să-i suportăm distracțiile macabre pînă la sfîrșitul zilelor noastre. Mai enervant e (i-o spun Josianei după ce beau grogul de care avem atîta nevoie, cu frigul și cu zăpada asta) că nici măcar nu-i știm numele ; în cartier i se spune Laurent pentru că o ghicitoare de la bariera Clichy a văzut în globul ei de sticlă cum asasinul își scria numele cu un deget mînjit de sînge, și gazetarii au

grijă să nu contrarieze instinctul publicului. Josiane nu-i proastă, dar nimeni n-ar putea-o convinge că asasinul nu se numește Laurent, și e inutil să lupți împotriva groazei pe care i-o citești în ochii albaștri ce-l privesc acum distrați pe tînărul care trece, înalt și puțin adus de spate, și care tocmai intră în cafenea și se îndreaptă spre tejghea, fără să salute pe nimeni.

— Poate fi el, zice Josiane, reflectînd liniștită, aproape fără să-și dea seama. Dar între timp trebuie să urc singură în cameră, și dacă vîntul îmi stinge lumînarea între două etaje... Numai la gîndul că rămîn singură pe scară și că poate...

— Rareori urci singură, spun eu rîzînd.

— Rîzi tu, dar mai sînt și nopți rele, mai ales cînd ninge sau plouă și trebuie să mă întorc singură la două dimineața...

Urmează apoi descrierea lui Laurent ascuns într-un ungher pe palier, ba mai rău, așteptînd-o chiar în camera ei, unde a intrat cu ajutorul unei chei potrivite. La masa alăturată Kiki tremură ostentativ și scoate niște țipete ascuțite care se reverberează în oglinzi. Noi, bărbații, ne amuzăm copios în fața acestor spaime teatrale ce ne vor ajuta să ne apărăm prietenele cu și mai mult prestigiu. E plăcut să fumezi cîteva pipe într-o cafenea, la ora cînd oboseala muncii începe să se piardă în alcool și în tutun, cînd femeile își compară pălăriile și cizmele ori rîd de toate prostiile ; e plăcut s-o săruți pe gură pe Josiane care, gînditoare, a început să-l fixeze pe bărbatul — aproape un puști — care ne întoarce spatele și-și soarbe cu înghițituri mici absintul, sprijinindu-se într-un cot de tejghea. Ce curios îmi pare acum cînd stau și mă gîndesc ; primei imagini a Josianei, care

este întotdeauna o Josiane ce stă pe o banchetă în cafenea, într-o noapte cu zăpadă și cu Laurent, i se adaugă inevitabil acel om pe care ea îl numea sudamericanul, sorbindu-și absintul și întorcîndu-ne spatele. Și eu îi spun tot sudamericanul, fiindcă Josiane ne-a asigurat că într-adevăr asta era, și că aflase de la roșcata care se culcase cu el o vreme, și toate astea se întîmplaseră înainte ca Josiane și roșcata să se certe pentru o chestiune de ore sau de colțuri de stradă, lucru pe care-l regretau acum pe jumătate, căci fuseseră foarte bune prietene. După spusele roșcatei, el afirmase că era sudamerican, deși vorbea fără cel mai mic accent ; i-o spusese cînd se culcase cu ea, poate ca să facă puțină conversație în timp ce-și scotea șireturile de la pantofi.

— Așa cum îl vezi, aproape un copil... Nu-i așa că pare un licean care a crescut peste noapte ? Ei bine, ar trebui să auzi ce povestește roșcata.

Josiane persevera în obiceiul de a-și încrucișa și a-și depărta apoi degetele ori de cîte ori povestea ceva pasionant. Îmi explică capriciul sudamericanului, nimic extraordinar la urma urmei, refuzul categoric al roșcatei, plecarea fără zăbavă a clientului. Am întrebat-o dacă sudamericanul o abordase vreodată. Nu, căci știa probabil că ea și roșcata erau prietene. Le cunoștea bine, locuia în cartier, iar cînd Josiane spuse asta, l-am privit cu mai multă atenție și l-am văzut plătindu-și absintul, lăsînd să-i cadă o monedă pe farfurioara de zinc, în timp ce își plimba privirea asupra noastră — și era ca și cum, preț de o secundă interminabilă, am fi încetat să mai fim acolo — o expresie distantă și totodată ciudat de rigidă, o față imobilizată într-o clipă de vis, care refuză să facă pasul ce o va readuce din nou la starea de veghe. La urma urmei, o expresie ca asta,

deși băiatul era aproape un adolescent și avea trăsături foarte frumoase, te putea duce ușor cu gîndul la Laurent. O clipă mai tîrziu îi sugeram asta Josianei.

— Laurent ? Ești nebun ! Dar dacă Laurent este...

Partea proastă era că nimeni nu știa nimic despre Laurent, deși Kiki și Albert ne ajutau să facem tot felul de presupuneri ca să ne distrăm. Toată teoria noastră căzu cînd patronul, care, ca prin minune, era la curent cu tot ce se discuta în cafenea, ne reaminti că se știa totuși ceva despre Laurent : forța care îi permitea să-și stranguleze victimele cu o singură mînă. Pe cînd băiatul ăsta, să fim serioși... Da, și era tîrziu și trebuia să mă întorc acasă ; singur, pentru că Josiane își petrecea noaptea asta cu cineva care o aștepta acum în mansardă, cineva care avea dreptul la cheie, și atunci am condus-o pînă la primul palier, ca să nu se sperie dacă i se va stinge lumînarea la jumătatea drumului, și simțindu-mă brusc obosit, am privit-o urcînd, aparent încîntată, deși ea m-ar fi contrazis, și am ieșit apoi pe strada ninsă și înghețată și am pornit fără nici o țintă, pînă cînd, la un moment dat, am dat peste drumul ce mă ducea spre cartierul meu, printre oamenii care citeau ceă de-a șasea ediție a ziarelor sau priveau pe gemulețele tramvaielor, ca și cum într-adevăr ar fi fost ceva de văzut pe străzi la ora asta.

Nu era întotdeauna ușor să ajungi în zona galeriilor și s-o mai și nimerești pe Josiane cînd e liberă ; de atîtea ori trebuia să mă plimb singur prin pasaje, puțin decepționat, ajungînd să simt treptat că noaptea îmi era la rîndul ei amantă. La ora cînd se aprindeau felinarele cu gaz, totul se trezea la viață în regatul nostru, cafenelele erau sediul trîn-

dăviei și al mulțumirii sufletești, și se bea mult spre sfîrșitul zilei și se vorbeau de toate, despre proprietarii de ziare, despre politică, prusaci, Laurent și cursele de cai. Îmi plăcea să savurez un pahar într-un local, apoi un altul într-altă parte, pîndind fără grabă momentul cînd aveam să descopăr silueta Josianei în vreun colț al galeriilor sau la vreo tejghea. Dacă era însoțită, printr-un semn convenit dinainte aflam cînd puteam s-o întîlnesc singură ; alteori, se mulțumea să-mi zîmbească și nu-mi mai rămînea decît să-mi petrec restul zilei plimbîndu-mă prin galerii ; venise vremea să explorez, și în felul ăsta am pătruns în cele mai depărtate zone din cartier, în Galeria Sainte-Foy, de exemplu, și în depărtatele pasaje du Caire, dar cu toate că acestea mă atrăgeau mai mult decît străzile deschise (și erau atîtea, azi era *Passage des* Princes, altădată *Passage* Verdeau, și tot așa la infinit), în tot cazul, la capătul unei plimbări mai lungi pe care eu însumi nu puteam s-o refac, mă întorceam întotdeauna la Galeria Vivienne, nu atît pentru Josiane, deși și din pricina ei, cît pentru gratiile protectoare ale galeriei, pentru alegoriile ei demodate, pentru umbrele ei din colț de la *Passage des* Petits-Pères, această lume deosebită unde nu trebuia să mă gîndesc la Irma și puteam să trăiesc fără ore fixe, la voia întîmplării și a norocului. Cum aveam atît de puține ocazii, nu reușesc să calculez cît timp a trecut pînă să vorbim din nou, întîmplător, despre sudamerican ; odată mi s-a părut că-l văd ieșind dintr-un portal de pe *rue* Saint-Marc, înfășurat într-una din acele mantii negre, largi, care se purtaseră atît de mult cu cinci ani în urmă, împreună cu pălăriile cu calotă exagerat de mare, și o clipă am fost tentat să mă apropii și să-l întreb despre originea lui. M-a împiedicat însă amintirea

furiei oarbe cu care întîmpinasem eu o interpelare de genul ăsta, dar Josiane găsi că a fost o prostie din partea mea, poate pentru că sudamericanul o interesa și pe ea, la mijloc fiind, pe lîngă multă curiozitate, și vreo ofensă profesională. Își aminti că-l recunoscuse de departe, cu cîteva seri înainte, în Galeria Vivienne, pe care totuși el nu părea s-o frecventeze.

— Nu-mi place cum ne privește, spuse Josiane. Înainte nu mă interesa, dar de atunci de cînd ai pomenit de Laurent...

— Josiane, cînd am făcut gluma asta eram cu Kiki și cu Albert... Și Albert este agent al poliției, presupun că știi. Crezi c-ar lăsa să-i scape ocazia dacă i s-ar părea că ar fi adevărat? Capul lui Laurent face multe parale, iubito.

— Nu-mi plac ochii lui, se încăpățînă Josiane. De fapt, parcă nici nu te privește, mai degrabă te străpunge cu privirea, dar nu se uită la tine. Dacă mă abordează într-o zi, am să fug cît mă țin picioarele, îți jur pe crucea asta.

— Ți-e frică de un copil. Ori te pomenești că noi, sudamericanii îți părem cu toții niște urangutani?

Știam prea bine cum se terminau aceste dialoguri. Mergeam să bem un grog la cafeneaua de pe *rue des* Jeûneurs, cutreieram galeriile, teatrele de pe bulevard, urcam în mansardă, rîdeam enorm. Au fost cîteva săptămîni — e greu să fii drept cu fericirea, să-i fixezi o durată — cînd totul ne făcea să rîdem, pînă și stîngăciile lui Badinguet și teama de război ne amuzau. E aproape ridicol să admit că un lucru atît de mărunt ca Laurent putea să pună capăt bucuriei noastre, dar așa s-a întîmplat. Laurent a omorît o altă femeie pe *rue* Beauregard — atît de aproape, de fapt — și la cafenea am rămas toți ca la liturghie, iar Marthe, care intrase în goană ca să

strige vestea, izbucni pînă la urmă într-un plîns isteric, care într-un fel ne-a ajutat să înghițim nodul din gît. Chiar în noaptea aceea, poliția ne-a trecut pe toți prin filtrul ei cel mai fin, din cafenea în cafenea și din hotel în hotel ; Josiane îl căută pe stăpîn și eu am lăsat-o să se ducă, înțelegînd că avea nevoie de protecția supremă. Dar cum, în fond, toate îmi trezeau o vagă tristețe — galeriile nu erau făcute pentru asta, nu trebuiau să fie pentru asta —, am început să beau cu Kiki și apoi cu roșcata, care mă căuta ca s-o ajut să se împace cu Josiane. Se bea mult în cafeneaua noastră, și în acea pîclă fierbinte de voci și înghițituri, mi se păru aproape normal ca, la miezul nopții, sudamericanul să vină să se așeze la o masă din fund și să ceară un absint cu expresia lui dintotdeauna, frumoasă, absentă și somnambulă. Cînd roșcata a început să se confeseze, i-am răspuns că știam totul, și că la urma urmei băiatul nu era orb și gusturile lui nu meritau atîta ranchiună ; încă mai rîdeam de falsele palme ale roșcatei, cînd Kiki mărturisi că a fost o dată în camera lui. Înainte ca roșcata să apuce să-i pună vreo întrebare, am vrut să știu cum arăta această cameră. „Aș, ce contează camera", spunea disprețuitoare roșcata, dar Kiki ne ajuta să pătrundem într-o mansardă din *rue* Nôtre-Dame-des Victoires, scoțînd, asemeni unui prestidigitator al cartierului, o pisică gri, mai multe hîrtii mîzgălite, un pian care ocupa destul spațiu, dar mai ales hîrtii și, în fine, din nou pisica gri, care părea în fond cea mai plăcută amintire a lui Kiki.

O lăsam să vorbească, privind între timp spre masa din fund și spunîndu-mi că, în definitiv, ar fi fost atît de firesc să mă apropii de sudamerican și să-i adresez cîteva cuvinte în spaniolă. Eram cît

pe ce s-o fac, și acum nu sînt decît unul din cei mulți care se întreabă de ce la un moment dat n-au făcut ceea ce se gîndiseră să facă. Am rămas în schimb cu roșcata și cu Kiki, am fumat încă o pipă și am cerut iar vin alb; nu-mi amintesc bine ce simțeam cînd am renunțat la impulsul meu, dar era ceva asemeni unei interdicții, senzația că dacă o încalc, aveam să intru într-un teritoriu nesigur. Și cu toate astea, cred că rău am făcut, căci am fost pe cale să fac un gest care m-ar fi putut salva. Să mă salvez de ce, mă întreb. Iată de ce anume: să mă salveze de acest astăzi, cînd nu mai pot face altceva decît să-mi pun întrebări la care nu există alt răspuns în afara fumului de țigară și speranța vagă și inutilă care mă urmărește pe străzi, asemeni unui cîine rîios.

Où sont-ils passés, les becs de gaz ?
Que sont-elles devenues, les vendeuses d'amour ? [1]

....., VI, 1.

Treptat, a trebuit să mă conving că trăiam niște vremuri grele și că, în timp ce Laurent și amenințările prusacilor ne preocupau în felul acesta, viața n-avea să mai fie niciodată așa cum fusese odinioară în galerii. Mama găsea că sînt slăbit și mă sfătui să iau un tonic, iar părinții Irmei, care aveau o vilă într-o insulă din Paraná, mă invitară să petrec acolo o perioadă de odihnă și de viață regulată. Am cerut cincisprezece zile de concediu și am plecat fără nici un chef pe insulă, certat fiind dinainte

[1] *Unde au dispărut felinarele cu gaz ?*
Ce au devenit ele, vînzătoarele de iubire ? (n.t.)

cu soarele și cu țînțarii. În prima sîmbătă am găsit un pretext oarecare și m-am întors în oraș, mergînd grăbit pe străzile unde tocurile intrau în asfaltul moale. Din această hoinăreală stupidă, am rămas cu o amintire plăcută : intrînd încă o dată în Pasajul Güemes, m-a învăluit brusc aroma de cafea, cu parfumu-i aproape uitat în galeriile unde cafeaua era slabă și fiartă a doua oară. Am băut două cești, fără zahăr, savurînd-o și adulmecînd-o totodată, fericit că mă arde. Ceea ce urmă spre sfîrșitul după-amiezii avu un iz neobișnuit, pînă și umezeala din centru avea o mireasmă aparte (m-am întors pe jos acasă, cred că-i promisesem mamei că iau cina cu ea), și în aer se simțea un miros mai pur, mai intens, de săpun galben, cafea, tutun negru, tuș de tipar, frunză de ceai *mate,* un miros ce persista cu înverșunare, iar soarele și cerul împrumutau parcă ceva din prospețimea aerului. Cîteva zile am uitat, aproape înciudat, de cartierul galeriilor, dar am traversat din nou Pasajul Güemes (să fi fost atunci cînd cu insula ? Poate că amestec două momente din aceeași perioadă, și în realitate prea puțin contează) și am invocat zadarnic aroma plăcută de cafea, dar mirosul ei mi s-a părut a fi cel dintotdeauna, în schimb am recunoscut amestecul dulceag și respingător de rumeguș și bere rîncedă, atît de specific barurilor din centru, pentru că-mi doream s-o întîlnesc din nou pe Josiane și să aud că groaznica teroare și nipsorile au luat sfîrșit. Cred că în zilele acelea am început să bănuiesc că nu era de-ajuns numai dorința, ca înainte, pentru ca lucrurile să decurgă firesc și nu era de-ajuns să-mi propun s-o apuc pe una din străzile ce duc spre Galeria Vivienne, ci că era posibil chiar ca, pînă la urmă, să mă supun docil șederii în vila de pe insulă, ca să n-o întristez pe Irma și să n-o fac să bănuiască faptul că singurul loc unde mă odihneam cu

adevărat era în altă parte ; pînă cînd n-am mai putut și am revenit în oraș, plimbîndu-mă pînă n-am mai știut de mine, cu cămașa lipită de corp, ducîndu-mă prin baruri să beau bere, așteptînd nici eu nu știam prea bine ce. Iar cînd, la ieșirea din ultimul bar, am văzut că nu-mi mai rămînea decît să dau colțul pentru a pătrunde în cartierul meu, bucuria s-a amestecat cu oboseala și cu obscura certitudine a eșecului, căci era de-ajuns să privești oamenii în față ca să-ți dai seama că groaznica teroare era departe de a fi încetat, era suficient să apari în fața Josianei la colțul ei de pe *rue* d'Uzes și s-o auzi cum se plînge că stăpînul în persoană se hotărîse s-o protejeze de un posibil atac ; îmi amintesc că între două sărutări l-am zărit pe sudamerican la adăpostul unui portal, înfășurat într-o largă pelerină gri ce-l apăra de lapoviță.

Josiane nu era dintre cele ce-ți reproșează absențele, și mă întreb dacă în fond realiza trecerea timpului. Ne-am întors la braț în Galeria Vivienne, ne-am urcat la mansardă, dar am descoperit apoi că nu mai eram mulțumiți ca înainte și am pus acest lucru pe seama a tot ce îngrijora cartierul ; războiul era inevitabil, bărbații trebuiau să se înroleze (ea rostea solemn aceste cuvinte, cu un plăcut și ignorant respect), oamenilor le era frică și ciudă, poliția fusese incapabilă să-l descopere pe Laurent. Se consolau ghilotinîndu-i pe alții, ca în dimineața asta cînd aveau să-l execute pe otrăvitorul despre care vorbisem atîta în cafeneaua de pe *rue* des Jeuneurs în zilele procesului ; dar teroarea continua să stăpînească galeriile și pasajele, nimic nu se schimbase de la ultima mea întîlnire cu Josiane, și nici măcar nu încetase să mai ningă.

Ca să ne consolăm, am ieșit să ne plimbăm, sfidînd frigul, căci Josiane avea un palton ce trebuia admirat într-o serie de colțuri și portaluri unde prietenele ei își așteptau clienții, frecîndu-și mîinile sau vîrîndu-și-le în buzunarele hainelor de piele. Rareori hoinăream atîta pe bulevarde, și am ajuns să-mi închipui că eram sensibili la protecția oferită de vitrinele luminoase ; intram pe oricare din străzile vecine (fiindcă și Liliane trebuia să vadă paltonul, iar ceva mai încolo Francine), ne adînceam puțin cîte puțin în spaimele noastre, pînă cînd paltonul fu suficient expus și am propus atunci cafeneaua noastră, și am alergat pe *rue* du Croissant am ocolit un grup de case și ne-am refugiat la căldură, lîngă prieteni. Din fericire pentru toată lumea, ideea războiului se estompa la ora aceea în memoria noastră, nimănui nu-i venea să repete obscenitățile împotriva prusacilor, ne simțeam tare bine cu paharele pline și, la căldura sobei, clienții ocazionali plecaseră și rămăseserăm numai noi, prietenii patronului, grupul dintotdeauna și vestea bună că roșcata îi ceruse iertare Josianei și se împăcaseră cu sărutări și lacrimi, ba chiar cu cadouri. Totul avea aspect de sărbătoare, cu ghirlande (dar ghirlandele pot fi și funebre, am înțeles-o mai tîrziu) și cum afară erau zăpada și Laurent, rămîneam cît mai mult în cafenea și aflam spre miezul nopții că patronul împlinea cincizeci de ani de muncă în spatele aceleași tejghele, și trebuia să sărbătorim asta, și așa toate se legau, sticlele umpleau mesele, pentru că acum le oferea patronul și nu puteai să dezamăgești atîta prietenie și atîta dăruire muncii, și pe la trei și jumătate dimineața, Kiki, ametită cu totul, termina de cîntat ariile cele mai frumoase din operetele la modă, în timp ce Josiane și roșcata plîn-

geau îmbrățișate de fericire și de atîta absint, și Albert, aproape fără să dea vreo importanță faptului, mai venea cu o idee, propunînd să sfîrșim noaptea la Roquette, unde urma să fie ghilotinat otrăvitorul la ora șase fix, și patronul descoperea emoționat că acest sfîrșit de sărbătoare reprezenta încununarea celor cincizeci de ani de muncă cinstită și-și lua angajamentul să închirieze două trăsuri pentru expediția noastră, îmbrățișîndu-ne pe toți și vorbindu-ne despre soția lui moartă în Languedoc.

Și am băut din nou vin, și ne-am amintit de mamele noastre și de diverse episoade din copilărie, urmate apoi de o supă de ceapă, care căpătă un gust sublim, fiind pregătită la bucătărie de Josiane și de roșcată, și-n tot acest timp, eu, Albert și patronul ne promiteam prietenie veșnică și juram moarte prusacilor. Supa și brînzeturile au înăbușit ceva din vehemența noastră, căci eram mai degrabă tăcuți și chiar supărați cînd a sosit ora închiderii cafenelei, cu un zgomot interminabil de druguri și lanțuri, și ne-am urcat în trăsuri unde tot frigul din lume părea să ne aștepte. Ar fi trebuit, poate, să mergem cu toții în aceeași trăsură, ca să ne mai încălzim, însă patronul avea principii umanitare în materie de cai și se urcă în prima trăsură cu roșcata și cu Albert, încredințîndu-mi-le mie pe Kiki și pe Josiane care, spunea el, erau ca fiicele lui. După ce ne-am amuzat împreună cu vizitiii pe seama ultimei fraze, ne-a venit inima la loc în timp ce urcam spre Popincourt printre simulări de galop, suspine de ușurare și false biciuiri ale cailor. Patronul insistă să coborîm la o oarecare distanță, invocînd motive de discreție pe care nu le-nțelegeam, și ținîndu-ne de braț, ca să nu alunecăm prea tare pe zăpada înghețată, am urcat pe *rue* de la Roquette, slab luminată

de felinare izolate, printre umbre mișcătoare, care peste o clipă se transformau în calote de pălării, trăsuri la trap și grupuri de oameni cu chipuri ascunse, ce se îngrămădeau spre o porțiune unde strada se lărgea, sub umbra mai înaltă și mai întunecată a închisorii. O mulțime clandestină dădea din coate, își treceau unul altuia sticle, repetau o glumă care se transforma în hohot de rîs ori în țipete înăbușite, ori chiar în tăceri bruște și în fețe luminate o clipă de un foc de amnar, în timp ce avansam cu greutate și avînd grijă să nu ne pierdem de ceilalți, ca și cum fiecare știam că numai voința grupului putea să scuze prezența noastră într-un asemenea loc. Mașinăria se afla acolo, pe postamentul ei de piatră, și întreg aparatul de justiție aștepta nemișcat în micul spațiu dintre ghilotină și soldații ce stăteau cu puștile sprijinite în pămînt și baionetele ridicate. Josiane îmi înfigea unghiile în braț și tremura în așa hal, încît i-am propus s-o duc la o cafenea, dar nu se vedea nici o cafenea prin apropiere și ea se încăpățîna să rămînă. Agățată de mine și de Albert, sărea din cînd în cînd ca să vadă mai bine mașinăria, îmi înfigea iarăși unghiile în carne, și în fine, mă obligă să-mi aplec capul pînă cînd buzele ei le întîlniră pe ale mele, mă mușcă isteric șoptind cuvinte pe care rareori le auzisem la ea și care mă umplură de mîndrie, ca și cum, preț de o clipă, aș fi fost eu stăpînul. Dintre noi toți, însă, singurul amator să vadă era Albert ; în timp ce-și fuma țigara, își omora timpul comparînd ceremonii, imaginîndu-și comportamentul final al condamnatului, etapele ce se desfășurau chiar în clipele acelea în interiorul închisorii, pe care le cunoștea în amănunt din motive ascunse. La început l-am ascultat avid, dornic să aflu pînă și cea mai neinsemnată

parte din liturghie, însă, încetul cu încetul, independent de el și de Josiane și de sărbătorirea aniversării, ceva ca un fel de abandon puse stăpînire pe mine, sentimentul nedefinit că toate astea trebuiau să se întîmple exact așa cum se întîmplaseră, că ceva înlăuntrul meu amenință lumea galeriilor și a pasajelor, ba chiar mai rău, că fericirea mea pe această lume fusese un preludiu înșelător, o capcană de flori, de parcă de pe una din figurinele de ghips m-ar fi atins o ghirlandă mincinoasă (și în noaptea aceea mă gîndisem că lucrurile se împleteau ca florile într-o ghirlandă), pentru a reveni treptat la Laurent și la beția inocentă a Galeriei Vivienne și la mansarda Josianei, iar apoi ajungeam încet la groaznica teroare, la zăpadă, la inevitabilul război, la apoteoza celor cincizeci de ani ai patronului, la trăsurile înțepenite de frig în zori, la brațul rigid al Josianei care-și promitea să nu privească execuția și căuta un loc la pieptul meu, unde să-și ascundă fața în momentul final. Mi se păru (în clipa aceea gratiile începeau să se dea la o parte și se auzi vocea autoritară a ofițerului gărzii) că, într-un fel, acesta era sfîrșitul, și nu știam prea bine de ce, pentru că la urma urmei eu aveam să trăiesc în continuare, aveam să lucrez la Bursă și să-i văd din cînd în cînd pe Josiane, pe Albert și Kiki, care acum începuse să mă lovească isteric în umăr, și deși nu voiam să-mi iau ochii de pe gratiile ce tocmai se deschiseseră, a trebuit să-i acord atenție o clipă și, urmărindu-i privirea pe jumătate surprinsă, pe jumătate ironică, am reușit să disting lîngă patron silueta puțin încovoiată a sudamericanului, înfășurat într-o mantie largă, neagră și, curios, m-am gîndit că și asta făcea parte, într-un fel, din ghirlandă și că pe undeva, era ca și cum o mînă tocmai îi adăuga

floarea ce în zori avea să se închidă. Și am încetat să mai gîndesc, pentru că Josiane s-a lipit de mine gemînd, și în umbră, acolo unde două felinare se legănau deasupra ușii fără s-o înspăimînte, pata albă a unei cămăși pluti între două siluete negre, apărînd și dispărînd de fiecare dată cînd o a treia umbră voluminoasă se apleca asupra ei cu gesturile celui ce îmbrățișează sau admonestează, ori spune ceva la ureche, ori dă să se sărute ceva, pînă cînd umbra se dădu la o parte și pata albă se văzu mai bine, mai aproape, înconjurată de un grup de oameni cu pălării înalte și paltoane negre, și fu ca o prestidigitație accelerată, pata albă răpită de cele două figuri care pînă atunci păreau să facă parte din mașinăria aceea, gestul de a scoate de pe umeri un palton acum inutil, o mișcare grăbită înainte, un strigăt înăbușit, care ar fi putut aparține oricui, și Josiane congestionată lîngă mine, și pata albă ce aluneca sub armătura unde ceva părea să fi scăpat din lanțuri cu un trosnet și o lovitură aproape simultane. Am crezut că Josiane va leșina, o simțeam alunecînd cu toată greutatea trupului peste mine, tot așa cum celălalt trup aluneca spre neant, și m-am aplecat s-o susțin, în timp ce un cor de voci se dezlănțuia într-un sfîrșit de liturghie, în sunetul orgii pierdut spre înălțimi (era de fapt un cal ce necheza, simțind mirosul sîngelui) și mulțimea adunată ne împinse, printre țipete și ordine militare. Pe deasupra pălăriei purtată de Josiane, care începuse să plîngă compătimitor lîngă mine, am izbutit să-l recunosc pe patron emoționat, pe Albert în culmea fericirii, și profilul sudamericanului pierdut în contemplarea inegală a mașinăriei pe care spatele soldaților și strădania slujitorilor justiției o desfăceau în bucăți distincte, printre pardesie și

brațe, în dorința generală de mișcare, de vin fiert și de vise, asemeni nouă îngrămădiți ceva mai tîrziu într-o trăsură care ne aducea înapoi în cartier, comentînd fiecare ce crezuse că a văzut și versiunea fiecăruia era alta și noi n-aveam să mai fim niciodată aceiași și ne simțeam mai bine pentru că între *rue* de la Roquette și cartierul Bursei aveam timp să reconstituim ceremonia, s-o discutăm, să ne surprindem contrazicîndu-ne, să ne lăudăm fiecare cu vederea lui mai ageră ori cu nervii lui mai stăpîniți, spre admirația de ultimă oră a timidelor noastre prietene.

Nici nu putea să mă surprindă faptul că în perioada aceea mama găsea că sînt mai slăbit ca oricînd și se plîngea, fără s-o ascundă, de indiferența mea inexplicabilă, care o făcea să sufere pe biata mea logodnică, și de înstrăinarea prietenilor defunctului meu tată, grație protecției cărora îmi croiam un drum în mediul Bursei. La asemenea fraze nu puteam să răspund decît prin tăcere, și să apar peste cîteva zile cu o nouă plantă decorativă ori cu cîteva sculuri de lînă cumpărate la un preț redus. Irma era mai înțelegătoare, avea probabil încredere în căsătoria apropiată, care avea să mă readucă la normal, și în perioada aceea eram cît pe ce să-i dau dreptate, dar îmi era imposibil să renunț la speranța că groaznica teroare va înceta odată în cartierul galeriilor, iar întoarcerea mea acasă va semăna cu o fugă, cu nevoia de protecție ce avea să dispară de îndată ce mama mă va privi suspinînd, în vreme ce Irma îmi va întinde ceașca de cafea cu zîmbetu-i de logodnică răbdătoare. Ne aflam pe vremea aceea în plină dictatură militară, încă una din nesfîrșita serie, dar lumea se interesa îndeosebi de iminentul deznodămînt al războiului mondial și aproape în fie-

care zi aveau loc în centrul manifestări neașteptate pentru a sărbători înaintarea aliaților și eliberarea capitalelor europene, în timp ce poliția persecuta studenții și femeile, prăvăliile își coborau grăbite obloanele iar eu, care mă alăturasem prin forța împrejurărilor unui grup oprit în fața sediului ziarului „La Prensa", mă întrebam dacă voi fi în stare să rezist mult timp zîmbetului consecvent al bietei Irma și transpirației ce o simțeam prin cămașă, între runde și runde de cotizații. Am început să simt că acum cartierul galeriilor nu mai reprezenta, ca înainte, satisfacerea unei dorințe, ca atunci cînd era suficient să te plimbi pe orice stradă pentru ca într-un colț, totul să se învîrtă într-un ritm amețitor și să mă apropii fără efort de *Place* des Victoires unde era atît de plăcut să zăbovești pe străduțele cu prăvălii și ganguri prăfuite, și la ora cea mai potrivită să intru în Galeria Vivienne în căutarea Josianei, doar dacă n-aveam chef să trec mai întîi prin *Passage* des Panoramas sau prin *Passage* des Princes ca să mă întorc apoi, dînd un ocol puțin pervers pe lîngă Bursă. Acum, în schimb, fără să mai am nici măcar consolarea că recunosc, ca în dimineața aceea, aroma puternică a cafelei în Pasajul Güemes (mirosea a rumeguș, a leșie), am început să admit, și încă de mult, că acest cartier al galeriilor nu mai era oaza mea de odihnă, deși mai credeam încă în posibilitatea de a mă elibera de serviciul meu și de Irma, de a ajunge fără efort în colțul unde stătea Josiane. În fiece clipă mă cuprindea dorința de a mă întoarce ; în fața sediilor ziarelor unde stăteam cu prietenii, în curtea interioară a casei, mai ales pe înserat, la ora cînd acolo se aprindeau felinarele cu gaz. Ceva mă obliga însă să zăbovesc lîngă mama și Irma, o vagă intuiție îmi spunea că în cartierul galeriilor nu mă

mai așteptau ca înainte, că teroarea era mai groaznică ca oricînd. Intram în bănci și în casele de comerț ca un automat, suportînd obligația cotidiană de a cumpăra și vinde valori, ascultam cum tropăie caii polițiștilor care se năpusteau asupra poporului ce sărbătorea victoriile aliaților, și speram atît de puțin că am să mă pot elibera de toate astea, încît atunci cînd am ajuns în cartierul galeriilor aproape că mi-a fost teamă, m-am simțit străin și diferit de ei toți, sentiment pe care nu-l mai încercasem niciodată pînă atunci, m-am refugiat lîngă poarta ce dădea spre curte și am lăsat să treacă timpul și oamenii, pentru prima oară nevoit să accept treptat-treptat tot ceea ce înainte îmi aparținuse, străzile și vehiculele, hainele și mănușile, zăpada din curțile interioare și glasurile din prăvălii, și toate acestea pînă veni vestea cea mare, cînd am întîlnit-o pe Josiane în Galeria Colbert și am aflat, printre sărutări și salturi de bucurie, că Laurent nu mai exista, și cartierul sărbătorise noapte de noapte sfîrșitul coșmarului, și toată lumea întrebase de mine, și că în sfîrșit nu mai e Laurent, dar unde naiba mă ascunsesem de nu aflasem nimic, și sărutări și cîte și mai cîte. Niciodată n-o dorisem atît și niciodată nu ne-am iubit mai bine sub acoperișul cămărușei ei, pe care-l puteam atinge cu mîna din pat. Mîngîieri, bîrfe, plăcute amintiri ale zilelor trecute, în timp ce noaptea pătrundea în mansardă. Laurent ? Un marsiliez cu părul creț, un laș nenorocit care se baricadase în podul casei unde tocmai omorîse o femeie și ceruse cu disperare îndurare, pe cînd poliția spărgea ușa. Și se numea Paul, monstrul, pînă și asta, imaginează-ți, și tocmai ucisese a noua victimă. și-l tîrîseră spre închisoare în timp ce toată poliția celui de-al doilea arondisment îl proteja fără nici

un chef de multimea care altfel l-ar fi sfîșiat. Josiane avusese timp să se obișnuiască, să-l îngroape pe Laurent în memoria ei care nu păstra prea îndelung imaginile, dar pentru mine era prea mult și nu-mi venea să cred cu adevărat, pînă cînd veselia ei mă convinse că într-adevăr n-avea să mai existe nici un Laurent, că vom putea hoinări din nou prin pasaje și pe străzi fără să ne mai temem de portaluri. A trebuit să ieșim împreună să sărbătorim eliberarea, și cum ninsoarea se oprise, Josiane a vrut să meargă la rotonda de la Palais Royal, pe care n-o frecventasem niciodată pe vremea lui Laurent. Mi-am promis, în timp ce coboram cîntînd pe *rue* des Petits Champs, că o voi duce chiar în noaptea aceea pe Josiane, la cabaretele de pe bulevard, și că în cele din urmă o să ne oprim la cafeneaua noastră, unde, datorită vinului alb, îmi vor fi iertate atîta ingratitudine și atîta absență.

În cîteva ore am băut pînă la fund timpul fericit petrecut în galerii, și am ajuns să mă conving că sfîrșitul cumplitei terori mă reda teafăr și nevătămat cerului meu de stuc și ghirlande ; dansînd cu Josiane în rotondă, m-am eliberat de starea apăsătoare din acest interval incert, am revenit la cea mai fericită dintre viețile mele posibile, atît de departe de salonul Irmei, de curtea casei, de slaba consolare a Pasajului Güemes. Nici măcar atunci cînd, mai tîrziu, sporovăind despre atîtea lucruri vesele cu Kiki, cu Josiane și cu patronul, am aflat despre sfîrșitul sudamericanului, nici măcar atunci n-am bănuit că trăiam o amînare, o ultimă favoare ; mai mult, ei vorbeau despre sudamerican cu o indiferență ironică, ca despre orice altă extravaganță a cartierului, ce izbutește să umple un gol într-o conversație care va dezbate în curînd teme mai pasio-

nante, și faptul că sudamericanul tocmai murise într-o cameră de hotel abia dacă era ceva mai mult decît o informație oarecare, și Kiki începuse să vorbească despre petrecerile ce se pregăteau într-o moară din Butte, și abia am putut s-o întrerup, să-i cer cîteva amănunte, fără a ști nici eu prea bine de ce i le ceream. Prin Kiki am izbutit să aflu puține lucruri, numele sudamericanului care, la urma urmei, era un nume francez pe care l-am și uitat imediat, boala lui neașteptată în *rue* du Faubourg Montmartre, unde Kiki avea un prieten care-i povestise toate astea ; singurătatea, lumînarea arzînd pe consola înțesată de cărți și de hîrtii, pisica gri pe care o luase prietenul lui, furia patronului hotelului căruia i se întîmplase așa ceva tocmai cînd aștepta vizita unor politicieni, înmormîntarea anonimă, uitarea, petrecerile de la moara din Butte, arestarea lui Paul marsiliezul, insolența prusacilor, cărora în sfîrșit li se dădea lecția pe care o meritau. Și din toate astea eu separam, asemeni cuiva care aruncă două flori veștede dintr-o ghirlandă, cele două morți care, într-un fel anume, îmi apăreau simetrice, cea a sudamericanului și a lui Laurent, unul în camera lui de hotel, celălalt dizolvîndu-se în neant spre a-i ceda locul lui Paul marsiliezul, și era aproape aceeași moarte, ceva ce se ștergea pentru totdeauna din memoria cartierului. În noaptea aceea mai credeam că totul avea să fie ca înainte de groaznica teroare, și Josiane a fost încă o dată a mea în mansarda ei și la trezire ne-am promis petreceri și excursii, o dată cu venirea verii. Dar străzile erau înghețate, iar știrile despre război impuneau prezența mea la Bursă la nouă dimineața ; cu un efort pe care atunci l-am crezut meritoriu, am refuzat să mă gîndesc la cerul meu recucerit, și după ce am

lucrat pînă mi s-a făcut greață, am prînzit cu mama și i-am fost recunoscător că mă găsea mai bine. Săptămîna aceea am petrecut-o în plină luptă cu Bursa, fără să am timp pentru altceva, alergînd acasă ca să fac un duș și să-mi schimb cămașa udă cu alta, care după un timp era și mai transpirată. Bomba căzu peste Hiroshima și totul fu confuzie printre clienții mei, a trebuit să mă zbat grozav ca să salvez valorile cele mai compromise și să găsesc o cale potrivită în lumea asta, pentru care fiecare zi reprezenta o nouă derută nazistă și o canonadă, inutilă reacție a dictaturii împotriva ireparabilului. Cînd nemții s-au predat și poporul a ieșit în stradă la Buenos Aires, m-am gîndit că aș putea să mă odihnesc puțin, dar în fiece dimineață mă așteptau noi probleme, în săptămînile acelea m-am căsătorit cu Irma, după ce tatăl meu vitreg avusese un atac de cord și toată familia dăduse bineînțeles vina pe mine. De multe ori m-am întrebat de ce, dacă cumplita teroare încetase în cartierul galeriilor, nu mai venea ora să mă întîlnesc cu Josiane, să ne plimbăm din nou sub cerul nostru de ghips. Presupun că serviciul și obligațiile familiale mă împiedicau să fac toate astea, știu doar că uneori mă plimbam drept consolare prin Pasajul Güemes, privind absent în sus, bînd cafea și amintindu-mi, de fiecare dată cu mai puțină convingere, de serile cînd ar fi fost de-ajuns să hoinăresc o vreme fără țintă fixă, ca să ajung în cartierul meu și să mă întîlnesc cu Josiane în vreun colț, pe înserat. Niciodată n-am putut să admit că ghirlanda era definitiv încheiată și că n-aveam să mă mai întîlnesc vreodată cu Josiane prin pasaje sau pe bulevarde. Uneori mă gîndesc la sudamerican și în acest gînd searbăd încerc să-mi inventez o consolare, ca și cum el ne-ar fi omorît

pe mine și pe Laurent cu propria-i moarte ; din fericire, îmi spun că nu, că exagerez, că într-o bună zi o să intru din nou în cartierul galeriilor și o voi întîlni pe Josiane, surprinsă de atîta absență. Și între un gînd și altul, rămîn în casă să beau ceai *mate*, s-o ascult pe Irma care va naște în decembrie, și mă întreb, nu prea entuziasmat, dacă la alegeri am să-l votez pe Perón sau pe Tamborini, dacă voi lăsa foaia albă sau pur și simplu voi rămîne acasă, bînd ceai *mate* și privind-o pe Irma și plantele din curte.

NOTA TRADUCĂTORULUI

Paris, 27 iulie 1992

La Paris, văduva scriitorului Julio Cortázar locuieşte în Place du Général Beuret. Deşi relativ centrală, piaţeta aceasta e mai liniştită : copii jucîndu-se cu mingea pe stradă, hoteluri de mîna a doua, farmacii, mici *boutique*-uri. Din piaţă se vede o poartă masivă, apeşi pe o sonerie şi pătrunzi într-o curte interioară, unde îşi au intrările două blocuri relativ moderne. Tot aici se intră în depozitul unei farmacii şi în bucătăria unui mic local. În singura casă de aici locuieşte Aurora Bernardez Cortázar. Casă cu etaj. Alb murdar este culoarea tencuielii, portocalie e ţevăria. Obloane maro. Totul pare că se prăbuşeşte. Chiar şi cei doi copaci din aceeaşi curte arată jalnic, frunze prăfuite, crengi lăsate, în fine, un mic anunţ lipit pe o uşă indică posibile reparaţii, dacă locatarii vor oferi banii necesari...

Totul pare părăsit. Nimeni din preajmă n-o cunoaşte pe doamna Cortázar. Nimeni din jur n-a auzit, n-a citit, nu s-a cutremurat în faţa cuvintelor lui Cortázar. Proprietara hotelului din preajmă îşi aduce vag aminte de o pereche de emigranţi latino-americani, dar aceştia erau din Mexic, veniseră cu o droaie de copii după ei...

Intru în farmacie. Acelaşi răspuns sec. Cortázar ? O ridicare din umeri. Un ilustru necunoscut. În bucătărie, ospătăriţa localului mă roagă să întreb locatarii. Dar nu,

nimeni nu știe nimic despre cel care descria autostrada din sud aglomerată cînd parizienii se întorc din week-end, nimeni n-a auzit nimic despre cel care plimba sufletul cititorului, ca nimeni altul, pe *rue* d'Aboukir, pe *Boulevard* Sebastopol, pe Pont des Arts, pe Quay d'Orsay. Parizienii, preocupați de grija cotidiană, absenți în fața trăirilor unui străin sudamerican, par a nu realiza că acolo, lîngă ei, a trăit un om care vibra cu întreaga-i ființă atunci cînd scria despre orașul de pe malurile Senei.

Într-un tîrziu, cînd, păgubașă, mă așezasem pe o bordură, privind încă o dată, pentru a cîta oară, casa Aurorei Bernárdez, privind copacii parcă triști și ei, solidari cu mine, trece o locatară care, în chip miraculos, nu-mi vine a crede, o cunoaște pe doamna Cortázar, auzise, citise, simțise ceea ce sper că simte orice cititor al lui Cortázar. Deja sufletul mi-era greu. Simțeam că, dacă locatara aceasta n-ar fi apărut, mi-ar fi fost peste putință să părăsesc locul unde cineva care l-a cunoscut îndeaproape pe Julio a trăit, trăiește încă, într-un inimaginabil și dureros anonimat.

Luminița Voina-Răuț

CUPRINS

Prefață	V
Tabel cronologic	XV
Autostrada din sud	1
Sănătatea celor bolnavi	30
Întîlnire	50
Domnișoara Cora	67
Insula la amiază	92
Instrucțiuni pentru John Howell	102
Toate focurile, focul	118
Celălalt cer	134
Nota traducătorului	163

Lector : ADRIANA CISMAŞ
Tehnoredactor : GEORGETA CÎRSTEA

Bun de tipar : 7.02.1994
Coli tipar : 6

Tiparul executat sub comanda nr. 67
Imprimeria „Filaret", str. Fabrica de chibrituri
nr. 9—11, Bucureşti — ROMÂNIA

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen 2026